

शेरलॉक होम्स ७

वृषाली जोशी

शेरलॉक होम्स-7

मूळ इंग्लीश लेखक – ऑर्थर कॉनन डॉयल

मराठी अनुवाद – वृषाली जोशी

© वृषाली जोशी

सर्व हक्क अनुवादिकेच्या स्वाधीन. या अनुवादातील कोणताही भाग कोणत्याही माध्यमातून प्रसिद्ध करण्यासाठी अनुवादिकेची पूर्व परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे.

दूरभाष ९९२१७४६२४५

शेरलॉक होम्स-7

हे पुस्तक विनामूल्य आहे

पण फुकट नाही

या मागे अनेकांचे कष्ट व पैसे आहेत .

म्हणून हे वाचल्यावर खर्च करा ३ मिनिट

१ मिनिट : लेखकांना फोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा

१ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा.

१ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या पुस्तकाबद्दल
अणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला पुस्तके मिळणे बंद होऊ शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.

साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि संपूर्ण समाज सतत एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

शेरलॉक होम्स-7

लेखक : ऑर्थर कॉनन डॉयल

अनुवादिका : वृषाली जोशी

चलभाष : ९९२१७४६२४५

इमेल – vrishalisjoshi@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क अनुवादिकेकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी अनुवादिकेची परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई केली जाईल.

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशन : ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन : २३ जून २०२०

©esahity Pratishthan®2020

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध .
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता .
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

शेरलॉक होम्सविषयी

ब्रिटीश लेखक सर आर्थर कॉनन डॉयल, यांच्या सिद्धहस्त लेखणीने निर्माण केलेले, शेरलॉक होम्स हे खासगी गुप्तहेराचे कपोलकल्पित पात्र आहे. निरीक्षणातील अचूकता, गुन्हेगारी शास्त्रातील जाणकारी व तर्कशास्त्रावरील हुकमत, ही त्याची गुन्हा अन्वेषणातील बलस्थाने आहेत. शेरलॉक होम्स हा, सतत तेवीस वर्षे गुप्तहेराचे काम करतो आहे. सतरा वर्षे त्याचा मदतनीस, डॉक्टर जॉन वॉटसन हा त्याच्या बरोबर काम करत असून, वॉटसनच्या लग्नापूर्वी व बायको वारल्यावर, तो आणि शेरलॉक हे दोघेही, २२१, ब, बेकर रस्ता येथे, मिसेस हडसन या मालकीणबाईकडील सदनिकेत रहात असल्याचे दाखवले आहे. बहुतेक सगळ्या गोष्टी वॉटसनच्या तोंडून कथन केल्या गेल्या आहेत.

A Study In The Scarlet या आर्थर कॉनन डॉयल यांच्या पहिल्या पुस्तकातून हे पात्र उदयास आले व दिवसेदिवस त्याची लोकप्रियता वाढत गेली. काहीजण तर हे कल्पित पात्र नसून खराच माणूस असल्याचे समजू लागले व तो २२१, ब, बेकर रस्ता, येथे खरोखरच रहातो, असे मानू लागले. रेडिओ व दूरदर्शनवरील नाटके, सिनेमे, शिवाय व्हिडीओ गेम्स, अशी सर्व ठिकाणे; सुमारे शंभर वर्षे, शेरलॉक होम्सने गाजवून सोडली. लंडनमध्ये शेरलॉक होम्स वस्तुसंग्रहालय आहे. सर आर्थर कॉनन डॉयल याच्या जन्मगावी, म्हणजे एडिंबरो येथील पिकाडो येथे शेरलॉक होम्सचा पुतळाही आहे.

पहिला रहस्यकथा लेखक अॅलन पो याच्या गुप्तहेराची थोडीशी छाप, शेरलॉक होम्समध्ये भासत असली तरी, जोसेफ बेल नावाचा सर्जन, फ्रान्सिस टॅन्की स्मिथ हा पोलीस व सर हेन्री लिटील जॉन हा वैद्यकीय वकील; या खऱ्याखऱ्या लोकांची छटाही, शेरलॉक या पात्रात कॉननने रंगवलेली दिसते. मॅक्समिलन हेलर हे फ्रेंच लेखक हेन्री कॉव्हेन निर्मित पात्रही शेरलॉक होम्स रंगवण्यासाठी त्याच्याकडून वापरले गेल्यासारखे वाटते. तरीही शेरलॉक होम्स हे अत्यंत गाजलेले, एकमेवाद्वितीय व्यक्तीचित्र असल्याचे मान्य करावेच लागेल.

प्रस्तावना

पानागणिक उत्सुकता वाढवणाऱ्या रहस्यकथा वाचायला कोणाला आवडत नाहीत? त्याच कारणाने मीदेखील त्या वाचत गेले व मराठी लोकांसाठी त्या अनुवादित कराव्या, असे वाटले. यास्तव हा प्रपंच. या पूर्वी सहा-सहा कथांचे सहा संग्रह प्रकाशित केले. त्यांना वाचकांचा उदंड प्रतिसाद मिळाला. म्हणून हा सहा कथांचा सातवा संग्रह!

डॉ. वृषाली जोशी

अर्पणपत्रिका

रहस्ये उकलणाऱ्या शेरलॉक होम्सच्या चातुर्यास

अनुवादिकेची ओळख

डॉ. वृषाली जोशी

B Sc, M A, M Ed, Ph D

२५ अनुवादित कथा मराठी मासिकामधून व अकरा पुस्तके ई साहित्यतर्फे प्रसिद्ध

मराठी व इंग्रजी माध्यमांच्या शाळाकॉलेजमध्ये अध्यापन

संशोधन प्रकल्पात सहभाग

कॉलेजमध्ये प्राचार्यपद

सुगमसंगीत स्पर्धेत पारितोषिके

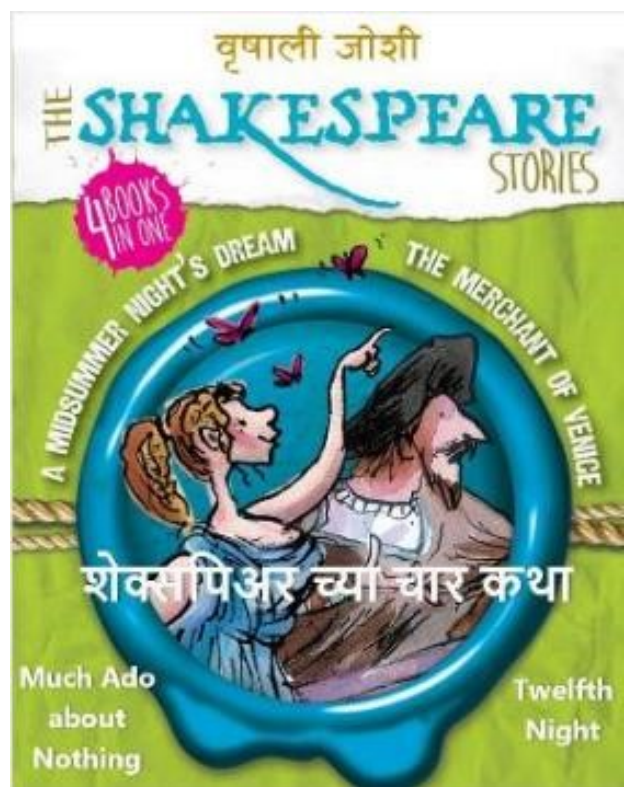
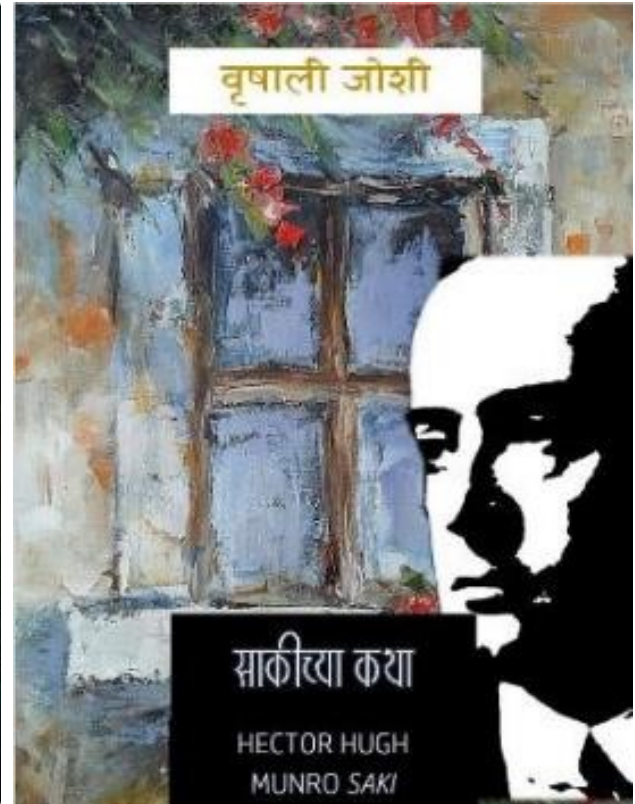
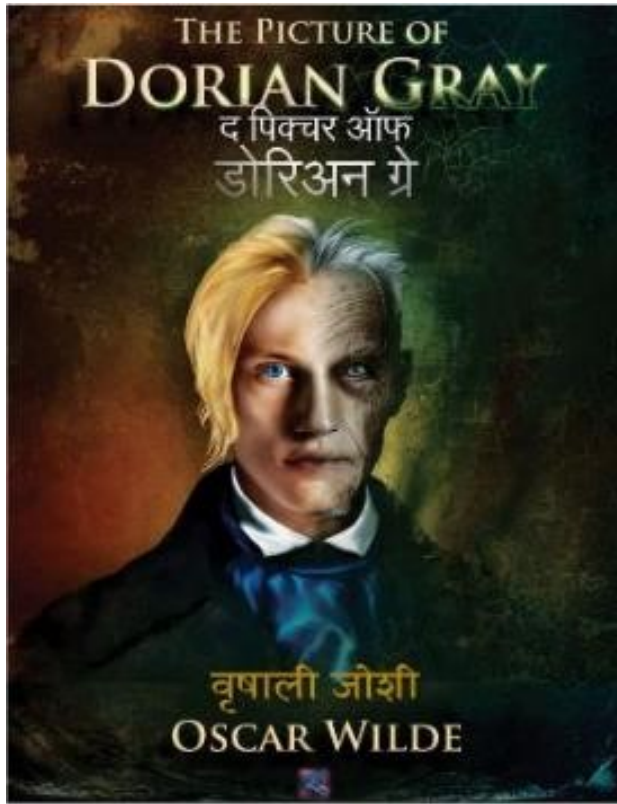
सिंथेसायझरवर गाणी वाजवण्याचा,

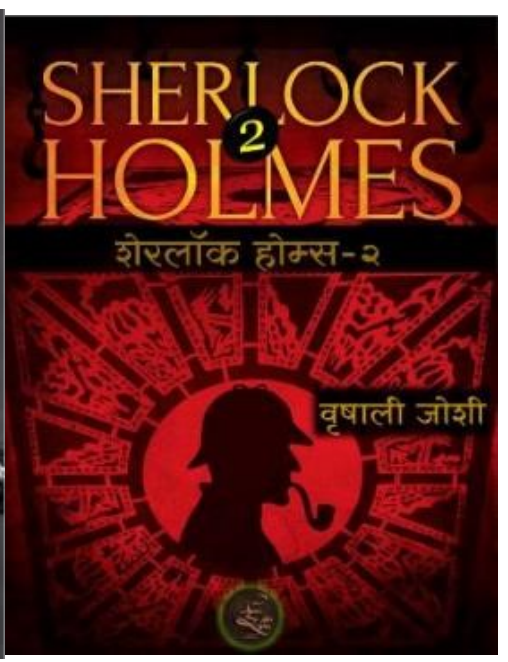
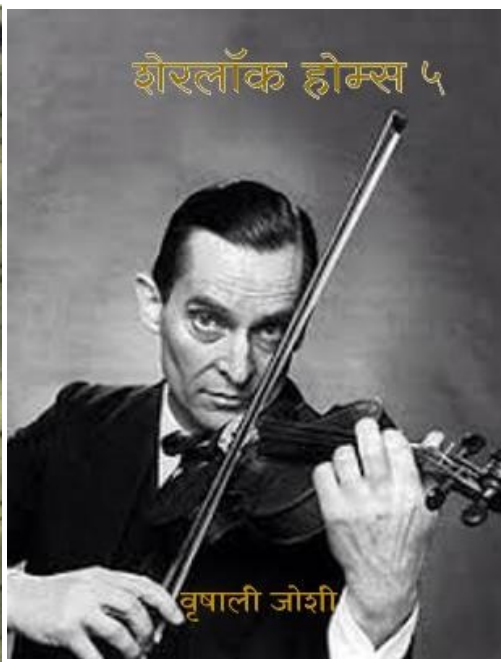
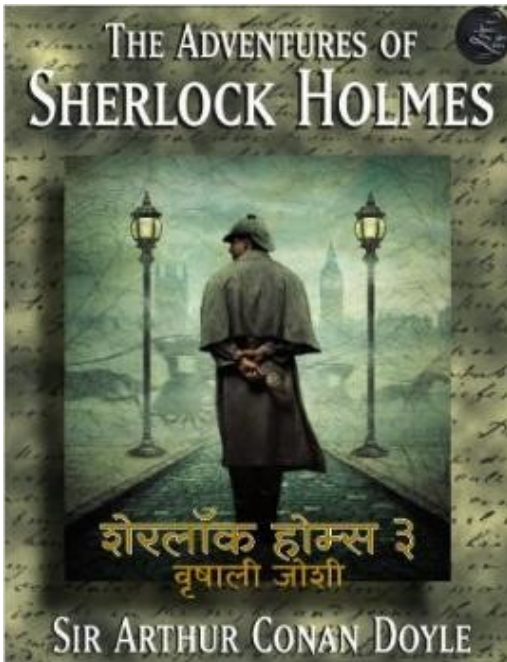
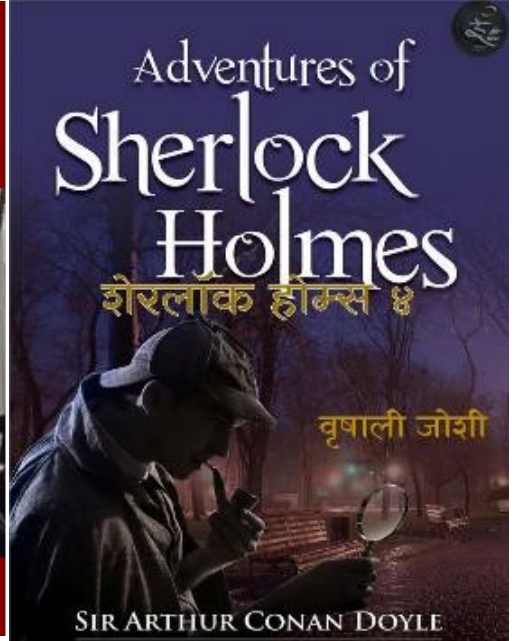
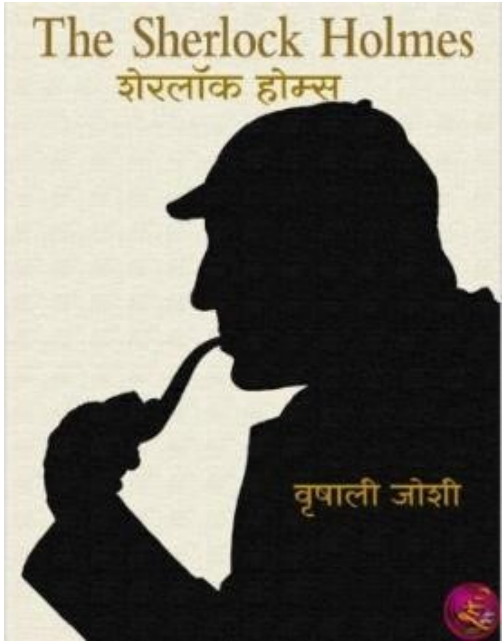
कविता करण्याचा

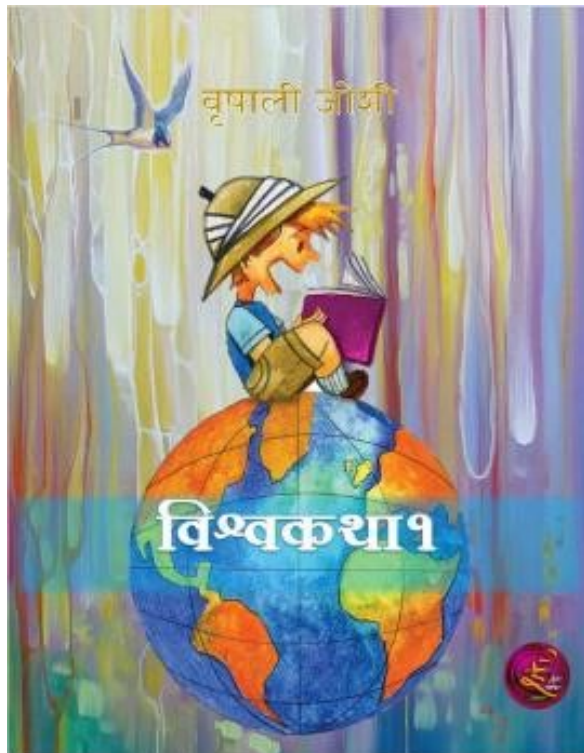
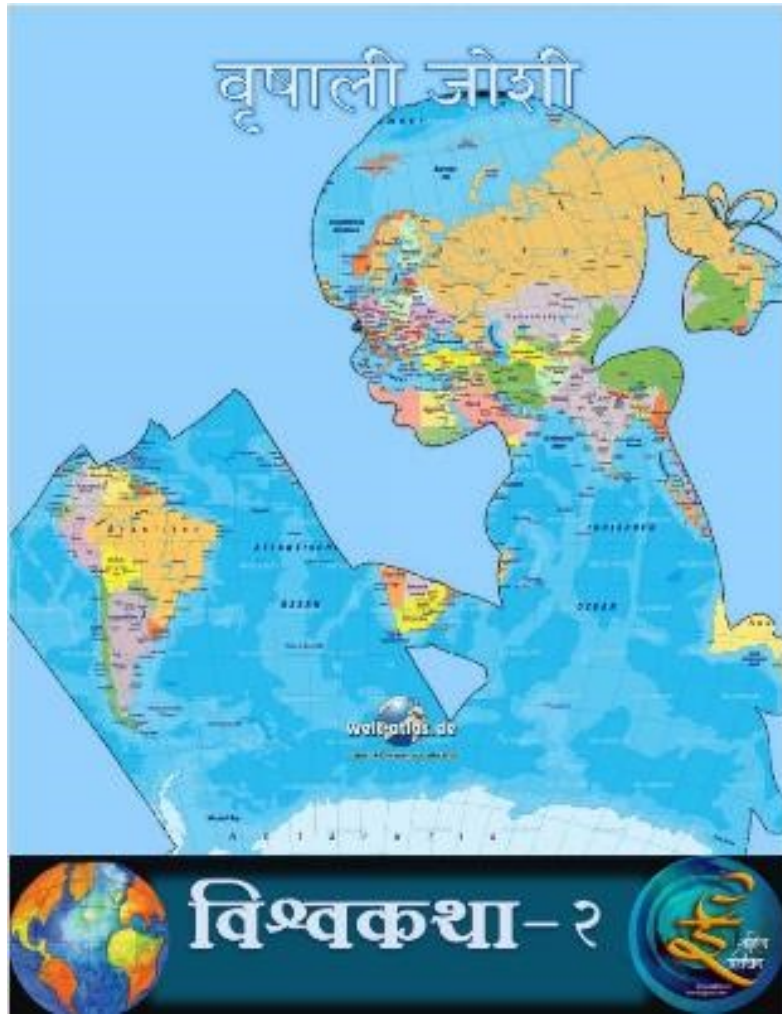
व शब्दकोडी बनवण्याचा छंद

संपर्क वृषाली जोशी ७, अक्षय, २० तुळशीबागवाले कॉलनी पुणे ४११००९

चलभाष ९९२१७४६२४५

वृषाली जोशी यांच्या ई साहित्यवरील तेरा पुस्तकांच्या लिंक्स

1. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/dorian_gray_oscar_wilde_vrishali_joshi.pdf
2. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/saki_vrishali_joshi.pdf
3. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sherlock_holms_4_vrishali_joshi.pdf
4. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sherlock_holmes_stories_1a_vrishali_joshi.pdf
5. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sherlock_holmes_stories_2_vrishali_joshi.pdf
6. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/shakespere_stories_vrishali_joshi.pdf
7. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sherlock_h_3_vrishali_joshi.pdf
8. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/mejavaanipurvi_and_other_stories_somers_et_maughm_vrishali_joshi.pdf
9. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/wishwakatha_vrishali_joshi.pdf
10. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/wishwakatha_3_vrishali_joshi.docx.pdf
11. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/wishwakatha_2_vrishali_joshi.pdf
12. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sherlock_holmes_5_vrishali_joshi.pdf
13. http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sherlock_holmes_6_vrishali_joshi.pdf

कथानुक्रम

Yellow Face

पिवळा चेहरा

The Adventure Of Blanched Soldier

पांढरा पडलेला सैनिक

The Adventure Of The Ssussex Vampire

ससेक्सची रक्तपिपासू हडळ

The Problem Of Thor Bridge

थॉर पुलाची समस्या

The Gloria Scott

ग्लोरिया स्कॉट

The Stock-Broker's Clerk

शेअर दलालाचा कारकून

Yellow Face

पिवळा चेहरा

माझ्या मित्राचे उल्लेखनीय गुण ठळकपणे दिसणाऱ्या अनेक केसेसवर आधारित अशी ही लहानशी आरेखने प्रसिद्ध करतांना, मी त्यांची यशस्विता बघावी, हे होणे नैसर्गिक होते. हे त्याची कीर्ती वाढवण्यासाठी नव्हे --- खरे तर तेव्हा त्याच्या बुद्धीच्या कसोटीचा काळ संपत आला होता. तरी त्याचा उत्साह व चतुरस्त्रता अगदी स्तुती करण्यायोग्य होती. त्याच्या काही केसेस त्याला अर्धवट सोडून द्याव्या लागल्या. कारण त्या कुणालाच यशस्वीपणे सोडवता आल्या नाहीत. आणि आता परतही जेव्हा तो चुकला, तेव्हा त्यातील खरा भाग मात्र उजेडात आला. अशा जवळजवळ अर्धाडझन केसेस माझ्याकडे लिहिलेल्या आहेत. त्यातील मुसग्रेव्ह

रीचुअल्स व आता मी जी सांगणार आहे ती, या अशा दोन केसेस आहेत की ज्यामध्ये सर्वात जास्त कुतूहलपूर्ण गोष्टी सांगितल्या आहेत.

शेरलॉक होम्स हा असा मनुष्य होता, की जो व्यायामासाठी व्यायाम क्वचितच करे. काही माणसे जास्त स्नायुबल असलेली होती आणि तो निःसंशय त्याच्याएवढ्या वजनाच्या बॉक्सर्समधील एक अग्रगण्य बॉक्सर होता. पण तो उद्दिष्टाविना केलेला शारीरिक व्यायाम म्हणजे उगीचच आपली शक्ती फुकट घालवणे समजे. त्यामुळे तो काही व्यावसायिक कारणाशिवाय, क्वचितच व्यायाम करे. तरी तो अतिशय शक्तिमान व चिवटपणे काम करणारा होता. त्याने स्वतःला तसे प्रशिक्षण दिले होते, हे विशेष होते. त्याचा आहार सहसा बेताचा असे. त्याच्या सवयी साध्या पण ठाम होत्या. कधीकधी तो कोकेन घेत असे. पण तेवढे सोडल्यास, त्याच्यात कुठले दुर्गुण नव्हते. तो अंमली पदार्थाकडे वळायचे मुख्य कारण म्हणजे, काम कमी असे व ते आव्हानात्मक नसे, असा त्याच्या आयुष्यातील एकसुरीपणाचा काळ.

उन्हाळ्यातील एके दिवशी सकाळी तो बागेत फिरायला जाण्याइतका रिकामा व स्वस्थ होता. बागेत झाडांना नवीन पालवी फुटत होती. आम्ही दोन तास एकमेकांना पूर्णपणे ओळखणाऱ्या माणसांनी फिरावे, तसे बहुतेक वेळ मुकाट्याने फिरत होतो. आम्ही बेकर रस्त्याला परत आलो, तेव्हा जवळजवळ पाच वाजले होते.

आमच्या कामवाल्या पोऱ्याने दार उघडत, म्हटले, "सर, एक मनुष्य तुमची चौकशी करतो आहे."

होम्सने नापसंतीने माझ्याकडे पाहिले. दुपारच्या चालण्यानंतर हा काय त्रास आहे! आता हा मनुष्य गेला का?"

"हो, सर."

"तू त्याला आत जायला सांगितले नाहीस का?"

“हो, सर. तो आत येतो आहे.”

“तो किती वेळ थांबला आहे?”

“अर्धा तास, सर. तो फार अस्वस्थ आहे. तो सतत फेऱ्या मारतो आहे व बोटानी टेबलावर आपटून आवाज करतो आहे. मी दाराबाहेर थांबलो आहे व मला आवाज ऐकू येतो आहे. शेवटी तो आता पॅसेजमध्ये जाऊन रडतो आहे. सर तो म्हणतो आहे, “तो मनुष्य कधीच येणार नाही आहे का?” तर मी म्हणतो आहे, “अजून थोडा वेळ.” मग तो म्हणतो आहे, “मग मी बाहेर मोकळ्यावर थांबतो. कारण मला इथे गुदमरल्यासारखे होते आहे. मी थोड्या वेळात परत येतो.” आणि त्याच्या अस्वस्थतेसकट, तो गेला. मी त्याला रोकू शकलो नाही.”

आम्ही खोलीत जातांना होम्स म्हणाला, “ठीक आहे. ठीक आहे. तुझ्याकडून होईल तितके, तू केलेस. वॉटसन, हे चीड आणणारे आहे. खरे तर मी एखादी केस मिळायची वाट बघत होतो. या माणसाच्या घायकुतीवरून असे दिसते आहे, की हे काही फार महत्वाचे आहे. हा टेबलावरचा पाईप आपला नाही. तो त्याचा दिसतो आहे. तंबाखू ओढणारे ज्याला अंबर म्हणतात तो हा लांब दांडा असलेला, छान जुना पाईप आहे. मला नवल वाटते, की आता असे कितीसे पाईप लंडनमध्ये राहिले असतील? तो त्याचा आवडता पाईप इथे विसरला, म्हणजे तो मानसिक दृष्ट्या अस्वस्थ असला पाहिजे.

मी विचारले, “कशावरून आवडता?”

“असे बघ. पाईपची किंमत सात शिलिंग व सहा पेन्स. आता तो एकदा लाकडात व एकदा अंबरमध्ये. असा दोनदा दुरुस्त केला गेला आहे. दोन्ही वेळा ही दुरुस्ती चांदीमध्ये केली गेली आहे. नवीन पाईप न घेता, दोनदा तो पाईप दुरुस्त करून वापरणाऱ्या माणसाचा, तो नक्की आवडता असणार.”

होम्सने तो पाईप हातात घेऊन वळवला व त्याच्या विशेष सखोल निरीक्षण पद्धतीने त्याकडे पाहू लागला. तेव्हा मी विचारले, "आणखी काही?"

त्याने तो वर केला व एखाद्या प्राध्यापकाने हाडावर व्याख्यान द्यावे, त्या थाटात त्याच्या लांब बारीक मधल्या बोटाने त्यावर आघात केला.

तो म्हणाला, "पाईप हे प्रसंगानुरूप असामान्य कुतूहलाचा विषय असू शकतात. घड्याळे व बुटांच्या लेस सोडून इतके व्यक्तिगत स्वरूपाचे काही नसते. तरीही येथील चिन्हे फार ठळक नाहीत व तितकी महत्वाचीही नाहीत. याचा मालक अर्थात डावखुरा, उत्तम दंतपंक्ती असलेला, निष्काळजी सवयी असलेला, पिळदार मनुष्य आहे. त्याला पैशांची फार चिंता करायची आवश्यकता नाही."

माझ्या मित्राने अगदी सहजपणे ही माहिती दिली. पण मला त्याचे तर्कशास्त्र समजले आहे की नाही, हे आजमावण्यासाठी मी त्याला माझ्याकडे तिरप्या डोळ्यांनी बघतांना पाहिले.

मी म्हणालो, "एखादा मनुष्य सात शिलिंग किमतीचा पाईप ओढणार असेल, तर त्याची सांपत्तिक स्थिती चांगली असणार, असा विचार तू करतो आहेस."

त्याच्या तळहातावर थोडी तंबाखू पाडून घेत होम्स उत्तरला, "यात एका औसाला आठ पेनी पडणारे ग्रेसव्हेनॉर मिश्रण भरलेले आहे. याच्या अर्ध्या किंमतीत सुद्धा त्याला छान झुरके मारता येतील. पण त्याला काटकसर करायची काही गरज नसावी."

"आणि अजून काही?"

त्याला त्याचा पाईप दिव्यावर किंवा गॅसच्या ज्योतीवर पेटवण्याची सवय आहे. तुला दिसेल की तो एका बाजूने काळा पडला आहे. काडेपेटीतील काडीने नक्कीच असे झालेले नाही. मनुष्य जळती काडी पाईपशेजारी का धरेल? पण दिव्यावर तो लावायचा असेल, तर तो पाईप काळा झाल्याशिवाय पेटवता येणार नाही. हा काळा भाग पाईपच्या उजव्या बाजूला

आहे. त्यामुळे तो माणूस डावरा आहे. तू तुझा पाईप दिव्यावर धर आणि तू डावरा नसल्यामुळे ज्योतीच्या डाव्या बाजूवर तो पेटवण्याचा तुझा कल राहिल. तू हे एखाद्या वेळी वेगळे करू शकशील पण सतत नाही. त्याने तो नेहमी असाच धरला असणार. मग त्याने त्यातून झुरके घेतले असणार. त्यासाठी तो पिळदार शरीराचा शक्तिशाली मनुष्य हवा. त्याचे दात उत्तम हवेत. पण मी चुकत नसेन, तर तो जिऱ्यावर आलेला आहे. तर मग आता आपल्याला पाईपपेक्षा रुचीपूर्ण असे काही अभ्यासायला मिळेल."

क्षणभराने आमचे दार उघडले व एक उंच तरुण मनुष्य आत आला. त्याने गडद करडा सूट घातला होता. त्याने नेहमीपेक्षा जास्त रुंदीची तपकिरी टोपी त्याच्या हातात धरली होते., मला तो साधारण तिशीचा वाटला. तरी तो खरे तर त्याहून काही वर्षांनी मोठा होता.

तो थोडे लाजून म्हणाला, "मी अचानक आलो, म्हणून तुमची माफी मागतो. अर्थात मी दार वाजवायला हवे होते. अशी गोष्ट आहे, की मी जरा उदास आहे. त्यामुळे तुम्ही मला समजून घेतले पाहिजे." त्याने अर्धवट गुंगीत असल्यासारखा त्याचा हात कपाळाशी नेला नंतर खुर्चीवर बसण्याऐवजी जवळजवळ पडला.

होम्स सहज मित्रत्वाने बोलला, "मला वाटते, एकदोन दिवसात तुम्ही झोपला नाही. कामामुळे येणाऱ्या किंवा जास्त करून अती आनंदामुळे येणाऱ्या रागापेक्षा, हा काहीतरी जास्त टोकाचा राग असावा. मी तुम्हाला कशी मदत करू शकतो?"

"सर, मला तुमचा सल्ला हवा आहे. माझ्या आयुष्याच्या चिंध्या झाल्या आहेत. मला कळत नाही, मी काय करू."

'तुम्हाला मला सल्लागार वा गुप्तहेर, म्हणून नेमायचे आहे का?'

“तेवढेच नाही. जगातील एक सर्वसाधारण चांगला माणूस, म्हणून तुमचे मत मला हवे आहे. मी पुढे काय करावे, हे मला जाणून घ्यायचे आहे. देवाच्या दयेने, तुम्ही मला ते सांगू शकाल.”

तो थोडे धक्के खात, कळकळीने, उद्रेक झाल्यासारखा बोलला. मला असे वाटले, की त्याला बोलणेही फार कष्टप्रद होते आहे. त्याच्या आवाक्यावर त्याची इच्छाशक्ती मात करत होती.

तो म्हणाला, “ही फार नाजूक गोष्ट आहे. कोणालाही घरच्या भानगडी परक्या लोकांना सांगायला आवडत नाहीत. मी कधीही न पाहिलेल्या दोन माणसांबरोबर, माझ्या स्वतःच्या बायकोच्या वागण्याची चर्चा करायला लागणे, हे मला भयंकर वाटते आहे. पण आता माझ्या सहनशक्तीचा अंत झाला आहे. मला सल्ला घेतलाच पाहिजे.”

होम्स म्हणाला, “माझ्या प्रिय ग्रँट मन्त्रो --- ”

आमचा पाहुणा खुर्चीतून ताडकन उठला. काय? तुम्हाला माझे नाव माहिती आहे?”

होम्स हसत बोलला, “तुम्हाला तुमची ओळख लपवायची इच्छा असेल, तर मी असे सुचवेन, की तुम्ही टोपीच्या अस्तरावर तुमचे नाव लिहू नका. किंवा मग तुम्ही ज्याच्याशी बोलत आहात, त्याच्यापासून टोपीचा तो भाग फिरवून ठेवा. मी माझ्या मित्राला असे सांगत होतो, की आम्ही आतापर्यंत अनेक त्रासलेल्या लोकांना शांतता पुरवून, त्यांचे भविष्य चांगले केले आहे. माझा विश्वास आहे तुमच्यासाठी देखील आम्ही तसेच करू. वेळ महत्वाचा असल्याने, मी तुम्हाला अशी विनंती करतो की तुम्ही मला अधिक उशीर न करता, तुमची केस कथन करा.”

आमच्या पाहुण्याने पुन्हा एकदा कपाळावरून हात फिरवला. जसे काही ते त्याला फुटके नशीब वाटत होते. त्याच्या हालचालींवरून व एकंदर आविर्भावावरून, तो अंतर्मुख, स्वतःतच रमणारा, स्वभावतः अभिमानी आणि त्याच्या जखमा दाखवण्यापेक्षा, लपवणारा वाटला. नंतर

अचानक भयंकर चेहऱ्याने, जणू त्याच्या बंद मुठीतून त्याचे गुपित वाऱ्यावर फेकणाऱ्या माणसाच्या आवेशात तो सांगू लागला.

“मिस्टर होम्स, मी गेल्या तीन वर्षांपासून एक विवाहित माणूस आहे. त्या काळात मी व माझी बायको, यांनी एकमेकांवर भरभरून प्रेम केले. आम्ही सुखात रहात होतो. आम्ही शब्दांने व कृत्याने एकरूप झालो होतो. आणि आता गेल्या सोमवारपासून, अचानक आमच्यात भिंत उभी राहिली आहे. तिच्या आयुष्यात व विचारात असे काही आले आहे, की ज्याबद्दल मला काहीच माहिती नसल्याने, ती मला रस्त्यातील एखाद्या अनोळखी स्त्रीसारखी वाटते आहे. आमच्यात काही जवळीक राहिली नाही. आणि मला जाणून घ्यायचे आहे की असे का?”

“मिस्टर होम्स, आता मी पुढे जाण्यापूर्वी मला तुम्हाला सांगायचे आहे, की इफी माझ्यावर खूप प्रेम करते. याबद्दल तुम्ही ठाम रहा. ती अगदी मनापासून माझ्यावर प्रेम करते. मला हे माहिती आहे. मला ते जाणवते. त्याबद्दल मला काही वाद घालायचा नाही. एखादी स्त्री आपल्यावर प्रेम करते की नाही, हे मनुष्य सहज सांगू शकतो. पण आमच्यामध्ये हे काहीतरी नको ते संकट, येऊन उभे ठाकले आहे. ते कसे दूर होईल, या काळजीत मी आहे.

होम्स काहीशा अधीरतेने बोलला, “मिस्टर मन्त्रो, कृपया हकीगत सांगा.”

“मला इफिच्या पूर्वयुष्याबद्दल काय माहिती आहे, ते सांगतो. मी तिला पहिल्यांदा भेटलो, तेव्हा ती बरीच तरुण, म्हणजे फक्त पंचवीस वर्षांची असून विधवा होती. तिचे नाव मिसेस हेब्रॉन होते. ती अमेरिकेला अटलांटा येथे गेलेली असतांना, तिथे तिचे लग्न मिस्टर हेब्रॉन यांच्याशी झाले. ते एक चांगले वकील असून, त्यांची वकिली उत्तम चालली होती. त्यांना एक मूल होते. पण पिवळ्या तापाची जोरदार साथ आली आणि त्यात नवरा व मुलाचा मृत्यू झाला. मी त्याचा मृत्यूचा दाखला पाहिला. ती अमेरिकेला कंटाळून, तिच्या पिनरला असलेल्या आत्याबरोबर रहाण्यासाठी मिडलसेक्सला आली. मी सांगू इच्छितो की तिच्या नवऱ्याने मागे

तिच्यासाठी पुरेशी संपत्ती ठेवली होती. तिच्याकडे चारशे पन्नास हजार पौंड होते. ते त्याने सात टक्क्याने गुंतवले होते. ती पिनरला आल्यावर सहा महिन्यांनी मी तिला भेटलो. आम्ही एकमेकांच्या प्रेमात पडलो व काही आठवड्यांनी लग्न केले.

मी फिरता व्यापारी आहे. माझे उत्पन्न साताठशे असल्याने, आम्ही सुस्थितीत राहू शकतो. नॉरबरी येथे आम्ही दर वर्षी ऐंशी पौंड भरून एक घर विकत घेतले आहे. आमची छोटीशी जागा तशी गावढळ असून शहराजवळ आहे. आमच्यापासून जवळ एक खानावळ व दोन घरे आहेत. दुसऱ्या बाजूला आमच्यासमोर असलेल्या शेतात एक घर आहे. ही तीन घरे सोडली, तर स्टेशनच्या अर्ध्या वाटेची जाईपर्यंत कुठे घरे नाहीत. काही ठराविक काळात मला माझ्या व्यवसायासाठी, शहरात जावे लागते. पण उन्हाळ्यात मला फार काम नसते. आमच्या गावढळ घरात आम्ही सुखाने रहात होतो. हे प्रकरण सुरु होण्यापूर्वी, आमच्यात काही बेबनाव नव्हता.

पुढे जाण्यापूर्वी तुम्हाला एक गोष्ट सांगतो. जेव्हा आम्ही लग्न केले, तेव्हा तिने तिची सर्व संपत्ती माझ्या नावावर केली --- खरे तर माझ्या मर्जीविरुद्ध! कारण माझ्या व्यवसायात मला फटका बसला, तर मला ते किती लाजिरवाणे वाटेल. तरी तिला तसे करायचेच होते आणि तिने ते केले. साधारण दीड महिन्यापूर्वी ती माझ्याकडे आली.

ती म्हणाली, "जॅक, जेव्हा तू माझे पैसे घेतलेस, तेव्हा तू म्हणालास, की मला त्यातील काही लागले, तर मला तुला प्रथम विचारावे लागेल."

"नक्की. ते तुझेच आहेत."

"ठीक आहे. मला शंभर पौंड हवे आहेत."

यामुळे मी हादरलो. कारण मला वाटले, तिला ते फक्त नवीन ड्रेस आणण्यासाठी किंवा तशाच काही कारणासाठी हवे आहेत."

“मग तिला कशासाठी हवे होते?”

“ओहो, ती तिच्या खेळकर पद्धतीने बोलली, “तू म्हणालास, की तू केवळ माझी बँक आहेस. बँक कधी प्रश्न विचारत नाही.”

“तू असे म्हणत असशील, तर अर्थात तू पैसे घेऊ शकतेस.”

“हो. मी तसेच म्हणते आहे.”

“आणि तू ते कशाला घेत आहेस, ते तू मला सांगणार नाहीस?”

“जॅक, कदाचित एखाद्या दिवशी सांगेन. पण आता नाही.”

“मग मला तेवढ्यावर समाधान मानावे लागले. आमच्या दोघात असे काही यापूर्वी झाले नव्हते. मी तिला चेक दिला आणि तो विषय डोक्यातून काढून टाकला. नंतर काय झाले, त्याच्याशी याचा काही संबंध नाही. पण मला वाटले, की याचा उल्लेख केलेला बरा.

याआधी मी तुम्हाला म्हणालो, की आमच्या घरासमोर शेत व एक घर आहे. पण त्या घरी जाण्यासाठी आम्हाला आधी रस्त्याने जाऊन मग एका गल्लीत वळावे लागते. त्याच्या बरोबर मागे स्कॉटीश सदाहरीत झाडे आहेत. मला तिथे फिरायला आवडते. झाडे नेहमी आपले शेजारी असल्यासारखेच असतात. गेले आठ महिने ते घर रिकामे पडले होते, हे दयनीय होते. ते जुन्या पद्धतीचे छान पोर्च असलेले, त्यावर वेली चढवलेले, दुमजली घर होते. मी त्यासमोर उभा राहून नेहमी विचार करत असे, की इथे कोणी राहिले तर ते किती मस्त घर होईल.

मागील सोमवारी संध्याकाळी मी त्या रस्त्याने फिरत होतो. मला तिथे एक रिकामी गाडी येताना दिसली. मला पोर्चबाहेरील हिरवळीवर सतरंज्या व इतर वस्तू पडलेल्या दिसल्या. म्हणजे तिथे कुणीतरी रहायला येणार होते तर! मी मनाशी आश्चर्य करू लागलो की आमच्या इतके जवळ कोण तिथे येणार असेल. मी तिथे बघतांना एकदम चमकलो कारण वरच्या मजल्यावरील खिडकीतून कोणीतरी माझ्याकडे बघत होते.

मिस्टर होम्स, मला माहिती नाही, एवढे त्या चेहऱ्यात काय होते, पण तो सरळ माझ्या पाठीत एक भीतीची लहर उठवीत होता. मी दिसून नये म्हणून मी थोडा बाजूला गेलो. पण त्या चेहऱ्यात काहीतरी अमानवी व अनैसर्गिक होते, असे माझे एकंदर मत झाले. मी भरभर पुढे जाऊन कोण मला बघते आहे, ते पहाण्याचा प्रयत्न केला. पण मी असे करताच तो चेहरा झटकन खोलीतील काळोखात नाहीसा झाला. मला असे का वाटले, असा विचार करत मी पाच मिनिटे तिथे उभा राहिलो. तो चेहरा पुरुषाचा होता की बाईचा, हे देखील मला समजले नाही. तो माझ्यापासून फार लांब होता. पण त्याच्या रंगाने माझ्यावर जास्त ठसा उमटवला.

तो खूप रागीट असा खडूसारखा पांढरा होता. त्यात पूर्णपणे अचल व अनैसर्गिक असे काही होते. मी इतका अस्वस्थ झालो, की तिथे अजून कोण रहाते, हे बघायचे मी ठरवले. मी पुढे होऊन दार वाजवले. ते एका उंच, आजारी दिसणाऱ्या व कडक नकोसा चेहरा असलेल्या स्त्रीने लगेच उघडले.

उत्तरेकडील उच्चाराने तिने विचारले, "काय हवे आहे?"

मी माझ्या घराकडे बोट दाखवत म्हटले, "मी तुमचा शेजारी आहे. मला असे दिसले की तुम्ही इथे नुकतेच रहायला आला आहात. म्हणून तुम्हाला काही मदत हवी असेल तर म्हणून मी --- "

"आम्हाला काही मदत हवी असेल, तर आम्ही सांगू." एवढे बोलून तिने माझ्या तोंडावर दार आपटून लावून टाकले. अशा उद्धटपणे डावलणाऱ्या वर्तनाने, मी चिडून वळलो व घरी आलो. पूर्ण संध्याकाळभर मी जरी दुसरीकडे मन गुंतवायचा प्रयत्न केला, तरी माझे मन भुतासारख्या त्या खिडकीतील चेहऱ्याकडे व त्या स्त्रीच्या उद्धट वर्तनाकडे वळत राहिले. मी माझ्या बायकोला याबद्दल काही बोललो नाही. कारण ती फार ताण घेऊन उदास होणारी स्त्री आहे. तिला पण माझ्यासारखा त्रास व्हावा, अशी माझी इच्छा नव्हती. मात्र झोपण्यापूर्वी मी

तिला एवढे बोललो, की त्या घरी कुणी रहायला आले आहे. त्यावर तिने काही उत्तर दिले नाही. मग मी झोपायला गेलो.

सहसा माझी झोप अगदी गाढ असते. मला रात्री कोणी उठवू शकत नाही, असा माझ्या कुटुंबात माझ्याबद्दल विनोद केला जातो. पण त्या रात्री मी केलेल्या छोट्याशा साहसामुळे की काय, पण मला नेहमीसारखी झोप आली नाही. माझ्या खोलीत काही चालू असल्यासारखे मला अर्धवट झोपेत वाटत होते. माझी बायको ड्रेस करून शेकोटीवरील तिची टोपी उचलत होती. मी अशा अवेळी तयार होण्याबद्दल काही नवलपूर्ण शब्द पुटपुटण्यासाठी, झोपेतच ओठ उघडले. तेव्हा माझे अर्धवट उघडे डोळे, तिच्या मेणबत्तीच्या प्रकाशातील चेहऱ्यावर पडले. आणि आश्चर्याने माझी बोलती बंद झाली. --- तिला गृहीत धरणे शक्य नाही, असे मी पूर्वी कधीही न पाहिलेले भाव तिच्या चेहऱ्यावर मला दिसले.

ती फार अशक्त दिसत होती व जोरजोराने श्वास घेत होती. शाल घट्ट करता करता, मला समजणार नाही व मला झोपेत असतांना त्रास होणार नाही, अशा तऱ्हेने पलंगाकडे बघत होती. नंतर मी गाढ झोपलो आहे असे समजून, ती आवाज न करता खोलीबाहेर पडली. नंतर मला बिजागऱ्या करकर वाजल्याचा व पुढचे दार उघडल्याचा, आवाज आला. मी उठून बसलो व माझ्या हाताची बोटे पलंगाच्या कडेला आपटून मी खरेच जागा झाला असल्याची खात्री केली. मी घड्याळ काढून, पहाटेचे तीन वाजलेले पाहिले. माझी बायको आता बाहेर रस्त्यावर काय करते आहे, हे मला समजेना. मी वीस मिनिटे माझ्या मनाशी काही स्पष्टीकरणांची शक्यता आजमावत बसलो. मी जितका जास्त विचार करू लागलो, तितके मला ती गोष्ट वेगळीच व अनकलनीय वाटू लागली. मी गोंधळलेला असतानाच मला परत हळूच दार लावल्याचा व ती वर येत असल्याचा आवाज आला.

ती आत शिरल्याबरोबर मी तिला विचारले, "इफी, आता यावेळी तू कुठे गेली होतीस?"

ती मला आक्रमक दिसली व भावनातिरेकाने रडतांना दिसली. त्यामुळे मी कधी नाही एवढा व्यथित झालो. हे काही अपराधीपणासारखे वाटत होते. माझी बायको खरे तर मोकळ्या स्वभावाची होती. तिचा स्वतःचा नवरा तिच्याशी बोलल्यावर, ती रडत व काहीशा विचित्र हालचाली करत, शांतपणे भरभर तिच्या खोलीच्या दिशेने जाताना पाहून, माझ्यातून एक थंड भीतीची लहर दौडत गेली.

ती उदासीनतेने हसत ओरडली, "जॅक, तू जागत रहा. मला वाटले तुला जाग येणार नाही."

मी जास्त कडकपणे विचारले, "तू कुठे गेली होतीस?"

ती म्हणाली, "तुला नवल वाटल्याचे बघून मला आश्चर्य वाटले नाही." शाल काढतांना, मला तिची बोटे थरथरतांना दिसत होती. "मला माझ्या आयुष्यात मी अशी गोष्ट यापूर्वी कधी केलेली आठवत नाही. मला गुदमरल्यासारखे झाले. ताज्या हवेची जरूरी भासल्याने, मी मोकळ्यावर गेले. जर मी बाहेर गेले नसते, तर नक्कीच चक्कर येऊन पडले असते. मी दार उघडून तिथे थोडा वेळ उभी राहिले व आता मी ठीक आहे."

हे सर्व बोलत असतांना तिने एकदाही माझ्याकडे बघितले नाही. तिचा आवाजही नेहमीसारखा येत नव्हता. ती माझ्याशी खोटे बोलत असल्याचे, माझ्या लक्षात आले. मी उत्तरादाखल काही बोललो नाही. पण दुःखी अंतःकरणाने, मनात हजारो विषारी संशय घेऊन, माझे तोंड भिंतीकडे वळवले. माझी बायको माझ्यापासून काय चोरून ठेवत होती? ती नक्की कुठे गेली होती? मला खरे समजेपर्यंत मला चैन पडणार नाही, असे जाणवले. तरी पण एकदा ती माझ्याशी खोटे बोलल्यावर, मी तिला परत काही विचारले नाही. रात्रभर मी या ना त्या प्रकारे, वेगवेगळ्या पद्धतीने विचार करून बघत होतो.

त्या दिवशी मला शहरात जायचे होते. पण व्यावसायिक कामांकडे लक्ष देण्यासाठी, मी फार त्रासलो होतो. माझी बायकोदेखील, माझ्याइतकीच अस्वस्थ दिसत होती. ती ज्या

प्रश्नार्थक नजरेने माझ्याकडे बघत होती, त्यावरून असे कळत होते, की मी तिच्यावर विश्वास ठेवलेला नाही, हे तिला समजले आहे. काय करावे या विचाराने ती हताश झाली होती. न्याहारी करतांना आम्ही एखादा शब्द बोललो असू. नंतर मी चालायला बाहेर पडलो. सकाळच्या ताज्या हवेत मी शांतपणे विचार करू शकेन, असे मला वाटले.

मी क्रिस्टल राजवाड्यापर्यंत गेलो. तिथे एक तास घालवून, दुपारी एक वाजेपर्यंत नॉरबरीला परत आलो. येतांना मी त्या घरावरून आलो. क्षणभर थांबून खिडकीकडे पाहत, आदल्या दिवशीचा तो विचित्र चेहरा दृष्टीस पडतो का, ते बघितले. मिस्टर होम्स, मी तिथे उभा असतांना दार उघडून, अचानक माझी बायको बाहेर आली, तेव्हा मला किती नवल वाटले असेल, याचा विचार करा.

तिला बघून मी आश्चर्याने मूक झालो. आमची नजरानजर झाली, तेव्हा त्यापेक्षाही जास्त आश्चर्याचे भाव मी तिच्या चेहऱ्यावर पाहिले. क्षणभर तिने त्या घरात परत अदृष्ट होण्याचा विचार केला पण नंतर सर्व लपाछपी किती निरुपयोगी आहे, हे समजून, ती पांढऱ्या चेहऱ्याने व घाबरलेल्या डोळ्यांनी ओठांवर खोटे हसू आणत, पुढे आली.

ती बोलली, "ओहो, जॅक, आपल्या नव्या शेजाऱ्यांना काही मदत हवी आहे का, हे विचारायला मी आताच इथे आले होते. तू माझ्याकडे असा का बघतो आहेस? तू माझ्यावर रागावला नाहीस ना?"

मी म्हणालो, "म्हणजे रात्रीदेखील तू इथे आली होतीस तर?"

ती ओरडली, "तुला काय म्हणायचे आहे?"

"तू इथे आली होतीस. नक्कीच, माझी खात्री आहे. अपरात्री भेटावे, असे ते कोण लोक आहेत?"

"मी इथे आधी कधीच आले नव्हते."

मी ओरडलो, "तू इतके खोटे माझ्याशी कसे काय बोलू शकतेस? तू बोलतांना तुझा आवाज बदलतो आहे. मी तुझ्यापासून कधी काही लपवले आहे का? मी त्या घरात शिरून, काय प्रकार आहे, त्याचा छडा लावतो."

ती भावनातिरेकाने धापा टाकत म्हणाली, "नाही. नाही. जॅक, कृपया असे करू नकोस." मग मी जसजसा दाराकडे जाऊ लागलो, तसतसे तिने माझी बाही पकडली आणि चक्कर येत असतानाही मला जोराने मागे खेचले.

ती ओरडली, "जॅक, कृपया असे करू नकोस. मी तुला शपथेवर सांगते, की मी केव्हातरी तुला सर्व खरे काय ते सांगेन. पण आता तू तिथे गेलास, तर सत्यानाश होईल." यानंतर मी तिला बाजूला ढकलायचा प्रयत्न केला तेव्हा ती अनावरपणे व नम्रतेने मला चिकटून बसली."

ती रडत म्हणाली, "जॅक, फक्त यावेळेस माझ्यावर विश्वास ठेव. तुला याचा कधीही पश्चात्ताप होणार नाही. तुझ्या भल्यासाठीच मी हे गुपित राखते आहे. आपली आयुष्ये इथे पणाला लागली आहेत. जर तू माझ्याबरोबर घरी आलास, तर बरे होईल. जर याउपर तू त्या घरात गेलास, तर आपल्यातील सर्व काही संपले, असे समज."

हे तिच्या पद्धतीने इतके काकुळतीने व दुःखाने तिने सांगितले की मी तिच्या शब्दांच्या जाळ्यात फसलो. मी दारासमोर हो नाही करत, उभा राहिलो.

शेवटी मी म्हणालो, "मी एकाच अटीवर तुझ्यावर विश्वास ठेवेन. हे गूढ आताच्या आता संपले पाहिजे. तुला तुझे गुपित राखायचा अधिकार आहे. पण तू मला वचन दिले पाहिजेस, की इथून पुढे तू रात्री बाहेर पडणार नाहीस व मला न सांगता काहीही करणार नाहीस. पुढे असे होणार नाही, असे वचन तू मला देणार असशील, तर आतापर्यंत जे झाले, ते मी विसरायला तयार आहे."

ती सुटकेचा निःश्वास टाकत ओरडली, "मला माहिती होते, की तू माझ्यावर विश्वास ठेवशील. तुझ्या इच्छेप्रमाणे मी सर्व काही करेन. आता चल. ओहो, चल, घरी चल."

अजूनही माझी बाही ओढत, तिने मला त्या घरापासून दूर नेले. जातांना मी मागे पाहिले, आणि तिथे वरील खिडकीतून तो पिवळा, रागावलेला चेहरा आमच्याकडे बघत होता. माझी बायको आणि तो प्राणी यांच्यात काय दुवा असेल? मी आदल्या दिवशी पाहिलेल्या त्या खरबरीत कातडीच्या बाईशी तिचा काय संबंध असेल? हे एक विचित्र कोडे होते. ते सोडवल्याशिवाय माझे मन शांत होणार नव्हते.

यानंतर दोन दिवस मी घरीच राहिलो. माझी बायकोही प्रामाणिकपणे वचन पाळत होती. मला माहिती आहे, त्याप्रमाणे, ती घराबाहेर पडली नाही. पण तिसऱ्या दिवशी, तिला तिच्या नवऱ्यापासून व घरापासून दूर नेणाऱ्या गुप्त प्रभावामुळे, तिने वरवर दिलेल्या वचनाचा भंग केल्याचा, पुरेसा पुरावा माझ्याकडे होता.

"मी त्या दिवशी शहरात गेलो होतो पण माझ्या नेहमीच्या ३.३६ च्या गाडीऐवजी २ ४० पर्यंत घरी परतलो. मी घरात शिरलो, तेव्हा धक्का बसल्यासारख्या चेहऱ्याने नोकराणी धावत आली.

मी विचारले, "तुझी मालकीण कुठे आहे?"

ती म्हणाली, "मला वाटते, त्या चालण्यासाठी बाहेर गेल्या आहेत."

मला ताबडतोब संशय आला. मी वरती जाऊन ती घरात नसल्याची खात्री केली. असे केल्यावर मी माझ्या वरच्या मजल्यावरील खिडकीतून बाहेर बघत होतो. तेव्हा मला आता मी जिच्याशी बोललो, ती नोकराणी रस्ता ओलांडून धावत, त्या घराच्या दिशेने जातांना दिसली. मग मला काय ते लक्षात आले. माझी बायको तिथे गेली होती आणि नोकराणीला सांगून ठेवले

होते, की मी आलो तर मला बोलाव. मी त्या घराशी पोचलो तेव्हा, दार वाजवलेही नाही. सरळ आत जाऊन पॅसेजमध्ये घुसलो.

तळमजल्याला सर्वत्र सामसूम होते. स्वयंपाकघरात शोगडीवर किटली खदखदत होती. एक मोठे काळे मांजर एका टोपलीत वेटोळे घालून पडले होते. पण मी पूर्वी खिडकीत पाहिलेल्या बाईचा कुठे पत्ता नव्हता. मी इतर खोल्यांमधून धावलो पण त्याही रिकाम्या होत्या. मग मी जिना चढलो. तिथेही दोन खोल्या रिकाम्या होत्या. संबंध घरात कुणी नव्हते. घरातील फर्निचर व चित्रे अगदी सामान्य, तशी हीन अभिरुचीचीच वाटत होती. पण खिडकीजवळील एका कप्प्यात मला एक विचित्र चेहरा दिसला. तो आरामशीर व आल्हादक असून डौलदार होता. मी जेव्हा शेकोटीच्यावरील आडव्या जागी माझ्या बायकोचा पूर्ण उंचीचा फोटो पाहिला, तेव्हा माझा संशय भयंकर कडू ज्वाळेसारखा उफाळून आला. फक्त तीन महिन्यांपूर्वी मला विनंती करून तो घेण्यात आला होता.

मी घर पूर्ण रिकामे असल्याची खात्री करायला, तिथे काही वेळ राहिलो. मग मी जड हृदयाने बाहेर पडलो. असे यापूर्वी मला कधीच झाले नव्हते. माझ्या घरात मी शिरल्यावर, माझी बायको हॉलमध्ये आली. पण मी तिच्याशी बोलण्यासाठी फारच चिडलो होतो व दुखावलो गेलो होतो. तिला ओलांडून मी माझ्या अभ्यासिकेत गेलो.

ती म्हणाली, "जॅक, वचन मोडल्याबद्दल मी माफी मागते. पण तुला सर्व परिस्थिती माहिती झाली, तर तू मला माफ करशील."

मी म्हणालो, "मग मला सर्व काही सांग."

ती किंचाळली, "मी सांगू शकत नाही, जॅक, मी सांगू शकत नाही."

मी म्हणालो, "तू मला जोपर्यंत त्या घरात कोण रहाते, व तू तुझा फोटो कुणाला दिला आहेस ते सांगत नाहीस, तोपर्यंत आपल्यात सलोखा प्रस्थापित होणार नाही." एवढे बोलून मी

तिच्यापासून लांब निघून गेलो. मी घर सोडले. हे काल घडले. मिस्टर होम्स, तेव्हापासून मी तिला भेटलो नाही. तेव्हापासून मला हा काय विचित्र प्रकार आहे, तेदेखील कळलेले नाही. आमच्यामध्ये असा बेबनाव पहिल्यांदाच झाला आहे. त्यामुळे मी इतका हादरून गेलो आहे की मला काय करावे, ते समजत नाही. अचानक आज सकाळी माझ्या लक्षात आले, की तुम्ही मला सल्ला देऊ शकाल. त्यामुळे मी आता घाईने तुमच्याकडे आलो आहे. मी माझी सर्व हकीगत तुम्हाला सांगितली आहे. जर तुम्हाला काही शंका असेल, तर मला विचारा. पण सर्वात महत्वाचे म्हणजे, मी काय करावे, ते मला झटपट सांगा. कारण मला हे अवघडलेपण आता सहन होत नाही."

त्याने भावनातिरेकाने धक्के बसत, मोडून पडलेल्या पद्धतीने सांगितलेली हकीगत, होम्सने व मी मोठ्या उत्सुकतेने ऐकून घेतली. त्याची हनुवटी हातांवर ठेवून माझा मित्र विचारात हरवून काही वेळ गप्प बसला.

शेवटी तो म्हणाला, "तुम्ही खिडकीत पाहिलेला चेहरा एका माणसाचा असल्याबद्दल तुम्ही शपथेवर सांगू शकता का?"

"मी प्रत्येक वेळेस तो पाहिला, तेव्हा तो माझ्यापासून बऱ्याच अंतरावर होता. त्यामुळे मी त्याबद्दल काही सांगणे, अशक्य आहे."

"पण त्यामुळे तुम्ही तुमच्या मनात नसतांना, फारच प्रभावित झाल्याचे दिसता."

"तो काहीसा अनैसर्गिक रंग होता. त्याचे नाक डोळे विचित्र रीत्या कडक व कठोर होते. मी त्याच्याजवळ जाऊ लागताच, तो क्षणार्धात नाहीसा झाला."

"तुमच्या बायकोने तुमच्याकडे शंभर पौंड मागितल्याला किती दिवस झाले?"

"जवळजवळ दोन महिने."

"तुम्ही कधी तिच्या पहिल्या नवऱ्याचा फोटो बघितला होता का?"

“नाही. त्याच्या मृत्यूनंतर अटलांटामध्ये मोठी आग लागली होती. त्यात तिचे बरेचसे सामान जळून गेले.”

“आणि तरीही तिच्याकडे त्याचे मृत्यूचे प्रमाणपत्र होते? तुम्ही ते पाहिले असल्याचे म्हणालात.”

“तिने नंतर त्याची प्रत मिळविली.”

“तुम्ही अमेरिकेत तिला ओळखणाऱ्या कुणाला, कधी भेटलात का?”

“नाही.”

“तिने कधी तिथे जाण्यासंबंधी, विषय काढला नाही का?”

“नाही.”

“तिथून तिला कधी काही पत्रे आली का?”

“नाही.”

“आभारी आहे. आत मला थोडा वेळ या गोष्टीवर विचार करायला लागेल. आता ते घर पूर्णपणे रिकामे असेल, तर आपल्याला थोडी अडचण येईल. पण कदाचित असे होणे शक्य आहे, असे मला वाटते, कारण काल तुम्ही तिथे यायच्या भीतीने तेथील लोक तुम्ही यायच्या आधीच, तिथून पळून गेले असतील. आता ते परतही आले असतील. आपण त्यांना भेटून सर्व काही स्पष्ट करून घेऊ शकतो. तर मग मी तुम्हाला असा सल्ला देईन, की तुम्ही नॉर्बरीला परत जा. आणि त्या घराच्या खिडक्या परत तपासा. जर तुमचा असा विश्वास असेल की तिथे कुणी रहाते आहे, तर बळजबरीने आत जाऊ नका. मला किंवा माझ्या मित्राला तार करा. तार मिळाल्यापासून तासाभरात आम्ही तिथे असू. नंतर लवकरच आम्ही सत्य शोधून काढू.”

“जर ते अजून रिकामे असेल, तर?”

“तर मग मी उद्याच येईन व तुमच्याशी बोलेन. अच्छा. सर्वात महत्वाचे, म्हणजे तुम्हाला वस्तुस्थितीची खरी कारणे समजल्याशिवाय, उगीच काळजी करत बसू नका.”

मिस्टर मन्त्रोना दारापर्यंत सोडून परत आल्यावर माझा मित्र म्हणाला, “वॉटसन, मला भीती वाटते की हे काहीतरी वाईट प्रकरण असेल. तुला काय वाटते?”

“या प्रकरणाचा चेहरा भेसूर दिसतो आहे.”

“यात काही ब्लॅकमेल करण्याचा प्रकार वाटतो आहे. किंवा मी चुकत असेन.”

“पण हे कोण करते आहे?”

“ज्याच्याकडे शेकोटीवर तिचा फोटो लावलेला आहे आणि जो त्या घरात रहातो, तोच हा उद्योग करणारा असणार. वॉटसन, खिडकीतील त्या रागीट चेहऱ्याबद्दल काही आकर्षक असे आहे. त्यामुळे काही झाले तरी मी ही केस सोडणार नाही.”

“तू काही उपपत्ती तयार केली आहेस का?”

“हो. तात्पुरत्या स्वरूपाची. पण ती खरी निघाली नाही, तर मला आश्चर्य वाटेल. त्या बाईचा पहिला नवरा त्या घरात रहातो.”

“तुला असे का वाटते?”

“दुसऱ्या नवऱ्याने त्या घरात शिरू नये, असे तिला वाटणाऱ्या बेसुमार काळजीचे स्पष्टीकरण त्याशिवाय कसे देणार? मला समजलेले काही मुद्दे असे आहेत. या बाईचे पहिले लग्न अमेरिकेत झाले होते. तिच्या नवऱ्यामध्ये काही नको ते गुण वाढू लागतात. किंवा त्याला काही किळसवाणा रोग होतो. तो महारोगी किंवा मूर्ख बनतो. शेवटी ती त्याला सोडते व इंग्लंडला येऊन रहाते. तिचे नाव बदलून, नव्या विचाराने नवे आयुष्य सुरू करते. आता तिला दुसरे लग्न करून तीन वर्षे झाली आहेत. आता ती अगदी सुरक्षित असल्याचे, तिला वाटते

आहे. तिने आताच्या नवऱ्याला आधीच्या नवऱ्याचे म्हणून कुठल्यातरी दुसऱ्याच माणसाचे मृत्युपत्र दाखवलेले असते. नंतर जेव्हा पहिल्या नवऱ्याला ती कुठे आहे, याचा पत्ता लागतो. किंवा आपण असे समजू की नैतिकतेची चाड न बाळगणाऱ्या, कुणा स्त्रीने तिच्या अपंग नवऱ्याशी संबंध जोडले आहेत. ते तिला पत्र लिहून धमकी देतात, की तिने येऊन स्वतःची ओळख द्यावी. ती त्यांना शंभर पौंड देऊन, ते प्रकरण दाबून टाकायला बघते. तरीही ते तिचा पाठलाग करत, तिच्यासमोरील घरात रहायला येतात. जेव्हा तिचा नवरा तिला सहज म्हणतो की समोरील घरात कुणी नवीन लोक रहायला आले आहेत, तेव्हा तिला काही मार्गाने समजते, की ते तिचे पाठलाग करत इथे पोचले आहेत. ती तिचा नवरा झोपेपर्यंत थांबते. नंतर ती त्यांच्याकडे धावते व त्यांनी तिला तिचे शांत आयुष्य जगू द्यावे, असे सांगण्यासाठी जाते. त्यात तिला यश मिळत नाही. ती दुसऱ्या दिवशी सकाळी पुन्हा जाते, तेव्हा तिला तिथे तिचा नवरा, ग्रँट मन्त्रो भेटतो. त्यानेच आपल्याला तसे सांगितले आहे. परत ती तिथे जाणार नसल्याचे वचन ती त्याला देते. पण दोन दिवसांनी या त्रासदायक शेजाऱ्यांच्या जाचातून मुक्त होण्याची तिची आशा प्रबळ झाल्याने, ती तिथे जाऊन पुन्हा प्रयत्न करते. बहुतेक त्यांनी तिला आणायला सांगितलेला फोटो ती घेऊन जाते. या भेटीच्या मध्येच नोकराणी येऊन, तिचा नवरा शहरातून परत आल्याचे सांगते. हे ऐकून, तो तिथे येईल या भीतीने, ती त्या घरातील लोकाना मागील दाराने बाहेर काढते. ते लोक शेजारीच असलेल्या फर झाडांच्या जंगलात जाऊन लपून बसतात. अशा तऱ्हेने नवऱ्याला ते घर रिकामे दिसते. तो संध्याकाळी पुन्हा जेव्हा ते घर तपासण्यासाठी जाईल, तेव्हा ते तसेच रिकामे दिसेल का? माझी ही उपपत्ती तुला कशी वाटते?"

"असे झालेले असू शकेल."

"निदान आतापर्यंत आपल्याला माहिती झालेल्या सर्व गोष्टी, ती उपपत्ती विचारात घेते. जर अजून काही यात न बसणाऱ्या गोष्टी आपल्याला समजल्या, तर तेव्हा आपण ती दुरुस्त

करू. आपल्याला आपल्या नॉरबरी येथील अशीलाचा काही निरोप येत नाही, तोपर्यंत आपण अधिक काही करू शकत नाही.”

पण त्यासाठी आम्हाला, फार थांबावे लागले नाही. आम्ही आमचा चहा संपवतो, तोच तो निरोप आला. तो असा होता: ‘त्या घरात अजून ते भाडेकरू रहात आहेत. मला परत खिडकीत तो चेहरा दिसला. सातच्या गाडीने तुम्ही इथे आल्यावर मी तुम्हाला भेटतो. तुम्ही इथे येईपर्यंत काही हालचाल करत नाही.’

आम्ही गाडीतून उतरलो, तेव्हा तो फलाटावर थांबलेला होता. स्टेशनवरील दिव्यांच्या उजेडात आम्हाला दिसले, की तो अशक्त झाला आहे व काळजीने थरथरतो आहे.

माझ्या मित्राच्या शर्टाच्या बाहीला धरत, तो बोलला, “मिस्टर होम्स, ते अजून तिथे रहात आहेत. मी त्या घरात दिवे जळत असलेले पाहिले. आपण आता या केसचा निकाल लावून टाकू.”

ओळीने झाडे असलेल्या अंधारी रस्त्याने चालतांना, होम्सने विचारले, “तुमचा काय बेत आहे?”

“मी सरळ त्या घरात घुसून बघणार आहे, की तिथे कोण रहाते. तुम्ही दोघेही तिथे साक्षीदार म्हणून हजर रहा.”

“‘तुम्ही या गूढ गोष्टीपासून दूर रहा’, या तुमच्या बायकोच्या तंबीला न जुमानता, तुम्ही हे करायचे ठरवलेच आहे का?”

“हो. मी तसे ठरवले आहे.”

“ठीक आहे. मला वाटते, तुमचे बरोबर आहे. अंदाजात आणि संशयात रहाण्यापेक्षा, सत्य जाणून घेणे, केव्हाही चांगले. आपण लगेच तिथे जाऊ. अर्थात कायदेशीर दृष्ट्या आपण चुकीचे करत आहोत. पण मला वाटते आपण ते करावे.”

ती फार अंधारी रात्र होती. आम्ही अरुंद गल्लीत शिरल्यावर, बारीक पाउस सुरु झाला. दोन्ही बाजूना कुंपणे व मध्ये चाकोऱ्या पडलेला रस्ता होता. मिस्टर ग्रँट मन्त्रो अधीरपणे पुढे घुसला. आम्ही त्याच्यामागोमाग आम्हाला जमेल तसे ठेचकाळत चाललो होतो. झाडांमधून पडणारा उजेड दाखवत तो बोलला, "मी ज्यात शिरणार आहे, तेच हे घर आहे." तो बोलतांना आम्ही गल्लीच्या कोपऱ्याशी वळलो. आमच्याशेजारी एक इमारत दिसू लागली. काळी जमीन व आडवा पडलेला पिवळा बार सांगत होते की दार पूर्णपणे बंद नव्हते. वरच्या मजल्यावरील एक खिडकी उघडी असून प्रकाशित दिसत होती. आम्हाला पडद्याआडून काळी पुसट आकृती हलतांना दिसली.

ग्रँट मन्त्रो ओरडला, "तोच तो प्राणी आहे. तुम्ही बघू शकता, की तिथे कोणीतरी आहे. आता माझ्या मागोमाग या. लवकरच आपल्याला कळेल."

आम्ही दाराजवळ गेलो. पण अचानक सावलीतून एक स्त्री पुढे आली व दिव्याच्या सोनेरी उजेडात उभी राहिली. अंधारात मी तिचा चेहरा बघू शकलो नाही. पण तिचे हात नम्रतेने विनंती केल्यासारखे, बाहेर आलेले होते.

ती ओरडली, "जॅक, कृपा करून नको. मला वाटलेच होते, की आज संध्याकाळी तू येणार. प्रिया, नीट विचार कर. माझ्यावर विश्वास ठेव. परत तुला कधीही पश्चात्ताप करावा लागणार नाही."

तो ताठरपणे किंचाळला, "इफी, मी तुझ्यावर खूप काळ विश्वास ठेवला. मला जाऊ दे. मला तुला ओलांडून गेले पाहिजे. मी आणि माझे मित्र हे प्रकरण एकदाचे संपवून टाकणार आहोत." त्याने तिला बाजूला ढकलले. आम्ही त्याच्यामागोमाग जाऊ लागलो. त्याने दार सताड उघडले, तेव्हा एक म्हातारी बाई त्याच्यासमोर धावत आली. ती त्याचा रस्ता अडवू लागली. पण त्याने तिला बाजूला ढकलले. क्षणार्धात आम्ही जिऱ्याशी पोचलो. ग्रँट मन्त्रो वरच्या मजल्यावरील उजेड असलेल्या खोलीकडे धावला. आम्हीही त्याच्या मागोमाग तिथे पोचलो.

ती एक बंदिस्त, फर्निचरने सजवलेली सदनिका होती. टेबलावर दोन व शेकोटीवरील जागेत दोन मेणबत्त्या जळत होत्या. कोपऱ्यात एका लहान टेबलावर छोटी मुलगी वाटणारे काही वाकून बसले होते. आम्ही आत शिरल्यावर तिने तिचा चेहरा वळवला. तिने लाल फ्रॉक व लांब पांढरे मोजे घातले होते. ती आमच्याकडे वळली, तेव्हा मी भीतीने व आश्चर्याने एक आरोळी मारली. तिचा चेहरा विचित्र, खूप रागावलेला व वेगळ्याच रंगाचा होता. नाक डोळे काही सांगण्यापलीकडील होते. क्षणार्धाने गूढ उकलले गेले. होम्सने हसून, त्या मुलीच्या कानामागे हात घालून, तिच्या चेहऱ्यावरील मुखवटा ओढून काढला. आणि तिथे कोळशासारखी काळी आफ्रिकन मुलगी तिचे पांढरे दात दाखवत, आमच्या नवल वाटलेल्या चेहऱ्यांकडे बघत होती. मी सहानुभूती दाखवत, तिच्या आनंदीपणाला हसत सुटलो. पण ग्रँट मत्रो त्याचे हात गळ्याशी आवळून, तिला निरखत राहिला.

तो ओरडला, "अरे देवा! याचा अर्थ काय?"

गर्विष्ठ व स्थिर चेहऱ्याची एक स्त्री खोलीत येत बोलली, "मी तुम्हाला त्याचा अर्थ सांगते. तुम्ही मला माझ्या अंदाजाविरुद्ध जबरदस्ती करून, हे सांगायला लावत आहात. आता आपण दोघेही आलेल्या परिस्थितीला जास्तीत जास्त चांगल्या रीतीने तोंड देऊ. माझा नवरा अटलांटाला वारला. माझे मूल जगले."

"तुझे मूल?"

"तिने तिच्या छाती जवळून एक मोठी चांदीची साखळी काढली.

"तुम्ही अशी कधीही पाहिली नसेल."

"मला कळले की ती उघडत नाही."

तिने एका स्प्रिंगला हात लावला. एकदम ती उघडली व त्यात एका देखण्या व बुद्धीमान दिसणाऱ्या माणसाचे चित्र होते. पण त्याच्या चेहऱ्यावर ठळकपणे त्याच्या आफ्रीकन वंशाचा छाप दिसत होता.

ती स्त्री म्हणाली, "हा अटलांटाचा जॉन हेब्रॉन आहे. इतका उमदा माणूस अख्या पृथ्वीवर नसेल. मी त्याच्याशी लग्न करण्यासाठी जातीबाहेर पडले. पण तो असेपर्यंत त्याने कधी क्षणभरही मला, त्याची खंत वाटायला लावली नाही. आमचे दुर्दैव असे होते, की आमचे मूल माझ्यापेक्षा त्याच्या वळणावर गेले. अशा लग्नमधून असे धडू शकते. छोटी ल्युसी तिच्या वडिलांपेक्षा जास्त काळी होती. पण गोरी किंवा काळी असली, तरी ती माझी लाडकी मुलगी होती. तिच्या आईची आवडती." हे शब्द ऐकून ती लहान मुलगी धावत येऊन त्या स्त्रीच्या गळ्यात पडली. त्या स्त्रीने पुढे चालू ठेवले, "तिला एके काळी आमच्याकडे नोकराणी असलेल्या, एका विश्वासू स्कॉटीश बाईच्या ताब्यात देण्यात आले. केवळ तिची तब्येत अशक्त असल्याने, जेव्हा मी तिला अमेरिकेत सोडले, तेव्हा त्या बदलामुळे तिला त्रास झाला. मी माझ्या छकुलीला क्षणभरदेखील माझ्यापासून अलग करायची कल्पना करू शकत नव्हते. पण जॅक, आपण जेव्हा पिनरला भेटलो आणि प्रेमात पडलो, तेव्हा मी तुला माझ्या या मुलीबद्दल सांगायला घाबरले. देव मला क्षमा करो. मला वाटले मी हे सांगितले, तर तू माझ्याशी लग्न करणार नाहीस. त्यामुळे मी तुला हे सांगायचे धाडस केले नाही. माझ्या कमकुवतपणामुळे, मी माझ्या मुलीला पारखी झाले. तीन वर्षे मी हे तुझ्यापासून गुप्त ठेवले. पण मी त्या दोघींशी संबंध ठेऊन होते. तिचे सर्व काही ठीक चालले होते. तरीही शेवटी, मला तिला भेटायची, बघायची, तीव्र इच्छा झाली. मी ती इच्छा दाबून टाकायचा प्रयत्न केला. पण मला ते जमेना. मला त्यात धोका दिसत असला तरी, मी मुलीला निदान काही आठवड्यांसाठी माझ्याजवळ आणायचे ठरवले. मी दाईला शंभर पौंड पाठवले. तिला या घरासंबंधी सूचना दिल्या. म्हणजे माझा तिच्याशी काही संबंध आहे असे न वाटता, ती आपल्या शेजारी रहायला आली असती. आतापर्यंत मी सर्वतोपरी काळजी घेत आले. दाईला असे सांगून ठेवले होते, की

मुलीला दिवसा घरात ठेवायचे व तिचे तोंड व हात झाकून ठेवायचे, जेणेकरून तिला पहाणाऱ्या शेजाऱ्यापाजाऱ्याना देखील हे कळणार नाही की इथे कुणी आफ्रिकन, काळी मुलगी रहात आहे. मी जर इतकी काळजी घेतली नसती, तर कदाचित ते जास्त शहाणपणाचे ठरले असते. पण तुला कळेल, या भीतीने मी अर्धवट वेडी झाले होते.

मला हे पहिल्यांदा तूच सांगितलेस, की त्या घरात कुणी रहायला आले आहे. मी सकाळपर्यंत थांबायला पाहिजे होते. पण मला उत्तेजित होऊन झोप लागत नव्हती. त्यामुळे मी बाहेर सटकले. तू उठणार नाहीस असे गृहीत धरून, मी बाहेर पडले. पण तू मला पाहिलेस आणि माझा त्रास सुरु झाला. दुसऱ्या दिवशी तुला माझे गुपित अर्धवट का होईना, पण कळले. तीन दिवसापूर्वी तू पुढील दाराने आत आल्यावर, दाई व मुलगी मागील दाराने सटकल्या. शेवटी आज रात्री तुला सर्व काही माहिती झाले. आता मी तुला विचारते, आमचे, माझे आणि माझ्या मुलीचे, काय होणार?"

तिने तिचे हात घट्ट जुळवले व उत्तराची वाट बघत थांबली.

दहा मिनिटांनी ग्रँट मन्त्रोने शांततेचा भंग करत जे उत्तर दिले. त्याचा विचार करायला मला आवडते. त्याने त्या छोट्या मुलीला उचलून घेतले. तिचा पापा घेतला आणि तिला कडेवर घेऊन, त्याने दुसऱ्या हातांने बायकोला वेढा घातला व तो दाराकडे वळला.

तो म्हणाला, "आपण याबद्दल माझ्या घरी जास्त आरामशीरपणे बोलू शकू. इफी, मी काही फार चांगला मनुष्य नाही. पण तू समजतेस तितका वाईटदेखील नाही."

होम्स आणि मी गल्लीतून त्यांच्या पाठोपाठ जाऊ लागलो, तेव्हा होम्सने माझी बाही खेचली.

तो म्हणाला, "मला वाटते, आपण नॉर्बरीला असण्यापेक्षा लंडनला असणे जास्त उपयोगी ठरेल."

लंडनमध्ये बेकर रस्त्यावर, पेटलेली मेणबत्ती घेऊन त्याच्या झोपायच्या खोलीत जाईपर्यंत, त्या रात्री तो केसंबंधी काही बोलला नाही.

नंतर तो म्हणाला, "वॉटसन, तुला असे जाणवले का, की मी माझ्या शक्तीबद्दल नको इतका आत्मविश्वासपूर्ण होत चाललो आहे. केससाठी घ्यायला पाहिजेत तेवढे काहीच कष्ट न घेता, ही काय जादू झाली! कृपया माझ्या कानात 'नॉरबरी' असे कुजबुजल्यासारखे बोल. मी तुझा खूप आभारी राहीन."

The Adventure Of Blanched Soldier

पांढरा पडलेला सैनिक

माझा मित्र वॉटसन याच्या कल्पना मोजक्या असल्या, तरी खिळवून ठेवणाऱ्या असतात. बराच काळ तो माझ्यामागे लागला होता, की माझे अनुभव मी लिहून काढावेत. मी अनेक वेळा त्याला म्हणालो होतो, की त्याने लिहिलेल्या गोष्टी वरवरच्या असतात. त्याला मी खूप वेळा यावरून दोष दिला होता, की तो खऱ्याखऱ्या घडलेल्या गोष्टींना व तर्कशास्त्रीयतेला उचलून न धरता, लोकप्रिय रुचीला जास्त महत्व देतो. त्यामुळे माझी साहसे लिहून काढायची ही आफत, मीच माझ्यावर ओढवून घेतली होती. तो खेकसला होता, "होम्स, तू स्वतःच त्या लिही." पण

पेन हातात घेतल्यावर मला असे कबूल करावे लागले की घडलेल्या घटना अशा तऱ्हेने पेश कराव्या लागतात, की वाचक त्यात गुंगून जाईल. आता मी सांगणार आहे त्या केसच्या बाबतीत असेच घडेल. कारण ती माझ्या संग्रहातील अशी कथा आहे, की ज्याची नोंद वॉटसनकडे नाही. माझ्याबद्दल लिहीणारा, माझा जुना मित्र याच्याबद्दल बोलायची संधी घेऊन मी सांगतो, की जर माझ्या विविध केसेसमधील माझ्या सहकाऱ्यांशी संबंध ठेवायचे ओझे मला पेलावे लागले असते, तर ते भावनिक किंवा अचानक उद्भवलेल्या काही कारणांमुळे झाले नसते, तर वॉटसनच्या उल्लेखनीय गुणांमुळे ते झाले असते. पण त्याच्या नम्र स्वभावामुळे त्याने त्याच्या त्या गुणांकडे कधी फार लक्ष दिले नाही. माझ्या केसेसबद्दल नोंदी करून गोष्टी लिहिण्याच्या अवाढव्य कामात, तो सतत बुडालेला होता. माझी पुढची चाल ओळखून निष्कर्षाचा अंदाज घेणारा माझा सहकारी, नेहमी धोकादायक होता. पण प्रत्येक वेळेस पुढे जाणारी गोष्ट, त्याला सतत आश्चर्याचा धक्का देई. पुढे नक्की काय होणार, याबद्दल तो अनभिज्ञ असे. तो खरोखर आदर्श मदतनीस होता.

मला माझ्या नोंदपुस्तिकेवरून असे सापडले, की तो १९०३ च्या जानेवारीतील दक्षिण आफ्रिका व इंग्लंड यांच्यातील लढाई नुकतीच संपलेला काळ होता. मोठा, ताजातवाना, सूर्याने भाजल्याच्या खुणा असणारा, ब्रिटनचा नागरिक असलेला मिस्टर जेम्स डॉड, मला भेटायला आला होता. तेव्हा वॉटसन त्याच्या बायकोबरोबर रहात असल्याने, मी एकटा पडलो होतो. आमच्या साहचर्यातील, त्याचे तेवढेच स्वार्थी कृत्य मला आठवते.

मला अशी सवय होती, की खिडकीकडे पाठ करून बसायचे आणि माझ्या पाहुण्याला माझ्यासमोर बसवायचे, जेणेकरून त्याच्यावर प्रकाश पडत असे. मिस्टर जेम्स डॉड, यांना कळत नव्हते की मुलाखत कशी सुरु करावी. मी त्यांना बोलके करायचा प्रयत्न केला नाही. त्यामुळे मला त्यांचे निरीक्षण करायला जास्त वेळ मिळाला. माझ्या असे लक्षात आले होते, की

अशीलाला आपली ताकद दाखवण्यासाठी, आपली काही निरीक्षणे त्याला सांगणे शहाणपणाचे ठरते.

“सर, तुम्ही दक्षिण आफ्रिकेतून आलेले दिसता.”

तो थोडे आश्चर्य वाटून म्हणाला, “हो, सर.”

“मला वाटते, येमेन राज्यातील?”

“बरोबर.”

“नक्कीच, मिडलसेक्स सैनिक.”

“हो, तसेच. मिस्टर होम्स, तुम्ही जादुगार आहात.”

मी त्याच्या नवलपूर्ण हावभावांना हसलो.

“जेव्हा दणकट, उत्साही व रापलेला मनुष्य माझ्याकडे येतो, तेव्हा इंग्लंडमधील सूर्याने असे होत नसल्याने, ते लक्षात येते. शिवाय त्याचा रुमाल तो खिशात न ठेवता शर्टाच्या हातात ठेवतो, तेव्हाही ते वेगळेपण लक्षात येते. तुमच्या छोट्या दाढीवरून, तुम्ही इथले सर्वसामान्य नागरिक नसल्याचे लक्षात आले.

मिडलसेक्सबद्दल म्हणाल तर, तुम्ही तुमचे कार्ड आत पाठवले होते व तुम्ही थ्रॉगमॉर्टॉन येथील शेअरदलाल असल्याचे, त्यामुळे समजले होते. आता तुम्ही सैन्याच्या कुठल्या तुकडीमध्ये जाणार आहात?

“तुम्हाला सर्वच समजते.”

“मी तुमच्यापेक्षा वेगळे काही पहात नाही. पण मी जे बघतो त्याचे सखोल निरीक्षण करतो. मी मला तशी सवय लावून घेतली आहे. तरीही, मिस्टर डॉड, मला वाटते, की

निरीक्षणाचे शास्त्र या विषयावर चर्चा करण्यासाठी काही, आपण इथे भेटलो नाही आहोत. टक्सबरीच्या जुन्या बागेत काय झाले?"

"मिस्टर होम्स --- ?"

"प्रिय सर, यात काही गूढ नाही. पत्रात तो मथळा होता. तुम्ही घाईने आपली ही भेट ठरवली, त्यावरून काहीतरी महत्वाचे व तातडीचे असे काम असणार, हे कळतच होते."

"हो. खरे आहे. पण पत्र दुपारी लिहिले गेले आणि त्यानंतर बरेच काही झाले. जर कर्नल एम्सवर्थने मला लाथ मारून बाहेर हाकलले नसते --- "

"तुम्हाला हाकलले!"

"हो. असे झाले. तो कर्नल एम्सवर्थ फार कडक माणूस आहे. त्याच्या काळात तो सैन्यातील कडक शिस्तीबद्दल प्रसिद्ध होता व तेव्हा सटकफटक भाषादेखील वापरली जाई. जर ते गॉडफ्रेसाठी नसते, तर मी कर्नलशी भांडलो नसतो.

मी माझा पाईप पेटवून, खुर्चीत रेलून बसलो.

"तुम्ही काय म्हणत आहात, ते स्पष्ट करा."

माझा अशील खट्याळपणे मोठ्याने हसू लागला.

तो बोलला, "मला वाटले, नेहमीप्रमाणे तुम्हाला काही न सांगता सगळे कळेल. मी तुम्हाला काय घडले, ते सांगतो. पण तुम्ही त्याचा अर्थ मला सांगू शकाल. मी रात्रभर माझ्या मेंदूला ताण देत, जागा होतो. मी जितका जास्त विचार करे, तेवढे मला ते जास्त अविश्वसनीय वाटू लागे.

मी १९०१ मध्ये --- फक्त दोन वर्षांपूर्वी, सैन्यात गेलो तेव्हा तरुण गॉडफ्रे एम्सवर्थदेखील त्याच तुकडीत आला. तो कर्नल क्रिमिन एम्सवर्थचा एक मुलगा होता. त्याच्या अंगात

भांडणाची खुमखुमी होती. त्यामुळे तो कामात नेहमी पुढे असे. सर्व तुकडीत त्याच्याहून चांगला कुणी नव्हता. आमची मैत्री झाली --- जेव्हा तुम्ही एकच आयुष्य जगता आणि तुमचे सुखदुःख सारखे असते, तेव्हा होते, अशी मैत्री! तो माझा मित्र होता, याला सैन्यात खूप काही अर्थ होता. वर्षभरातील बरेवाईट दिवस आम्ही खूप संघर्ष करत काढले. नंतर प्रिटोरियाबाहेर, डायमंड टेकडीजवळ, त्याला मोठ्या बंदुकीतील गोळी लागली. मला केप टाऊनच्या व सदनपट्टीच्या दवाखान्यातून पत्र आले. मिस्टर होम्स, त्यानंतर अवाक्षर नाही --- अवाक्षरही नाही. तो माझा जवळचा मित्र असूनही, सहा महिन्यांपेक्षा जास्त काळ मला त्याच्याबद्दल काहीही समजले नाही.

“नंतर, युद्ध संपल्यावर आम्ही सगळे परत आलो. मी त्याच्या वडिलांना पत्र लिहून विचारले की तो कुठे आहे, तर काही उत्तर मिळाले नाही. मी काही काळ थांबून परत लिहिले. यावेळी मला थोडक्यात, अचानक व अनपेक्षित निरोप मिळाला. गॉडफ्रे जगाच्या सफरीवर गेला होता. तो वर्षभर परत येण्याची काही शक्यता नव्हती, एवढेच.

“मिस्टर होम्स, माझे समाधान झाले नाही. मला ती सर्व गोष्ट खूपच अनैसर्गिक वाटली. तो चांगला मित्र होता आणि तो मित्राला असे सोडून, जाऊ शकला नसता. त्याने असे वागावे, हे मला पटत नव्हते. नंतर मला असे समजले, की त्याला वारसा हक्काने पुष्कळ पैसे मिळाले होते आणि त्याचे व त्याच्या वडिलांचे फारसे जमत नसे. तो म्हातारा माणूस कधीकधी उन्मत्तपणे त्रास देई आणि तरुण गॉडफ्रेला सर्व सहन करावे लागे. नाही. हे ऐकून माझे समाधान झाले नाही. मी ठरवले की याच्या मुळाशी जायचे. नंतर असे झाले की माझ्या समस्यांमध्येच मी गुंतून पडलो. आता दोन वर्षांनंतर मी परत गॉडफ्रेच्या केसमध्ये लक्ष घातले आहे. पण आता मी इतर सर्व काही सोडून, याची तड लावायचे ठरवले आहे.”

मिस्टर जेम्स डॉड मला असे गृहस्थ वाटले, की ते शत्रू असण्यापेक्षा मित्र असलेले बरे. त्यांचे निळे डोळे कठोर होते. ते बोलायला लागले की त्यांचा चौकोनी जबडा उग्र दिसे.

मी विचारले, "मग तुम्ही काय केले?"

"मी पहिल्यांदा काय परिस्थिती आहे हे बघायला, बेडफोर्डजवळ असलेल्या त्याच्या टक्सबरीच्या जुन्या बागेत असलेल्या घरी गेलो. त्याच्या वडिलांच्या स्वभावाला घाबरून, मी त्याच्या आईला पत्र लिहिले. आणि सरळ समोरून हल्ला केला. गॉडफ्रे माझा जवळचा मित्र होता. माझ्या त्याच्याबरोबरच्या अनुभवांची तिच्याबरोबर देवाणघेवाण करावी, असे ठरवून मी गेलो. 'मी तिच्याजवळ असायला हवे. त्यात काही अडथळा येईल का' --- असा विचार मी करत होतो. मला तिच्याकडून, सुखद तऱ्हेने उत्तर मिळाले. रात्रभर तू इथे रहा, असे ती बोलली. त्यामुळे मी सोमवारी तिथे राहिलो.

टक्सबरीच्या जुनी बाग तशी आड बाजूला आहे. कुठूनही पाच मैलांवर आहे. स्टेशनवर मला काही वाहन मिळाले नाही. त्यामुळे मी माझी पिशवी घेऊन, चालत आलो होतो. त्यामुळे मला पोचायला अंधार झाला होता. ते बागेत असलेले मोठे घर होते. खूप जुन्या पद्धतीचे, अर्धे लाकडाचे, एलिझाबेथीयन पाया असलेले व शेवटी व्हिक्टोरियन पद्धतीची पडवी असलेले, असे ते घर होते. आतून ते पडद्यांनी व भिंतीपासून थोड्या पुढे आलेल्या चित्रांनी सजवलेले, सावल्यांचे गूढ घर होते. तिथे एक म्हातारा स्वयंपाकी होता. तो घराइतक्याच वयाचा वाटत होता. तिथे त्याची बायकोदेखील होती. ती कदाचित त्याच्याहून वयस्क होती. ती गॉडफ्रेची दाई होती. मला त्याने तिच्याबद्दल सांगितलेले आठवत होते, की ती त्याची दुसरी प्रेमळ आईच होती. त्यामुळे ती विचित्र दिसत असली, तरी मी तिच्याकडे ओढला गेलो. छोट्याशा छान पांढऱ्या उंदरासारखी वाटणारी गॉडफ्रेची आई मला आवडलीच. मी कर्नलला भेटायचे मात्र टाळत होतो.

बोलण्याबोलण्यात आमची थोडी चकमक उडाली. त्यांचा काही बेत आहे व त्यात त्यांना माझा अडथळा होत आहे, असे मला वाटले नसते, तर मी स्टेशनवर परत गेलो असतो. मला सरळ अभ्यासिकेत नेण्यात आले. आणि तिथे मला तो सापडला. महाकाय, पाठ वाकलेला,

धुरकट कातडीचा, करडी दाढी रुळणारा माणूस, त्याच्या पसारा पडलेल्या टेबलामागे बसलेला आढळला. गिधाडाच्या चोचीप्रमाणे बाहेर आलेले लालसर नाक आणि दाट भुवयांखालील दोन भीतीदायक डोळे, माझ्याकडे रोखून बघत होते. आता मला समजले की गॉडफ्रे वडिलांबद्दल का फारसे बोलत नसे.

कानांना कर्कश भासणाऱ्या, सुखद न वाटणाऱ्या आवाजात तो बोलला, "कसे काय, सर. मला तुमच्या या भेटीचे खरे कारण, जाणून घ्यायला आवडेल."

मी सांगितले की मी गॉडफ्रेच्या आईला पाठवलेल्या पत्रात सर्व काही लिहिले आहे.

"हो. हो. तुम्ही म्हणाला होतात, की तुम्ही गॉडफ्रेला आफ्रिकेपासून ओळखता. आम्हाला केवळ तुम्ही म्हणता, म्हणून तसे मानावे लागेल."

"माझ्याकडे माझ्या खिशात त्याची पत्रे आहेत."

"कृपया ती मला दाखवा." मी त्याला दिलेली दोन पत्रे त्यांनी वाचली व मग मला परत दिली.

त्याने विचारले, "ठीक आहे. आता काय?"

"सर, मला तुमचा मुलगा गॉडफ्रे, याचा लळा होता. आमच्या दोघांच्या खूप आठवणी व बंध आहेत. त्यामुळे त्याच्या अचानक गुप्त होण्याने, मी आश्चर्यचकित होणे व त्याच्याबद्दल जाणून घेण्याची उत्सुकता दाखवणे. नैसर्गिक नाही का?"

"सर, मला थोडे आठवते आहे, की मी तुम्हाला पत्र पाठवून आधीच सांगितलेले आहे, की त्याचे काय झाले. तो जगसफरीवर गेलेला आहे. त्याच्या आफ्रिकेतील अनुभवानंतर त्याची तब्येत खराब झाली होती. आणि त्याची आई व मी दोघांचेही म्हणणे होते, की त्याने पूर्ण विश्रांती घ्यावी व थोडा बदल स्वीकारावा. हा निरोप त्याच्यात रुची असणाऱ्या त्याच्या इतर मित्रांनाही द्या."

“मी उत्तरलो, “नक्की. पण कदाचित तुम्ही मला कृपा करून सांगाल का, की कुठल्या बोटीने, कुठल्या तारखेला व कुठल्या मार्गाने तो गेला. मला याबद्दल संशय नाही, की मी त्याला पत्र पाठवू शकेन.”

परंतु त्यांना माझ्या विनंतीमुळे गोंधळात पडायला झाले व रागही आला. त्यांच्या भुवया डोळ्यांवर ओघळल्या. आणि ते अधीरपणे त्यांची बोटे टेबलावर वाजवू लागले. बुद्धिबळात एखादी धोकादायक चाल आपल्या भिडूने करावी, तशा नजरेने ते माझ्याकडे बघू लागले व काय उत्तर द्यावे, याचा विचार करू लागले.

ते म्हणाले, “मिस्टर डॉड, अनेकजण तुमच्या या पाताळयंत्री बेकायदेशीर कारवाईला हरकत घेतील. हा हट्ट आता दंडनीय उद्दामपणाकडे चालला आहे.”

“सर, इतके रागावू नका. हे सर्व मी तुमच्या मुलाविषयी, माझ्या मनात असलेल्या प्रेमापोटीच करतो आहे.”

“तेच तर. मी आधीच त्याबद्दल तुमच्याशी सर्व काही बोललो आहे. आता तुम्ही या चौकशा थांबवाव्यात, असे मला सांगावेच लागेल. प्रत्येक कुटुंबाच्या स्वतःच्या अशा काही खासगी गोष्टी व कारणपरंपरा असतात. बाहेरील व्यक्तीला, तिचा कितीही चांगला हेतू असला, तरी त्या सांगितल्या जात नाहीत. गॉडफ्रेच्या पूर्वायुष्याबद्दल तुम्ही माझ्या बायकोला काही सांगणार होतात. पण मी तुम्हाला असे सुचवेन, की वर्तमान व भविष्यच फक्त राहू दे. असल्या गोष्टींनी काही साध्य होत नाही. सर, आम्ही नाजूक व कठीण परिस्थितीत आहोत. आम्हाला तसेच राहू द्या.”

“तेव्हा अशा तऱ्हेने माझे सर्व उपाय थकले. मिस्टर होम्स, मला काहीही करता येईना. ते म्हणत आहेत, ते निमूटपणे ऐकण्याचे ढोंग करण्यावाचून काही गत्यंतर नव्हते. मात्र आतल्याआत मी निश्चय केला, की माझ्या मित्राचा थांगपत्ता लावल्याशिवाय, मी स्वस्थ बसणार नाही. ती एक उदास संध्याकाळ होती. आम्ही तिघे, अंधारी व उदास खोलीत मुकाट्याने

जेवलो. त्या बाईने मला उत्सुकतेने तिच्या मुलाबद्दल प्रश्न विचारले, पण म्हातारा रागावलेला व विमनस्क वाटत होता. या सर्व प्रकाराने मी इतका वैतागून गेलो, की मी लवकरात लवकर माझ्या झोपायच्या खोलीकडे निघून गेलो. ती तळमजल्यावरील एक मोठी, शांत खोली होती. सगळ्या घराइतकीच अंधारी होती. पण वर्षभर आफ्रिकेतील गवताळ जमिनीवर झोपल्यावर, मिस्टर होम्स, कुणी खास असा काही विचार करू शकत नाही. मी पडदे उघडले आणि बागेत पाहिले. ती अर्धचंद्र असलेली उजळ रात्र होती. मग मी शेकोटीजवळ टेबलावरील दिवा लावून बसलो. एका कादंबरीवाचनात, माझे मन रमवण्याचा प्रयत्न केला. पण त्या वयस्क, राल्फ नावाच्या स्वयंपाक्याने, नवीन कोळसे आणून शेकोटीत घातल्याने माझी तंद्री मोडली.

तो म्हणाला, "सर, मला वाटले, तुम्हाला रात्री ही शेकोटी कदाचित कमी पडेल. या खोल्या गार आहेत आणि खूप थंडी पडली आहे."

तो खोलीबाहेर पडायला तयार नसल्याचे दिसत होते. मी पाहिले तर तो माझ्याकडे तोंड करून, त्याच्या सुरकुतलेल्या चेहऱ्यावर, खंत वाटल्याचे भाव घेऊन, उभा होता.

"सर, मी तुमची माफी मागतो, पण तुम्ही जेवायच्या वेळी छोट्या मालकांबद्दल जे काही बोललात, ते मी ऐकले. सर, तुम्हाला माहिती आहे, की माझ्या बायकोने त्यांना अंगाखांद्यावर खेळवले आहे. त्यामुळे मी त्यांचा मानलेला पिता होऊ शकेन. त्यामुळे आम्हाला त्यांच्यात रस वाटणे, अगदी साहजिक आहे. आणि तुम्ही तेव्हा ते खुशाल असल्याचे म्हणता आहात का?"

"त्याच्याहून अधिक शूर मनुष्य, आमच्या सैन्याच्या तुकडीत नव्हता. एकदा त्याने मला आमचे शत्रू डच लोकांच्या बंदुकीच्या मान्यापासून वाचवले होते. नाहीतर मी आज इथे तुम्हाला दिसलो नसतो."

वयस्क स्वयंपाक्याने, त्याचे कृश हात चोळले.

“हो, सर, हो. माझे छोटे मालक गॉडफ्रे, असेच सर्व ठिकाणी वागत असत. ते नेहमीच धैर्यशील होते. या बागेत असे एकही झाड नाही, की ज्यावर ते चढले नाहीत. त्यांना काहीच अडवू शकत नसे. तो एक चांगला मुलगा होता --- आणि सर, तो एक चांगला मनुष्यही होता.”

मी उठून उभा राहिलो.

मी ओरडलो, “इकडे बघ! तू म्हणतो आहेस, तो होता. तो मेल्यासारखा तू त्याचा उल्लेख का करत आहेस? हे सर्व काय गूढ आहे? गॉडफ्रे एम्सवर्थचे काय झाले?”

मी त्या वयस्क माणसाची गचांडी धरली. पण तो आक्रसून गेला.

“सर, मला कळत नाही, तुम्हाला काय म्हणायचे आहे? तुम्ही माझ्या मालकांना गॉडफ्रेबद्दल विचारा. त्यांना माहिती आहे. मी त्यात पडायचे काही कारण नाही.”

तो खोलीबाहेर पडत होता. पण मी त्याचे हात पकडले.

मी बोललो, “ऐक. मला रात्रभर तुला पकडून ठेवावे लागले, तरी चालेल. पण तू इथून जाण्यापूर्वी माझ्या एका प्रश्नाचे उत्तर दे. गॉडफ्रे मेला आहे का?”

तो माझ्या नजरेला नजर देऊ शकला नाही. एखाद्या भूल घातलेल्या माणसासारखा तो झाला. उत्तर त्याच्या ओठातून घरंगळले ते भयानक होते. अगदी अनपेक्षित होते.

“मी देवाजवळ तशी इच्छा करतो.” एवढे बोलून, तो रडत, अश्रू ढाळत, खोलीतून निघून गेला.

“मिस्टर होम्स, तुम्हाला असे वाटेल, मी माझ्या खुर्चीत दुःखाने बसलो असेन. त्या वयस्क माणसाच्या शब्दातून एकच अर्थ निघत होता. नक्कीच माझा बिचारा मित्र कुठल्यातरी गुन्ह्यात अडकला गेला असावा किंवा निदान कुठल्या तरी कुटुंबाला कमीपणा आणणाऱ्या, वॉईट भानगडीत गोवला गेला असावा. त्या कडक म्हाताऱ्या माणसाने त्याला लांब पाठवून, त्याला

जगापासून लपवले असावे. अशा तऱ्हेने त्याची भानगड उजेडात येण्यापासून, त्याला वाचवले असावे. गॉडफ्रे बेपर्वा होता. त्याच्या भोवतीच्या माणसांच्या, तो सहज नादी लागत असे. तो नक्कीच काहीतरी नको त्या भानगडीत, अडकला असणार व त्याचा सर्वनाश होण्याची पाळी आली असणार. तो काही दयनीय व्यापार असणार. असे असेल तर अजूनही हे माझे कर्तव्य ठरते, की त्याचा मागोवा घेऊन मी त्याला काही मदत करू शकतो का, ते पहाणे. मी काळजीपूर्वक हे प्रकरण हाताळत होतो. मी जेव्हा वर पाहिले, तेव्हा गॉडफ्रे एम्सवर्थ माझ्यासमोर उभा होता."

भावनासागरात बुडाल्यासारखा माझा अशील काही वेळ थांबला.

मी म्हणालो, "कृपया पुढे चालू ठेवा. तुमची समस्या फार अनन्यसाधारण दिसते आहे."

मिस्टर होम्स, तो खिडकीबाहेर काचेवर त्याचा चेहरा दाबून उभा होता. मी तुम्हाला सांगितले आहे, की मी रात्री बाहेर बघत होतो. असे करतांना मी पडदे थोडे उघडे ठेवले होते. या फटीत त्याची आकृती दिसत होती. संबंध खिडकी उघडल्यावर, मला त्याची पूर्ण आकृती दिसली. पण त्याच्या चेहऱ्याने माझे लक्ष वेधून घेतले. तो मरणांतिक फिका पडला होता --- इतका पांढरा फटक, मनुष्य मी आजपर्यंत पाहिला नव्हता. माझ्या तर्काप्रमाणे भुते अशी दिसतात. पण जेव्हा त्याची व माझी नजरानजर झाली तेव्हा, त्याचे डोळे जिवंत माणसाचे होते. मी त्याला बघत असल्याचे त्याला समजल्यावर, तो एकदम मागे झाला. आणि अंधारात दिसेनासा झाला.

"मिस्टर होम्स, त्या माणसाविषयी काही धक्कादायक होते. तो फक्त अंधारात चमकणारा, चीजसारखा पांढरा चेहरा नव्हता. तो फार वेगळाच, वर्णन करायला अवघड असा होता. संधपणे तरंगत जाणारा, अपराधी भावनेने मुद्दाम लक्ष न देणारा, मोकळेपणा नसलेला होता. मला माहिती असलेला उमदा मनुष्य, तो दिसत नव्हता. त्याने माझ्या मनात भीती उत्पन्न केली.

पण जेव्हा माणूस एकदोन वर्षे सैनिक म्हणून काम करत असतो, तेव्हा तो धीराचा व चपळ माणूस असतो. मी खिडकीशी येण्यापूर्वी क्षणभर, गॉडफ्रे नाहीसा झाला होता. यात काही डाव होता. तो माझ्या लक्षात येत नव्हता. मी एक घोटभर पेय पिऊन, तो गेला असण्याची शक्यता वाटली, त्या दिशेने खाली धावलो. मी त्या रस्त्याच्या शेवटी पोचलो, तेव्हा तिथून वेगवेगळ्या दिशांना, अनेक गॅरेजसारख्या घरांकडे रस्ते फुटत होते. मी गोंधळून थांबलो. तेव्हा मी दार लावल्याचा मोठा आवाज ऐकला. तो माझ्यामागून, घरातून आला नव्हता, तर माझ्या पुढून कुठून तरी अंधारातून आला होता. मिस्टर होम्स, मी पाहिले ते खरे दृष्य नव्हते. गॉडफ्रे माझ्यापासून लांब पळून गेला होता व त्याने दार लावून घेतले, एवढे नक्की होते.

मी आता अजून काहीही करू शकत नव्हतो. मनात तेच तेच विचार घोळवत, मी अस्वस्थपणे रात्र घालवली व त्या घटनांशी संबंधित काही उपपत्ती शोधायचा प्रयत्न केला. दुसऱ्या दिवशी कर्नल थोडा शांत झालेला वाटला. त्याची बायको म्हणाली, की आसपास काही बघण्यासारखी ठिकाणे आहेत. त्यामुळे मी त्यांना विचारले, की मी अजून एक रात्र इथे राहू शकतो का. थोड्या नाखुशीने का होईना पण गॉडफ्रेच्या वडिलांनी मला परवानगी दिल्यामुळे, मला तिथे निरीक्षणासाठी संबंध दिवस मिळाला. माझी आधीच खात्री पटली होती, की गॉडफ्रे इथेच आसपास कुठेतरी लपून बसलेला आहे. पण कुठे आणि का, ते उलगडत नव्हते.

ते घर इतके मोठे व मोडकळीला आलेले होते. त्यात सैन्याची संबंध तुकडी देखील लपून बसू शकली असती. याहून शहाणपणाचे काही नव्हते. जर तिथे गुपित दडलेले असेल, तर मला ते शोधून काढणे अवघड होते. पण मी ज्या दाराचा बंद होतानाचा आवाज ऐकला होता, ते नक्की या घरातले नव्हते. मला बाग शोधायला हवी, आणि काही सुगावा लागतो का, ते पहायला हवे. तिथे जाण्यात काही अडचण नव्हती. कारण म्हातारी माणसे आपापल्या उद्योगात व्यस्त होती. त्यामुळे माझे मी काहीही करण्यास रिकामा होतो.

तिथे पुष्कळ लहानलहान गॅरेजसारखी घरे होती. पण बाग संपते तिथे एक वेगळी इमारत होती. माळयासाठी किंवा खेळ घेणाऱ्या माणसासाठी ती पुरेशी मोठी होती. इथून तो दार लावल्याचा आवाज आला का? मी सरळ तिथे निर्धास्तपणे प्रवेश केला. मी असे करताच काळा कोट व टोपी घातलेला, एक लहानसा चपळ दाढीवाला, चेंडूचा खेळ खेळणारा, माळयासारखा न दिसणारा माणूस, दारातून बाहेर आला. त्याने ते दार ओढून, त्याला कुलूप लावले व किल्ली स्वतःच्या खिशात ठेवली. हे बघून मला नवल वाटले. मग त्याने आश्चर्याने माझ्याकडे पाहिले.

त्याने विचारले, "तुम्ही इथे पाहुणे आहात का?"

मी गॉडफ्रेचा मित्र असल्याचे स्पष्ट केले.

"तो प्रवासासाठी बाहेर असावा, हे दुर्दैव आहे. मला त्याला भेटायला खूप आवडले असते." मी चालू ठेवले.

तो थोडी खंत वाटून म्हणाला. "बरोबर. तुम्ही परत चांगली वेळ साधून याल, अशी मी आशा करतो." तो जाऊ लागला. पण मी जेव्हा मागे वळून पाहिले, तेव्हा तो काळपट हिरव्या, चकचकीत झुडुपांमधून माझ्याकडे बघत उभा असल्याचे मला दिसले.

त्या लहानशा घराकडे मी नीट बघितले. खिडक्या जाड पडद्याने बंद केलेल्या होत्या. मला जेवढे दिसत होते, त्यावरून ते रिकामे वाटले. मी जर जास्त धोका पत्करला असता, तर कदाचित माझा खेळ माझ्यावर उलटून, माझी हकालपट्टी झाली असती. माझ्यावर नजर ठेवली जात आहे की काय, याबद्दल मी जागरूक होतो. त्यामुळे मी घराकडे परत आलो. अजून चौकशीसाठी रात्रीपर्यंत थांबलो. जेव्हा सर्वत्र अंधार होऊन चिडीचूप झाले, तेव्हा मी खिडकीतून हळूच बाहेर पडलो आणि शक्य तितक्या शांतपणे त्या गूढ गॅरेजसारख्या घरात प्रवेश केला.

“मी म्हटले होते की, खिडक्या जाड पडद्याने बंद केलेल्या होत्या. पण आता मला आढळले की खिडक्याही बंद केलेल्या होत्या. मात्र एकीतून थोडासा उजेड बाहेर येत होता. त्यामुळे मी माझे लक्ष तिथे वळवले. मी नशीबवान ठरलो. कारण पडदा पूर्ण बंद केलेला नव्हता. तावदानही थोडेसे उघडे होते. मला आत खोलीत बघता येत होते. ती एक आनंदी जागा होती. मोठा दिवा होता व धगधगलेली शेकोटी होती.

सकाळी मी पाहिलेला मनुष्य तिथे बसलेला होता. तो पाईप ओढतांना वर्तमानपत्र वाचत होता.”

मी विचारले, “कुठले वर्तमानपत्र?”

त्याचे कथन तोडल्यामुळे, माझा अशील रागावला.

त्याने विचारले, “त्यामुळे काही फरक पडतो का?”

“ते महत्वाचे आहे.”

“मी त्याकडे काही लक्ष दिले नाही.”

“पण तुम्ही एवढे तरी पाहिले असेल, की ते मोठ्या पानांचे होते की आठवड्याला निघणारे लहान अक्षरांचे होते?”

“आता तुम्ही विचारत आहात म्हणून सांगतो, ते मोठे नव्हते. ते कदाचित ‘स्पेक्टॅटर’ असावे. असल्या किरकोळ गोष्टींकडे, माझे फारसे लक्ष नव्हते. दुसरा एक मनुष्य हातात पुस्तक घेऊन, खिडकीकडे पाठ करून बसला होता. आणि मी शपथेवर सांगू शकतो, की हा दुसरा मनुष्य गॉडफ्रे होता. मला त्याचा चेहरा दिसत नव्हता. पण त्याच्या खांद्यांचा उतार, माझ्या ओळखीचा होता. तो उदासीनतेने त्याच्या कोपरांवर वाकला होता. त्याचे शरीर शेकोटीकडे झुकलेले होते. मला काय करावे, ते कळत नव्हते. तेव्हा माझ्या खांद्यावर जोरात थोपटले गेले. कर्नल एम्सवर्थ माझ्या शेजारी उभा होता.

तो हळू आवाजात बोलला, "इकडून या, सर." तो हळूच घरात शिरला. त्याच्या पाठोपाठ मी माझ्या स्वतःच्या झोपायच्या खोलीत शिरलो. त्याने हॉलमधून वेळापत्रक उचलले.

तो म्हणाला, "सकाळी साडेआठ वाजता लंडनची गाडी आहे. आठ वाजता दारात टांगा असेल."

तो रागाने पांढरा पडला होता. खरच, मी इतका अडचणीत सापडलो, की मी गोंधळून, कशीबशी माफी मागितली व माझ्या मित्राच्या काळजीने असे केल्याचे बोललो.

तो तोडल्यासारखे बोलला, "ही चर्चा करायची गोष्ट नाही. आमच्या कुटुंबाच्या खासगी आयुष्यात तू आक्षेपार्ह ढवळाढवळ केली आहेस. तू इथे पाहुणा म्हणून आलेला आहेस आणि हेरगिरी करतो आहेस. तुझे तोंड परत पहाण्याची माझी इच्छा नाही याव्यतिरिक्त, मला अजून काही बोलायचे नाही."

"मिस्टर होम्स, हे ऐकून माझा पारा चढला. मी नरमाईने बोललो, "मी तुमच्या मुलाला पाहिले आणि माझी खात्री झाली की काही कारणाने, तुम्ही त्याला जगापासून लपवून ठेवले आहे. असे त्याला करण्यात तुमचा काय हेतू आहे, ते मला माहिती नाही. पण माझी खात्री आहे, की त्याचा तो स्वतंत्र नाही. कर्नल एम्सवर्थ, मी तुम्हाला सांगून ठेवतो, की माझ्या मित्राच्या सुरक्षिततेसाठी व तो ठीक रहावा म्हणून, मी या गूढ प्रकरणाचा छडा लावल्याशिवाय स्वस्थ बसणार नाही. तुम्ही विरोध केलात, तरी मी त्याला जुमानणार नाही,"

तो म्हातारा एखाद्या राक्षसासारखा दिसत होता आणि मला वाटले, तो आता माझ्यावर हल्ला करणार. मी म्हणालो, की तो दमलेला, आजारी, भीतीदायक, म्हातारा राक्षस होता. मी काही लेचापेचा नव्हतो. पण तरी त्याला विरोध करू शकलो असतो, की नाही कुणास ठाऊक! पण खूप वेळ माझ्याकडे रागाने पाहिल्यावर, तो वळला व बाहेर चालू पडला. मी त्याने सांगितलेली सकाळी साडेआठची गाडी घेतली आणि सरळ तुमच्याकडे यायचे ठरवले. आता मी तुमचा सल्ला व मदत मागतो आहे."

माझ्या अशीलाची अशी समस्या होती. चलाख वाचकांनी आधीच जाणले असेल, की यात काही अडचणी होत्या. कारण समस्येच्या मुळाशी जाण्याचे अगदी कमी मार्ग उपलब्ध होते. पण समस्या नवीन व रुचीपूर्ण होती. माझी नेहमीची तर्कशास्त्रीय पद्धत वापरून मी पुढे गेलो आणि सोडवण्याच्या दृष्टीने ती लहान करत आणली.

मी विचारले, "घरात किती नोकर होते?"

"माझ्या माहितीप्रमाणे वयस्क स्वयंपाकी व त्याची बायको."

"त्या गॅरेजसारखी घरात कुणी नोकर नव्हते का?"

"तो दाढीवाला सोडून कुणी नाही. पण तो बराच वरच्या दर्जाचा वाटत होता."

"हे काही सुचवते आहे. जेवण या घरातून त्या घरात नेले जात होते का?"

"आता तुम्ही विचारत आहात, तर मी वयस्क राल्फला बागेतून चालत टोपली नेताना पाहिले होते. त्यावेळी मला ते एवढे लक्षात आले नाही."

"तुम्ही कुणा स्थानिक लोकांकडे चौकशी केली नाही का?"

"हो. मी केली. मी स्टेशन मास्तरशी आणि गावातील खानावळीच्या मालकाशीदेखील बोललो. मी त्यांना एवढेच विचारले की त्यांना माझा मित्र गॉडफ्रे एम्सवर्थ याच्याबद्दल काही माहिती आहे का. दोघांनीही मला सांगितले, की तो जगप्रवासाला गेला आहे. तो घरी आला आणि त्यानंतर लगेच जगप्रवासाला गेला. ही गोष्ट सर्वांनी मान्य केलेली दिसत होती."

"तुम्ही तुमच्या मनातील संशय बोलून दाखवला नाही?"

"नाही."

"ते शहाणपणाचे होते. हे सर्व चौकशी करण्यासारखे आहे. मी तुमच्याबरोबर टक्सबरीच्या जुन्या बागेत असलेल्या घरी येईन."

“आज?”

माझा मित्र वॉटसनने त्यावेळी वर्णन केलेली, ग्रेमिनिस्टरचा उमराव ज्यात अडकला होता, ती अंबे शाळेची केस मी हाताळत होतो. टर्कीच्या सुलतानाची पण मला ताबडतोब तिथे जाण्याची सूचना होती, त्याला विलंब केल्यास, फार वाईट परिणाम घडून आले असते. त्यामुळे पुढील आठवड्याच्या सुरवातीशिवाय माझ्याकडे वेळ नव्हता. माझ्या डायरीतील नोंदीप्रमाणे, तेव्हाच मला मिस्टर डॉड यांच्याबरोबर, बेडफोर्डशायरला जायला सवड होती. आम्ही युस्टनला पोचल्यावर, आम्हाला एक घुमा व थंड माणूस भेटला. त्याच्याबरोबर मी पुढची व्यवस्था केली.

मी मिस्टर डॉडना म्हणालो, “हा माझा जुना मित्र आहे. असे असू शकेल की त्याची उपस्थिती पूर्णपणे निरुपयोगी ठरेल. किंवा कदाचित उपयोगीही ठरू शकेल. आताच याबद्दल बोलायची काही जरूरी नाही.”

वॉटसन लिहितो, ते वाचायची वाचकांना अर्थात सवय आहे. मी एखादी केस सोडवत असतो, तेव्हा मी माझे विचार लपवत नाही किंवा माझी गोष्ट शब्दबंबाळ करत नाही. डॉडला आश्चर्य वाटले. पण तो काही बोलला नाही. आमचा तिघांचा प्रवास चालू राहिला. मी गाडीत डॉडला अजून एक प्रश्न विचारला. त्याचे उत्तर तिसऱ्या माणसाने ऐकावे, अशी माझी इच्छा होती.

“तू म्हणालास की तुझ्या मित्राचा चेहरा तू खिडकीच्या काचेतून अगदी स्पष्टपणे पाहिलास. तो तोच होता, याबद्दल तुझी खात्री आहे का?”

“मला त्याबद्दल काहीच संशय नाही. त्याचे नाक काचेवर दाबले गेले होते. दिव्याचा भरपूर उजेड त्याच्यावर पडला होता.”

“त्याचासारखाच दिसणारा दुसरा कुणीही असू शकेल, नाही का?”

“नाही. नाही. तो तोच होता.”

“पण तू म्हणालास, की तो बदलला होता.”

“फक्त रंग. त्याचा चेहरा --- मी त्याचे वर्णन कसे करू? --- तो माशाच्या पोटासारखा पांढरा रंग होता. तो काही रसायनाने पांढरा केल्यासारखा होता.”

“तो सर्व चेहराभर तसाच होता का?”

“मला वाटते नाही. मी त्याची काचेला घट्ट चिकटलेली भुवई नीट पाहिली.”

“तू त्याला हाक मारलीस का?”

मी त्या क्षणी फार दचकून, घाबरून गेलो होतो. मग मी तुम्हाला सांगितल्याप्रमाणे, त्याचा पाठलाग केला. पण काही उपयोग झाला नाही.”

माझी केस मी जवळजवळ सोडवली होती. फक्त अजून एका घटनेची गरज होती . मग ती पूर्णपणे सुटली असती. बराच प्रवास करून आम्ही, माझ्या अशीलाने वर्णन केलेल्या त्या विचित्र खिळखिळ्या घराशी आलो. वयस्क स्वयंपाकी राल्फ, याने दार उघडले. मी दिवसभरासाठी गाडी ठरवली होती आणि माझ्या मित्राला, आम्ही बोलावेपर्यंत, त्यात बसून रहायला सांगितले होते. सुरकुतलेल्या चेहऱ्याचा राल्फ, त्याच्या नेहमीच्या कपड्यात होता. काळा कोट आणि पॅट घातलेला, पण फक्त एकच बदल दिसत होता. त्याने तपकिरी चामडी हातमोजे घातले होते. आम्हाला पाहिल्याबरोबर त्याने ते काढून हॉलमधील टेबलावर ठेवले. माझा मित्र वॉटसन कदाचित म्हणाला असता, तसे मला असामान्य रीत्या वाईट काही जाणवले. आणि पुसट असा काही लक्षणीय वास आला. हॉलच्या मध्यभागी असलेल्या टेबलावरून तो येत होता. मी वळलो. माझी टोपी तिथे ठेवली. ती उडवून, पुढे झुकून, झेलली. मुद्दाम मोज्यांपासून फुटभर अंतरावर माझे नाक नेऊन वास घेतला. तो नक्कीच त्या तिथून येत होता. तो काहीतरी विचित्र डांबरी वास होता. मी अभ्यासिकेत शिरून माझी केसची उकल पूर्ण

केली. अरेरे, मलाच माझी स्वतःची गोष्ट सांगायला हवी. ती साखळीतील दुवे असे सांधत गेली, की वॉटसनने ती तशी गरज नसतांना आकर्षकपणे शेवटाकडे नेली असती.

कर्नल एम्सवर्थ तिथे नव्हता. पण राल्फचा निरोप मिळाल्यावर, तो घाईघाईने आला. आम्ही त्याची दणदणीत पाऊले पॅसेजमध्ये वाजतांना ऐकली. दार अर्धवट उघडे टाकून तो टोकेरी दाढीसकट, वेडेवाकडे हावभाव करत, मी कधी न पाहिलेल्या भयानक म्हाताऱ्या माणसाच्या आविर्भावात आत शिरला. त्याने आमच्या हातातील कार्डे घेऊन, त्याचे तुकडे करून जमिनीवर आदळले.

तो ओरडला, "अरे गधड्या, इथे यायला तुला बंदी आहे, म्हणून मी तुला सांगितले नव्हते का? तुझा चेहरा मला परत दाखवायचे धाडस करू नकोस. माझ्या परवानगीशिवाय इथे आलास, तर मी तुला मारझोड करायला मागेपुढे पहाणार नाही. मी तुला गोळी मारतो. देवाशपथ, मी तुला गोळी मारतो." माझ्याकडे वळून तो म्हणाला, "मी हीच धमकी तुम्हालाही देतो. मला तुमचा घाणेरडा व्यवसाय माहिती आहे. पण तुमची असली हुशारी, तुम्ही इतरत्र खर्च केली पाहिजे. यासाठी इथे काही संधी नाही."

माझा अशील ठामपणे बोलला, "मी गॉडफ्रेच्या तोंडून जोपर्यंत तो सुखरूप असल्याचे ऐकत नाही, तोपर्यंत मी इथून हलणार नाही."

आमच्या बेकाबू यजमानाने घंटी वाजवली.

तो म्हणाला, "राल्फ, "फोन करून स्थानिक पोलिसांना बोलाव. इन्स्पेक्टरला दोन पोलीसांना पाठवायला सांग. त्यांना सांग घरात चोर शिरले आहेत."

मी म्हणालो, "एक मिनिट. मिस्टर डॉड, तुम्ही हे लक्षात घ्या, की कर्नल एम्सवर्थला तो अधिकार आहे. आपल्याला त्याच्या घरात त्याच्या मर्जीविरुद्ध शिरायचा, काहीही अधिकार नाही. तर दुसरीकडे, त्याने हे समजून घेतले पाहिजे, की तू उचललेले पाऊल हे त्याच्या मुलाच्या

भल्यासाठीच आहे. मी अशी आशा करतो, की मला कर्नल एम्सवर्थबरोबर पाच मिनिटे बोलून दिले, तर मी नक्कीच या प्रकरणाकडे बघण्याचा त्यांचा दृष्टीकोन बदलेन."

तो म्हातारा बोलला, "मी इतक्या सहज बदलणार नाही. राल्फ, मी तुला काय सांगितले ते कर. मूर्ख माणसा, तू कसली वाट बघत थांबला आहेस? पोलिसांना फोन कर."

मी माझी पाठ दाराकडे करत म्हणालो, "असे काही नको. पोलिसांचा हस्तक्षेप झाला, की तुम्ही ज्याला घाबरत आहात, तसे हे प्रकरण हाताबाहेर जाईल. मी माझी डायरी खिशातून बाहेर काढून सुट्या कागदावर एक शब्द खरडला. 'ते --- त्यामुळे आम्ही इथे आलो आहोत.' व तो कागद कर्नल एम्सवर्थच्या हातात दिला.

त्याने कागदाकडे रोखून बघत ते वाचले. त्याच्या चेहऱ्यावरचे मनोरंजन झाल्याचे भाव निघून गेले. तो आश्चर्याने तोंडाचा आ वासून, दाणकन खुर्चीत बसत, तो उद्गारला, "तुम्हाला कसे माहिती?"

"गोष्टी माहिती करून घेणे, हा माझा व्यवसाय आहे. तेच माझे उपजिविकेचे साधन आहे."

त्याच्या दमलेल्या हाताने लोंबणारी दाढी कुरवाळत, तो खोल विचारात बुडाला.

मग त्याने सर्व थांबवल्याचे हावभाव केले.

"ठीक आहे, तुम्हाला गॉडफ्रेला भेटायचे असेल, तर भेटता येईल. हे मी आपण होऊन, करत नाही. तुम्ही मला हे करायला लावत आहात. राल्फ, मिस्टर गॉडफ्रे व मिस्टर केंट यांना सांग, की आम्ही पाच मिनिटात तिकडे येत आहोत."

आम्ही बागेतील वाटेने जात, शेवटी त्या गूढ गॅरेजसारख्या घरासमोर आलो. लहानशी दाढी असलेला इसम दारात उभा होता. त्याच्या चेहऱ्यावर आश्चर्याचे भाव पसरले होते.

तो म्हणाला, "कर्नल एम्सवर्थ, हे एकदम अचानक होते आहे. यामुळे आपले सारे बेत फिस्कटतील."

"मिस्टर केंट, माझा नाईलाज आहे. आपले हात बांधले गेले आहेत. मिस्टर गॉडफ्रे आम्हाला भेटतील का?"

"हो. ते आत थांबले आहेत." तो वळला व त्याने आम्हाला मोजके फर्निचर असलेल्या पुढील खोलीत नेले. एक मनुष्य त्याची पाठ शेकोटीकडे करून उभा होता. तो दिसताच माझा अशील उडी मारून, हात पसरून, पुढे धावला.

"काय, गॉडफ्रे, अरे मित्रा, हे छान झाले."

पण दुसऱ्याने त्याला मागे केले.

"मला स्पर्श करू नकोस, जिमी. लांब रहा. हो. तू माझ्याकडे बघू शकतोस. मी आता बी तुकडीतील चलाख लान्स नायक राहिलो नाही, खरे ना?"

त्याचा अवतार खरोखर वेगळाच दिसत होता. आफ्रिकेतील सूर्याने भाजल्याच्या खुणा अंगावर बाळगणारा, देखणा, उत्तम नाक डोळ्यांचा असा तो माणूस होता. पण त्याच्या गडद रंगावर चट्टे उठले होते. उठावदार पांढरे चट्टे त्यामुळे त्याची कातडी पांढरी झाली होती.

तो म्हणाला, "म्हणून मी पाहुण्यांना भेटत नाही. जिमी तुला भेटायला काही हरकत नाही. पण तुझ्याशिवाय मी जगू शकलो असतो. मला वाटते, त्यासाठी माझ्याकडे योग्य कारण आहे. पण तू मला भेटणे, हे तुझ्यासाठी काहीच फायद्याचे नाही."

"गॉडफ्रे, तू ठीक आहेस ना, याची मला खात्री करायची होती. त्या रात्री मी तुला माझ्या खोलीच्या खिडकीत बघितले, आणि तेव्हापासून तुझी खुशाली कळेपर्यंत मला चैन पडत नव्हते."

“वयस्क राल्फने मला सांगितले, की तू तिथे आहेस. मग मला खिडकीतून डोकावून तुला बघितल्यावाचून रहावेना. मला आशा होती की तू मला बघितले नसणार. मला खिडकी उघडते आहे की काय असे वाटल्याने, मी माझ्या बिळात जाऊन लपलो.”

“पण असे जगापासून लपण्यासारखे, झाले आहे तरी काय?”

तो सिगरेट पेटवत म्हणाला, “खरे पहाता, ती काही फार लांबलचक गोष्ट नाही. तुला त्या सकाळची प्रीटोरियाबाहेरील, पूर्वेकडील रेल्वे लाईनवरची, बफेल्सप्र्युटची मारामारी आठवते का? त्यात मी जखमी झाल्याचे, तू ऐकले होतेस का?”

“मी ते ऐकले होते. पण मला नीट काही माहिती नव्हते.”

“आम्हा तिघांना सर्वांपासून अलग केले गेले. तुला आठवत असेल, ते गाव फार उंचसखल जमिनीचे होते. ज्याला आम्ही टकलू सिंपसन म्हणायचो तो, मी व अँडरसन आम्ही डच लोकांविरुद्ध लढत होतो. त्यातील एका डचावर आम्ही नेम धरला. पण तो त्याने खाली वाकून चुकवला. इतर दोघांना त्याने ठार केले. मला खांद्यात मोठी गोळी लागली. तरीही मी माझ्या घोड्यावर बसून, खूप मैल दौडत गेलो. शेवटी खोगीर तुटून मी चक्कर येऊन पडलो.

मी शुद्धीवर आलो, तेव्हा रात्र होती. मी उठून बसलो. मला फार अशक्तपणा आला होता. मी आजारी होतो. नवल म्हणजे माझ्या जवळच एक घर होते. घर मोठे होते. पुढे रुंद पडवी होती. खूप खिडक्या होत्या. फार थंडी पडली होती. तुला आठवत असेल, संध्याकाळी बधीर करणारी, आजारी पाडणारी, भयानक थंडी पडत असे. दंव पडल्यावर असते, त्यापेक्षा खूप वेगळी अशी ती थंडी होती. ती माझ्या अगदी हाडांपर्यंत खिळली होती. त्या घराचा आसरा मिळायची, एकच आशा मला उरली होती. मी कसाबसा उठून पायांवर उभा राहिलो व खुरडत खुरडत चालू लागलो. मी काय करतो आहे, ते अर्धवट शुद्धीत असलेल्या मला कळत नव्हते. मी पायऱ्या चढत असल्याचे व एका मोठ्या दारातून आत शिरल्याचे, मला पुसटसे आठवते आहे. तिथे एका मोठ्या खोलीत बरेच पलंग होते. त्यातील एकावर मी मोठ्या समाधानाने

स्वतःला लोटून दिले. तो नीट लावलेला नव्हता. पण त्याचे मला काही विशेष वाटले नाही. मी माझ्या कुडकुडणाऱ्या शरीरावर पांघरुणे ओढून घेतली व गाढ झोपलो.

सकाळी मी जागा झालो. मी वास्तव जगात नसून, काही असामान्य स्वप्न बघत आहे, असे मला वाटले. पडदारहीत खिडकीतून आफ्रिकेतील सूर्याचे उन्ह मला न्हाऊ घालत होते. प्रकाशाने उजळलेली, मोठी, उजाड बाल्कनी स्पष्टपणे दिसत होती. माझ्यासमोर एक लहानसा बुटका उभा होता. त्याचे डोके मोठे होते. तो उद्दीपित होऊन, जोरजोराने डच बोलत होता. तपकिरी स्पंजांसारखे दिसणारे दोन भयानक हात तो हलवत होता. त्याच्यामागे लोकांचा घोळका उभा होता. ते त्या परीस्थितीने आश्चर्यचकित झाल्यासारखे व मनोरंजन झाल्यासारखे दिसत होते. मी त्यांच्याकडे बघतांना मला एकदम थंडीची लाट आल्यासारखे वाटले. त्यांच्यापैकी कुणीच सर्वसामान्य माणसे नव्हती. प्रत्येकजण वेडावाकडा, पिरगळलेला, फुगलेला व काही विचित्र पद्धतीने कुरूप झालेला होता. या विचित्र मिनी राक्षसांचे हसणे, ऐकायला भीतीदायक वाटत होते.

त्यांच्यापैकी कुणालाच इंग्लिश येत नव्हते. पण परिस्थिती नियंत्रित करायची गरज होती. ते मोठ्या डोक्यांचे प्राणी, फार रागावत चालले होते. मोठ्यामोठ्याने रानटी पशूंसारख्या आरोळ्या मारत होते. त्यापैकी एकाने त्याचे वेडेवाकडे हात माझ्या अंगावर ठेवले. आणि माझ्या जखमेतून वाहणाऱ्या रक्ताची पर्वा न करता, मला पलंगावरून ओढू लागला. तो छोटा राक्षस, एखाद्या बैलाइतका शक्तिवान होता. त्याने मला काय केले कुणास ठाऊक, पण एक वयाने व अधिकाराने मोठा वाटणारा माणूस, गलका ऐकून खोलीत आला. तो डच मध्ये काही कडक शब्द बोलला. आणि मला त्रास देणारे पळून गेले. मग तो माझ्याकडे वळला आणि मोठ्या नवलपूर्ण रीतीने माझ्याकडे बघू लागला.

“त्याने आश्चर्याने विचारले, “तू इथे कसा काय आलास? जरा थांब. मला वाटते त्या जखमी खांद्यामुळे तू दमलेला वाटतो आहेस. मी डॉक्टर आहे. मी तुझी मलमपट्टी करतो. पण

माणसा, दम ठेव. तू इथे रणांगणावर असण्यापेक्षा, जास्त धोक्यात आहेस. तू महारोग्यांच्या दवाखान्यात आहेस. तू महारोग्याच्या अंधरुणावर झोपला आहेस.”

“जिमी, तुला आता अजून काही सांगायची गरज आहे का? असे दिसत होते, की हे बिचारे बुटके प्राणी, एक दिवसापूर्वीच धोकादायक परिस्थितीतून इथे आणले गेले होते. ब्रिटीश पुढे घुसू लागले, तसे त्यांच्या या वैद्यकीय अधिकाऱ्याने त्यांना इथे आणले. तो जरी या रोगाला बळी पडणारा नव्हता, तरी त्याने मला आश्वस्त केले. की मी जे केले ते करण्याचे धाडस त्याने केले नसते. त्याने मला खासगी खोलीत ठेवले. माझ्यावर दयाळूपणे उपचार केले. साधारण आठवड्याभरात, मला प्रिटोरियाच्या सामान्य दवाखान्यात हलवण्यात आले.

“तर अशी माझी दुःखद गोष्ट आहे. मी खूप आशा ठेऊन होतो. पण मी घरी परत येईपर्यंत, तुला माझ्या चेहऱ्यावर दिसत आहेत, त्या भयंकर खुणा आधीच कायमच्या उमटल्या होत्या. आता माझी त्या रोगातून सुटका नाही, हे मला समजून चुकले. मग मी काय करणार होतो? मी या एकाकी घरात रहात आहे. आमचे दोन विश्वासू नोकर आहेत. या गॅरेजसारख्या घरात मी, गुप्ततेची शपथ घेऊन रहातो. सर्जन असलेले मिस्टर केंट, माझ्याबरोबर रहायला तयार झाले. तर असे हे साधे प्रकरण आहे. याहून वेगळे काही करणे धोकादायक रीत्या भयंकर आहे. इतर लोकांपासून दूर रहाणे व यापासून सुटकेची आशा नसणे, हेच माझे आयुष्य आहे. कमालीच्या गुप्तपणाची गरज होती. अशा या शांत गावातदेखील, हे बाहेर फुटण्याची शक्यता होती. आणि मी मृत्युकडेच खेचला गेलो असतो. त्यामुळे जिमी तुलाही अंधारात ठेवावे लागले. माझ्या वडीलांनी किती कडक पाऊले उचलली असतील, याची मी कल्पना करू शकत नाही.”

कर्नल एम्सवर्थने माझ्याकडे बोट दाखवले.

या सभ्य गृहस्थाने मला हे करण्यास भाग पाडले. मी ज्या कागदावर 'महारोग' असे लिहिले होते, तो कागदाचा तुकडा त्याने उलगाडला. मला असे वाटले, की त्याला इतके माहिती आहे, तर त्याला सर्वच माहिती होणे सुरक्षित आहे."

मी म्हणालो, "आणि त्यामुळे हे असे झाले. कुणाला माहिती, यातून काही चांगलेही निष्पन्न होईल. मला समजल्याप्रमाणे, फक्त मिस्टर केंट यांनीच रुग्णाला पाहिले आहे. सर, मी तुम्हाला असे विचारू शकतो का, जर तुम्ही या विषुववृत्तीय किंवा अर्धविषुववृत्तीय आजारातील पोचलेले जाणकार आहात का?"

त्याने काहीशा आढ्यतेने उत्तर दिले, "मला डॉक्टरीतले सर्वसामान्य ज्ञान आहे."

"मला ठाऊक आहे की तुम्ही सर्वथा योग्य डॉक्टर आहात, पण माझी खात्री आहे व तुम्हीही कबूल कराल, की अजून एका डॉक्टरचे मत घेणे मूल्यवान आहे. माझ्या माहितीप्रमाणे, तुम्ही हे करायचे टाळलेले आहे. रुग्णाला अलग ठेवणे जरूरीचे असल्याच्या भीतीतून व दबावातून, हे घडले असणार."

कर्नल एम्सवर्थ म्हणाले, "ते तसेच आहे."

मी समजावले, "मी याची आधीच अपेक्षा केली होती. मी माझ्याबरोबर माझ्या एका मित्राला आणले आहे. तो विश्वासू असून सर्व काही गुप्त राखेल. मी एकदा त्याच्यासाठी काही व्यावसायिक काम केले होते. तो एका विशेष तज्ञ डॉक्टरपेक्षा, मित्र म्हणून, या बाबतीत सल्ला द्यायला तयार आहे. त्याचे नाव सर जेम्स सॉन्डर्स आहे."

पूर्वी सैन्यात लेफ्टनंट असणाऱ्या मिस्टर केंट यांच्या चेहऱ्यावर खूप आनंद व आश्चर्य यांचे मिश्रण दिसले.

ते पुटपुटले, "ते आले मला खरच चांगले वाटेल."

मग मी सर जेम्सना आत आणतो. आता ते रस्त्यावरील आमच्या घोडागाडीत बसलेले आहेत. कर्नल एम्सवर्थ, मध्यंतरीच्या काळात, आपण तुमच्या अभ्यासिकेत बसू तिथे मी काय ते स्पष्टीकरण देतो.”

आणि इथे आता मी वॉटसनला मुकल्याचे मला जाणवते. त्याची प्रश्न विचारायची खुबी आणि रहस्याचा भेद, याबाबतीत तो माझ्या कथनाच्या साध्या कलेपेक्षा वरचढ ठरतो. पद्धतशीर सामान्यज्ञान असलेल्या माणसापासून ते एका बुद्धिमान माणसापर्यंतचा तो त्याचा, प्रवास आहे. मी आता माझी गोष्ट सांगतो. मला आता त्याचा परिसस्पर्श नाही. तरीही मी कसाकसा विचार करत गेलो, हे तुमच्या छोट्याशा श्रोतृवृंदाला सांगतो. यात मी गॉडफ्रेच्या आईला इथे आमंत्रित करतो.

मी म्हणालो, “ही प्रक्रिया या गृहीततत्वावर अवलंबून आहे, की तुम्ही जेव्हा सर्व अशक्य असे काढून टाकता, नंतर जे रहाते ते कितीही घडले नसल्याची शक्यता वाटली, तरी तेच सत्य असते. इथे खूपशी स्पष्टीकरणे कदाचित राहून जातील. जोपर्यंत मला पटेल असा पुरावा मिळत नाही, तोपर्यंत मी कसोटयांमागून कसोटया घेत गेलो. आता आपण हे तत्व या केसमधील एका मुद्द्यासाठी वापरून बघू. पहिल्यांदा मला जसे सांगण्यात आले, त्याप्रमाणे तो माणूस लोकसंपर्कापासून दूर वडीलांच्या घरातील गॅरेजसारख्या खोलीत असणे किंवा तुरुंगात असणे, याची तीन स्पष्टीकरणे असू शकत होती. एकतर तो त्याने केलेला एखादा गुन्हा लपवत होता, किंवा तो वेडा होता आणि घरच्या लोकांना त्याला वेड्यांच्या दवाखान्यात ठेवायचे नव्हते. तिसरे म्हणजे त्याला काही असाध्य रोग झालेला होता व त्यामुळे त्याला सर्वांपासून अलग ठेवायची गरज होती. याहून वेगळे असे काही उत्तर मला सापडत नव्हते. त्यामुळे तिन्ही स्पष्टीकरणे चाळणीत घालून बघणे व एकमेकांशी ताडणे आवश्यक होते.

गुन्हेगार असल्याच्या स्पष्टीकरणासाठी, तपासाची काही आवश्यकता नव्हती. त्या भागातून असा न सोडवलेला गुन्हा कोर्टात चालू असल्याची, काही नोंद नव्हती. असे असेल

तर कुटुंबाला नक्कीच असे वाटले असते, की याला घरी डांबण्यापेक्षा त्याचा गुन्हा लपवून, त्याला दूर परदेशी पाठवून देणे बरे. मला असे काही असेल, असे वाटेना.

वेडेपणा किंवा मानसिक अस्वास्थ्य जास्त शक्य वाटत होते. गॅरेजसारख्या खोलीत एका माणसाबरोबर असणे व त्याने बाहेर येताना दार कुलुपबंद करणे, यावरून तो त्याला सांभाळत असल्याचे व गॉडफ्रेवर काही बंधने असल्याचे निश्चित कळत होते. तर दुसरीकडे, हे बंधन फारसे गंभीर नसल्याचेही कळत होते. कारण तसे असते, तर त्याला मोकळे सोडले गेले नसते व तो मिस्टर डॉड यांच्या खिडकीशी त्यांना बघायला आला नसता. मिस्टर डॉड, तुम्हाला आठवत असेल, की मी तुम्हाला काही प्रश्न विचारले होते. उदाहरणार्थ, मिस्टर कॅट कुठले वर्तमानपत्र वाचत होते. जर ते कुठले ब्रिटीश वैद्यकीय स्वरूपाचे काही असते, तर मला माझे अनुमान काढायला उपयोग झाला असता. ते काही बेकायदेशीर नव्हते. पण वेड्याला खासगी जागी ठेवणे, हे जर त्याच्याबरोबर कुणी प्रशिक्षित माणूस रहात असेल व हे जबाबदार व्यक्तींना माहिती असेल, तरच शक्य होते. मग ही गुप्तता कशासाठी? पुन्हा एकदा मला माझी उपपत्तीच्या पुष्ट्यर्थ काही सापडेना.

आता तिसरी शक्यता उरली ती जरा अशक्य कोटीतील व सहसा न घडणारी वाटत होती. महारोग हा आफ्रिकेसारख्या देशात काही नवीन नाही. यात सगळे काही व्यवस्थित बसत होते. काही कारणाने या युवकाला त्या रोगाचा नकळत प्रादुर्भाव झाला असेल. त्याच्या कुटुंबातील लोक मोठ्या धर्मसंकटात पडले असतील. त्याला वाचवायची त्यांची इच्छा असेल. पण अफवा पसरण्यापासून वाचण्यासाठी गुप्तता पाळणे गरजेचे ठरले असेल. कोणा अधिकारी व्यक्तीला याबद्दल कळले, तर त्याला इथून कदाचित हुसकून लावण्यात आले असते. पैसे मोजायला तयार असल्यास, विश्वासार्ह वैद्यकीय तज्ञ व्यक्ती मिळवणे अवघड नव्हते. त्याने रुग्णाची काळजी घ्यावी व रात्री रुग्णास फिरण्यास थोडी मोकळीक द्यावी, असे करण्यास काही प्रत्यवाय दिसत नव्हता. या रोगामध्ये शरीर पांढरे पडत जाण्याला, काही

उपाय नव्हता. ही उपपत्ती बळकट वाटत होती --- इतकी बळकट वाटत होती, की मी तशीच ती असणार असे धरूनच चाललो. इथे आल्यावर, जेवण नेऊन देणाऱ्या राफने घातलेले मोजे पाहिल्यावर, ते त्या रोगाची लागण त्याला होऊ नये म्हणून घातले असणार, हे लक्षात आले. मग माझा संशय पूर्णपणे नाहीसा झाला. सर, तुम्हाला दाखवलेल्या 'महारोग' या एका शब्दाने, तुमचे गुपित जगजाहीर झाले. ते बोलून दाखवण्यापेक्षा लिहून दाखवल्यामुळे मला ते जाहीर करायचे नाही, हे देखील सिद्ध झाले." मी हे केसचे विश्लेषण संपवत असतांना, दार उघडून एक त्वचारोगतज्ञाची, कडक स्वभावाची वाटणारी आकृती आत आली. पण त्याचे सिंहासारखे दिसणारे रूप जाऊन, त्याच्या डोळ्यात कोमल मानवता दिसू लागली. तो कर्नल एम्सवर्थकडे चालत गेला व हाताने त्यांना हलवले.

तो बोलला, "हे माझे नेहमीचे काम आहे की आजारी लोकांना माहिती देऊन आश्वस्त करणे. हा प्रसंग स्वागतार्ह आहे. हा महारोग नाही."

"काय?"

"हा त्यासारखा भासणारा, एक आजार आहे. यात त्वचा खवलेदार होऊ लागते. बघण्यास वार्ड, चिवट असा हा आजार असून, बरा होऊ शकतो. खात्रीपूर्वक हा संसर्गजन्य नाही. हो. मिस्टर होम्स, पण दोन्हीतील साम्य नवलपूर्ण आहे. ज्यांच्याविषयी आपल्याला फारसे माहिती नाही, अशा काही अनाकलनीय शक्ती नसतात का? त्याला भीती वाटत असलेला रोग त्याला संसर्गामुळे झाला आहे, असे या तरुणाला अती काळजीमुळे वाटले असेल. काही झाले तरी माझ्या व्यवसायिक कीर्तीला स्मरून सांगतो, की हा महारोग नाही --- पण ती स्त्री चक्कर येऊन कोसळते आहे. मला वाटते ती या आनंदाच्या धक्क्यातून ती सावरेपर्यंत मिस्टर केंट यांनी तिच्याबरोबर रहावे."

The Adventure Of The Sussex Vampire

ससेक्सची रक्तपिपासू हडळ

पोस्टाने आलेली चिठ्ठी होम्स काळजीपूर्वक वाचत होता. नंतर जवळजवळ हसल्यासारखे करत, त्याने ती माझ्याकडे फेकली.

तो म्हणाला, "आधुनिक आणि मध्ययुगीन, व्यवहार्य व रानटीपणे नवीन प्रकारचा असा हा, फारच कहर आहे. वॉटसन, याचे काय करायचे?"

मी ती चिठ्ठी अशी वाचली:

४६, जुनी जेवरी

१९ नोव्हेंबर

रे व्हॅम्पायर्स

सर,

आमचा अशील, फर्ग्युसन व म्युरहेड, चहाचे घाऊक दलाल, यातील मिन्सिंग गल्ली, येथे रहाणारे मिस्टर रॉबर्ट फर्ग्युसन यांनी आमच्याकडे रक्तपिपासू हडळींविषयी चौकशी केली आहे. आमची कंपनी मुख्यतः यंत्रांच्या दर्जा, किंमत इ. विषयी काम करत असल्याने, हा शब्द आमच्या अखत्यारीत येत नाही. त्यामुळे आम्ही मिस्टर रॉबर्ट फर्ग्युसन यांना तुमचे नाव सुचवले आहे. माटील्डा ब्रिगजच्या केसमधील तुमची यशस्वी कामगिरी आम्ही विसरलेलो नाही.

तुमचा विश्वासू

मॉरीसन, मॉरीसन आणि डॉड

आठवण करून देत होम्स बोलला, "वॉटसन, माटील्डा ब्रिगज हे कुणा तरूण बाईचे नाव नाही. ती सुमात्रा येथील प्रचंड मोठ्या जहाजावरील घूस होती. या गोष्टीवर, जग अजून विश्वास ठेवत नाही. पण आपल्याला रक्तपिपासू हडळींविषयी काय माहिती आहे? ते आपल्या कार्यक्षेत्रात येत नाही. पण रिकामे बसण्यापेक्षा, काहीही बरे. पण खरे तर, आपण ग्रिमच्या परीकथांमध्ये शिरतो आहोत. तुझा हात लांब कर, वॉटसन, आणि आपल्या बाडात बघ, V काय म्हणते आहे?"

मी मागे होऊन होम्सचे संदर्भाचे मोठे बाड काढून त्याची अनुक्रमणिका उघडली. होम्सने ते त्याच्या गुडघ्यांवर सावरून धरत, त्याचे डोळे प्रेमाने व सावकाशीने, जुन्या केसेसच्या नोंदींवर फिरवले. तिथे जीवनभराची माहिती साठवलेली होती.

त्याने वाचले, "ग्लोरिया स्कॉटची (voyage) सफर. तो एक वॉट व्यापार होता. वॉटसन, तू ती गोष्ट लिहिली होतीस. पण मी त्याबद्दल तुझे कौतुक करू शकलो नव्हतो. अवैध प्रती

काढणारा व्हिक्टर लायन्च, विषारी पाली किंवा गिला नदीची ती उल्लेखनीय केस! सर्कसमधील व्हिटोरिया सुंदरी, व्हॅन्डेरबिल्ट आणि येगमन. व्हायपर्स, व्हिगर, नवलपूर्ण हॅमेरस्मिथ. छान. छान जुनी अनुक्रमणिका! याहून चांगले काहीच नाही.

वॉटसन, हे ऐक. हंगेरीमधील हडळपुराण आणि परत ट्रान्सायलव्हॅनियामधील हडळ.”

ती उत्सुकतेने पाने उलटत होता. पण थोडा वेळ खूप रस घेऊन बघितल्यानंतर, त्याने निराशेचा झटका घेऊन, ते बाड बाजूला फेकून दिले.

“बेकार, वॉटसन, हे बेकार आहे. पैसे घेऊन, धोकादायक रीत्या आवाहन करून, स्मशानातील या हडळींची प्रेते चालवणाऱ्या प्रकाराशी, आपल्याला काही देणेघेणे नाही. हा शुद्ध वेडेपणा आहे.”

मी म्हणालो, “पण नक्कीच, हडळ म्हणजे काही मेलेली स्त्री नव्हे, नाही का? जिवंत स्त्रीला सुद्धा तशी सवय असू शकेल. उदाहरणार्थ, मी वाचले आहे, तारुण्य टिकवण्यासाठी, तरुणांचे रक्त प्यायले जात असे.”

“वॉटसन, तुझे बरोबर आहे. तसा संदर्भ सांगणारी सुरस, चमत्कारिक कथा आहे. पण असल्या गोष्टींकडे की गंभीरपणे बघायचे असते का? या सर्व अफवा आहेत. आणि त्या तशाच राहिल्या पाहिजेत. जग आपल्यासाठी खूप मोठे आहे. तिथे भुतांना प्रवेश नको. मला वाटते आपण मिस्टर रॉबर्ट फर्ग्युसन यांना फार गंभीरपणे घेण्याचे काही कारण नाही. बहुधा ही चिठी त्यांच्याकडून आली असावी आणि त्यांना काय त्रास आहे, हे सांगत असावी.

टेबलावर न फोडलेले पत्र पडले होते. तो पहिल्या चिठीतच गुंतून पडला होता. ती त्याच्या चेहऱ्यावर मनोरंजन झाल्याचे हसरे भाव घेऊन, तो वाचत होता. पण हळूहळू ते भाव जाऊन, त्याला त्यात बराच रस असल्याचे व तो त्यात गुंतून पडल्याचे दिसू लागले. ते

संपवल्यावर तो थोडा वेळ ते पत्र हातात घेऊन, विचारमग्न होऊन बसला. शेवटी तो त्याच्या दिवास्वप्नातून जागा होऊन, उठून बसला.

“चीजमनचे लॅम्बर्ले. वॉटसन, लॅम्बर्ले कुठे आहे?”

“हॉरशामच्या दक्षिणेला, ससेक्समध्ये आहे.”

“म्हणजे फार लांब नाही. आणि चीजमन?”

“होम्स, मला तो भाग माहिती आहे. तिथे खूप जुनी घरे आहेत. अनेक शतकांपूर्वी ज्यांनी ती बांधली, त्यांची नावे त्यांना देण्यात आली आहेत. ऑडले, हार्वे. कॅरिंटॉन --- हे लोक काळाच्या पडद्याआड गेले. पण त्यांच्या घरांच्या रूपाने ते जिवंत आहेत.”

होम्स थंडपणे बोलला, “थोडक्यात, मला असे वाटते आहे, की आपण पुढे जाण्यापूर्वी चीजमनचे लॅम्बर्ले याबद्दल बरेचसे जाणून घ्यावे. मला आशा होती, त्याप्रमाणे, पत्र रॉबर्ट फर्ग्युसनकडून आले आहे. तसेही त्याला तुझ्याशी ओळख करून घ्यायची आहे.”

“माझ्याशी!”

“तू स्वतःच वाच.”

त्याने ते पत्र मला दिले. ते असे होते:

प्रिय मिस्टर होम्स,

माझ्या वकिलांनी मला तुमची शिफारस केली आहे. पण खरे तर हे प्रकरण इतके असामान्यपणे नाजूक आहे, की त्याची चर्चा करणे कठीण आहे. हे माझ्या मित्राच्या वतीने मी बोलतो आहे. या सभ्य गृहस्थाने पाच वर्षांपूर्वी पेरू देशातील एका व्यापाऱ्याच्या मुलीबरोबर लग्न केले. नायट्रेटची आयात करतांना, तो तिला भेटला. ती स्त्री फार सुंदर होती. पण तिचा वेगळा धर्म व परदेशातील जन्म, यामुळे नवराबायकोत आवडीनिवडीत नेहमी फरक पडू

लागला. त्यामुळे काही काळाने त्याचे तिच्यावरील प्रेम कमी झाले. त्याला त्यांचे लग्न म्हणजे त्याने केलेली एक चूक वाटू लागली. त्याला वाटू लागले, की तिच्या चारित्र्याचे काही पैलू तो शोधू शकत नाही व त्याला ते समजू शकत नाहीत. हे दुःखदायक होते कारण तिचे त्याच्यावरचे प्रेम अगदी प्रामाणिक होते व ते आहे तसेच होते.

आपण भेटू तेव्हा मी हा मुद्दा अधिक स्पष्ट करेन. खरे ते हे पत्र, फक्त तुम्हाला साधारण कल्पना येण्यासाठी लिहिले आहे. ती स्त्री तिच्या गोड, हळूवार स्वभावाशी विसंगत असे काही चमत्कारिक गुण दाखवू लागली. त्या माणसाचे हे दुसरे लग्न आहे आणि त्याला पहिल्या बायकोपासून झालेला एक मुलगा आहे. आता तो मुलगा पंधरा वर्षांचा असून खूप गोड व प्रेमळ आहे. तरीही बालपणी झालेल्या अपघातामुळे, जखमी होऊन दुःखी झालेला आहे. दोनदा त्या माणसाने त्या दुसरेपणाच्या बायकोला, मुलाला जोरजोराने मारतांना बघितले. एकदा तिने त्याला काठीने मारले व त्या मुलाच्या दंडावर वळ उठला. हे काहीच नाही. तिच्या स्वतःच्या एक वर्षांच्या मुलाला तिने महिन्यापूर्वी, काय केले असेल? त्या छोट्याला त्याची दाई काही मिनिटांकरता, सोडून गेली, तेव्हा ते मूल मोठ्याने रडू लागले व दाईला बोलावू लागले. ती दाई खोलीत धावली, तेव्हा तिने पाहिले, की तिची मालकीण त्या बाळावर ओणवी होऊन त्याची मान चावते आहे. त्याच्या मानेवर लहानशी जखम झाली होती व त्यातून रक्त वहात होते. ती दाई इतकी घाबरली, की तिने बाळाच्या वडिलांना बोलावण्याची इच्छा प्रकट केली. पण मालकीणीने तिला तसे करू दिले नाही व तिचे तोंड बंद ठेवण्यासाठी तिला पाच पौंड देऊ केले. काही स्पष्टीकरण दिले गेले नाही. ते प्रकरण तेवढ्यावर संपले. तरीही दाईच्या मनावर त्याचा ठसा कायम राहिला. तेव्हापासून ती तिच्या मालकीणीवर जवळून लक्ष ठेऊ लागली. ती प्रेम करत असलेल्या बाळाचे, जास्त काळजीपूर्वक जतन करू लागली. ती निरीक्षण करतांना तिला असे आढळले, की बाळाची आई तिच्यावर पाळत ठेऊन आहे. प्रत्येक वेळी तिने जर बाळाला एकटे सोडले, तर लांडगा जसा बकरी मिळायची वाट बघत असतो, तशी ती त्या संधीची वाट बघत आहे. तुम्हाला हे वाचायला व विश्वास ठेवायला अवघड जाईल.

पण मी तुम्हाला हे गंभीरपणे घेण्याची विनंती करतो. कारण बाळाचे आयुष्य व त्या माणसाची उत्तम मानसिक स्थिती त्यावर अवलंबून आहे.

शेवटी तो एक भयानक दिवस उजाडला. तेव्हा त्या माणसापासून ही गोष्ट लपून राहिली नाही. तिला तिच्यावरील मानसिक दडपण सहन होईना. तिने सर्व काही मालकाला भडाभडा सांगून टाकले. तुम्हाला आता जसे वाटत आहे, तसेच त्यालाही ते अती रानटीपणाचे वाटले. तो त्याच्या बायकोला, प्रेमळ आई समजत होता. ती फक्त तिच्या सावत्र मुलाचा छळ करते, असे त्याला वाटत होते. तिने तिच्या स्वतःच्या छोट्या, छान मुलाशी असे का वागावे? त्याने दाईला सुनावले, ती वेडी झाली असेल किंवा स्वप्नात जगत असेल, त्यामुळे तिला असा भास झाला असेल. पण यापुढे तिचे तिच्या मालकिणीवरील असले आरोप सहन केले जाणार नाहीत. ते असे बोलत असतांना, अचानक किंचाळणे ऐकू आले. मालक व दाई दोघे तिकडे धावत गेले. मिस्टर होम्स, त्याच्या भावनांची कल्पना करा. त्याची बायको गुडघ्यांवर वाकून, पलंगापासून उठत होती आणि बाळाच्या मानेतून निघणारे रक्त चादरीवर वहात होते. त्याने ओरडत त्याच्या बायकोचा चेहरा प्रकाशाकडे वळवला. तिच्या ओठांभोवती रक्त लागलेले होते. ती तीच होती --- अगदी नक्की --- तिनेच बिचाऱ्या बाळाचे रक्त प्यायले होते. असे एकंदरीत आहे. तिला आता तिच्या खोलीत स्थानबद्ध केले आहे. याचे काही स्पष्टीकरण मिळत नाही. नवऱ्याची अवस्था वेड्यासारखी झाली आहे. त्याला व मला रक्तपिपासू हडळींबद्दल थोडे थोडे माहिती आहे. आम्ही समजतो, की ही कुठून तरी बाहेरून आलेली रानटी गोष्ट आहे. तरीही ती इथे इंग्लिश वस्तीच्या दाटीवाटीच्या ससेक्ससारख्या भागात दृष्टीस यावी, हे दुर्दैव आहे. ठीक आहे. उद्या सकाळी या सर्व गोष्टींची चर्चा करता येईल. तुम्ही मला भेटाल ना? एका घाबरून गेलेल्या माणसाला तुम्ही तुमच्या पूर्ण शक्तीनिशी मदत करणार ना? हो असेल, तर कृपया फर्ग्युसन, चीजमनचे लॅम्बर्ले येथे तार करा. मी तिथे दहा वाजता हजर होईन.

तुमचा विश्वासू

रॉबर्ट फर्ग्युसन.

ताजा कलम तुमचा मित्र वॉटसन हा ब्लॉकहिथसाठी रग्बी खेळला होता, तेव्हा मी रिचमंड संघात तीन क्वार्टर स्थानावर होतो. एवढी व्यक्तिगत ओळख मी देऊ शकतो.

मी पत्र खाली ठेवतांना म्हणालो, "अर्थात मी त्याला ओळखतो. मोठा बॉब फर्ग्युसन, तो रिचमंड संघातील तीन क्वार्टर स्थानावरील उत्तम खेळाडू होता व स्वभावाने चांगला मनुष्य होता. असे असल्यामुळेच, तो व्यथित होऊन मित्राच्या वतीने इथे येतो आहे."

होमसने माझ्याकडे विचारपूर्वक पाहून मान हलवली.

तो म्हणाला, "वॉटसन, तू किती गोष्टी करत असतोस! मला माहिती नसलेल्या खूप गोष्टी तू केलेल्या आहेस. आता एखाद्या चांगल्या मित्रासारखा, एक तारेचा कागद घे व लिही, 'आम्ही तुझी केस आनंदाने घेऊ.'

"तुझी केस!"

"आपण त्याला असे वाटू देता कामा नये, की आपली संस्था कमकुवत मनाच्या लोकांची आहे. अर्थात ही त्याची केस आहे. त्याला तार पाठव आणि उद्या सकाळपर्यंत, त्याबद्दल आपल्याला विचार करायचे काही कारण नाही."

दुसऱ्या दिवशी सकाळी बरोबर दहा वाजता, फर्ग्युसन आमच्या खोलीत हजर झाला. एक उंच, जाड, चौकोनी, मोकळ्या हातांचा व चापल्य दाखवणारा खेळाडू, म्हणून तो मला आठवत होता. अशा दमदार खेळाडूला मोडून पडलेले पहाणे, ही नक्कीच आयुष्यातील दुःखदायक घटना होती. त्याचे भारदस्त शरीर दुबळे झाले होते त्याचे सोनेरी केस विरळ झाले होते. खांदे पडले होते. त्याच्यात मी देखील तशाच दुःखी भावना निर्माण केल्या की काय, अशी मला भीती वाटली.

तो त्याच्या अजूनही असलेल्या खर्जातील, आनंदी आवाजात बोलला, "कसे काय, वॉटसन? मी तुला जुन्या हरीण बागेत दोरीवरून गर्दीत फेकून दिले होते, तसा तू आता दिसत नाहीस. मला वाटते, मीही थोडा बदललो आहे .पण गेले एक दोन दिवसांनी, मला पार म्हाताराच करून टाकले आहे. मिस्टर होम्स, तुमच्या तारेवरून असे दिसते, की मी कुणा मित्राबद्दल बोलायला आलो असल्याचे ढोंग करण्यात काही अर्थ नाही.'

होम्स म्हणाला, "नेहमी सरळपणे कुठल्याही गोष्टीला भिडलेले चांगले ठरते."

"नक्कीच. एखाद्या स्त्रीला तुमच्या संरक्षण व मदतीची गरज असते, तेव्हा हे किती अवघड असते, याची तुम्ही कल्पना करू शकता. मी काय करू शकतो? अशी गोष्ट घेऊन मी पोलिसांकडे कसा जाऊ? आणि तरीही मुले तर स्वस्थचित राहिली पाहिजेत. मिस्टर होम्स, हा वेडेपणा आहे. हे रक्तातच असावे का? तुमच्या अनुभवात अशी एखादी केस होती का? देवाच्या दयेनी, मी तर आता हात टेकले आहेत. तुम्हीच मला काही उपाय सांगा."

मिस्टर फर्ग्युसन, तुमच्या बाबतीत असे होणे, अगदी साहजिक आहे. आता इथे बसून तुमची शक्ती गोळा करा व मला काही प्रश्नांची स्पष्ट उत्तरे द्या. मी तुम्हाला आश्वासन देऊ शकतो, की माझी बुद्धी अजून शाबूत आहे आणि मी यातून काहीतरी मार्ग काढेन. पहिल्या प्रथम मला असे सांगा, की तुम्ही काय केले? अजूनही तुमची बायको, मुलांजवळ आहे का?"

"आमच्याकडे सर्व दृष्य भयंकर आहे. मिस्टर होम्स, ती खूप प्रेमळ स्त्री आहे. तिने माझ्यावर अगदी मनापासून प्रेम केलेले आहे. हे तिचे भयंकर रीत्या अविश्वसनीय असे गुपित मला समजल्यामुळे, ती फार व्यथित झाली आहे. ती काही बोलतच नाही. मी तिच्याकडे नाराजी व्यक्त केली, तर ती रानटी निराशेने माझ्याकडे बघत रहाते. मग ती तिच्या खोलीत जाऊन, खोली आतून बंद करून बसते. तेव्हापासून ती मला भेटतच नाही. तिच्याकडे लग्नापूर्वीपासून एक डोलोर्स नावाची नोकराणी आहे. ती नोकराणीपेक्षा मैत्रिण जास्त आहे. ती तिला जेवण नेऊन देते."

“म्हणजे मुलांना तसा लगेच धोका नाही.?”

“मिसेस मेसन नावाच्या दाईने शपथेवर सांगितले आहे, की ती रात्रंदिवस मुलांची काळजी घेईल. आणि माझा तिच्यावर विश्वास आहे. मला गरीब बिचाऱ्या छोट्या जॅकची काळजी आहे. कारण त्याच्यावर त्याच्या आईकडून दोनदा हल्ला झालेला आहे.”

“पण तो कधी जखमी झाला नाही का?”

“नाही. ती दोनदा त्याला रानटीपणे चावली. तो इतका असहाय्य रीत्या लहान आहे, की तो काही विरोध करू शकत नाही. फर्ग्युसन त्याच्या मुलाबद्दल बोलायला लागल्यावर, त्याचा चेहऱ्यावरील काळजीचे व विमनस्कतेचे भाव जाऊन, तो हळूवार बनला. “त्या लडिवाळ मुलाची अवस्था बघून कुणाचेही हृदय कळवलेल. मिस्टर होम्स, बालपणी अपघात झाल्यामुळे, त्याचा पाठीचा कणा वाकडा झालेला असला, तरी त्याचे आतील मन मात्र प्रेमळ आहे.”

होम्सने कालचे पत्र उचलले आणि तो ते वाचू लागला. “मिस्टर फर्ग्युसन, तुमच्या घरी अजून कोणकोण आहे?”

“आमच्याबरोबर खूप वर्षे नसलेले दोन नोकर आहेत. त्यापैकी एक गृहव्यवस्था बघणारा मायकेल. तो घरात झोपतो. माझी बायको, माझा मुलगा जॅक, बाळ, डोलोर्स आणि मिसेस मेसन. एवढेच.”

मला वाटते, लग्नाच्या वेळेस तुम्हाला, तुमची बायको नीट माहिती नव्हती?”

“मी तिला फक्त काही आठवडे, ओळखत होतो.”

“ही डोलोर्स तिच्याबरोबर किती काळ आहे?”

“काही वर्षे.”

“मग तुमच्या बायकोचे चारित्र्य ,तुमच्यापेक्षा तिला जास्त चांगले माहिती असेल, नाही का?’

“हो. असे असू शकेल.”

होम्सने याची नोंद घेतली.

तो म्हणाला, “मला वाटते, मी लॅम्बर्ले येथे आलो, तर माझा जास्त चांगला उपयोग होऊ शकेल. ही निर्विवादपणे व्यक्तिगत तपासाची केस आहे. जर ती स्त्री तिच्या खोलीत राहिली, तर आमच्यामुळे तिला काही त्रास होणार नाही किंवा चिडचिडेपणा येणार नाही. अर्थात आम्ही हॉटेलात राहू.”

फर्ग्युसनने सुटकेचा दृष्टीक्षेप टाकला.

“मी असेच समजत होतो. तुमच्यासाठी व्हिक्टोरीयापासून दोन वाजता चांगली गाडी आहे.”

“अर्थात आम्ही येऊ. सध्या आमच्याकडे काही काम नाही. आम्ही तुम्हाला आमचे पूर्ण लक्ष देऊ शकू. माझ्याबरोबर वॉटसन अर्थात येणार. पण मी इथून निघण्यापूर्वी मला एकदोन मुद्दे स्पष्ट करून घ्यायचे आहेत. ही स्त्री मला समजल्याप्रमाणे दोन्ही मुलांना मारते. तिचे स्वतःचे बाळ आणि तुमचा मुलगा, बरोबर?”

“हो.”

“पण वेगळ्या प्रकारचा गुन्हा घडतो, असेच ना?” तिने तुमच्या मुलाला मारले.”

एकदा काठीने व एकदा रानटीपणे, तिच्या हाताने.”

“तिने असे का मारले, याबद्दल तिने काही स्पष्टीकरण दिले नाही का?”

‘ती त्याचा द्वेष करते, याहून वेगळे काही नाही. पुन्हा पुन्हा ती तेच सांगते.”

“ठीक आहे. सावत्र आईबद्दल ही काही नवीन गोष्ट नाही. त्याची आई वारल्यावरचा हेवा, असे आपण त्याला म्हणू. त्या स्त्रीचा स्वभाव हेवा करणारा आहे का?”

“हो. ती फार हेवा करणारी आहे --- तिच्या उष्णकटीबंधीय भीतीदायक प्रेमाच्या शक्तीसकट ती तशी आहे.”

“पण मुलगा पंधरा वर्षांचा आहे. म्हणजे तो पूर्ण मानसिक वाढ झालेला आहे. त्याचे शरीर मर्यादित हालचाली करू शकते. त्याने तुम्हाला या माराबद्दल काही स्पष्टीकरण दिले नाही का?”

“नाही. तो म्हणाला, काही कारण नव्हते.”

“एके काळी ते चांगले मित्र होते का?”

“नाही. त्यांच्यात कधीच प्रेम नव्हते.”

“तरी तुम्ही म्हणता, की तो प्रेमळ आहे?”

“इतका प्रामाणिक आणि प्रेमळ मुलगा साऱ्या जगात सापडणार नाही. माझे आयुष्य हे त्याचे आयुष्य आहे. मी जे करतो किंवा बोलतो, त्यात तो पूर्णपणे गुंतलेला असतो.”

पुन्हा एकदा होम्सने ते लिहून घेतले. काही वेळ तो विचारात हरवून गेला.

तुमच्या दुसऱ्या लग्नापूर्वी तुम्ही आणि तुमचा मुलगा, चांगले मित्र असणार. तुम्ही एकमेकांना खूप जवळचे असणार, नाही का?”

“खूपच जवळचे.”

“इतका आणि प्रेमळ मुलगा, त्याच्या आईच्या आठवणींशी देखील खूप प्रामाणिक असणार. बरोबर?”

“बरोबर.”

“तो खूपच रस वाटेल असा मुलगा असणार. या माराबद्दल अजून एक मुद्दा आहे. त्या बाळावरचा हल्ला आणि तुमच्या मुलावरचा हल्ला, एकाच काळात झाले का?”

“पहिल्या वेळी तसे झाले. तिच्यावर त्यावेळी, जणू रानटीपणा स्वार झाला होता. तो तिने दोघांना मारून सिद्ध केला. दुसऱ्या वेळी, फक्त जॅकला त्रास झाला. मिसेस मेसनने बाळाबाबत काही तक्रार केली नाही.”

“यामुळे हे प्रकरण अजून गोंधळाचे झाले आहे.”

“मिस्टर होम्स, तुम्ही काय म्हणत आहात, ते मला नीटसे कळत नाही.”

“शक्यता नाही. एखादा माणूस तात्पुरती उपपत्ती तयार करतो आणि काही काळ थांबून, त्यातून काही निष्पन्न होण्याची वाट बघतो. मिस्टर फर्ग्युसन, पण मानवी स्वभाव कमकुवत आहे. मला भीती आहे, की तुमच्या जुन्या मित्राने इथे माझ्या शास्त्रीय पद्धतींना, जरा वाढीव दृष्टीकोन दिला आहे. तरीही मी या पायरीवर एवढेच म्हणेन, की तुमची समस्या मला न सोडवण्यासारखी वाटत नाही. तुम्ही व्हिक्टोरीयाला दोन वाजता आमची वाट बघू शकता.”

तो नोव्हेंबरमधील एक धुक्याचा, मलूल दिवस होता. आम्ही आमचे सामान लॅम्बर्ले येथील चेकर्स हॉटेलात टाकून, ससेक्सच्या लांबलचक गल्ल्यांमधून जात, शेवटी एकांड्या, जुन्या अशा फर्ग्युसन रहात असलेल्या घराशी पोचलो. ती एक मोठी इमारत होती. मधला भाग खूप जुना होता. कडेचा भाग नवीन असून त्यावरील उंच छपरातून धुराडी बाहेर आलेली होती. दाराच्या पायऱ्या गोलाकार असून झिजलेल्या होत्या. पुढील भागातील जुनाट फरशांवर मूळ बांधणाऱ्याने जणू काही चीजच्या तुकड्यांवर काही कोड्यातल्यासारखी अक्षरे व चित्रे काढलेली होती. ओकच्या लाकडापासून बनवलेल्या तुळ्यांचे छत होते. उंचसखल फरशी पायाने खालीवर दबली जात होती. मोडक्या इमारतीमधून जुनाट, कुजकट वास येत होता.

मध्यभागी एक मोठी खोली होती. तिथे आम्हाला फर्ग्युसन घेऊन गेला. तिथे मोठी जुनाट पद्धतीची शेकोटी होती. त्यामागे १६७० असे लिहिलेली लोखंडी भिंत होती. तिथे आवाज येणारा, धगधगणारा लाकडाचा ऑडका होता. ते सतराव्या शतकातील सैनिक शेतकऱ्याचे घर असावे. भिंतीला खाली आधुनिक रंग दिलेला होता. पण वरील बाजूला दक्षिण अमेरिकेतील मोठी भांडी व शस्त्रे लटकवलेली होती. ते सर्व सामान बहुधा, त्या पेरूमधून आलेल्या स्त्रीने आणलेले असावे. त्याच्या उत्सुक मनाने होम्स एकदम उभा राहिला आणि काळजीपूर्वक त्याची तपासणी केली. त्याचे विचारी डोळे घेऊन तो वळला.

तो ओरडला, "हॅलो! हॅलो!"

कान पडलेला मोठ्या जातीचा कुत्रा, कोपऱ्यातील एका टोपलीत पडलेला होता. तो हळूहळू खुरडत, त्याच्या मालकाकडे पुढेपुढे येऊ लागला. त्याचे मागचे पाय नीट हलत नव्हते आणि शेंपूट जमिनीवर होती. तो फर्ग्युसनचे हात चाटत होता.

"मिस्टर होम्स, काय झाले?"

"कुत्र्याला काय झाले आहे?"

"कुत्र्याच्या डॉक्टरलाही तोच प्रश्न पडला आहे. एक प्रकारचा पक्षाघात. कण्याची समस्या! पण त्याची उपाययोजना चालू आहे. लवकरच तो बरा होईल, नाही का कार्लो?"

जमिनीवर पडलेल्या शेंपटीतून एक होकाराची थरथर जाणवून गेली. कुत्र्याचे दुःखी डोळे होम्स व माझ्यावरून फिरले. आम्ही त्याच्याबद्दल बोलत असल्याचे, त्याला समजले.

"हे अचानक झाले का?"

"एका रात्रीत."

"किती दिवसांपूर्वी?"

“सुमारे चार महिन्यांपूर्वी असेल.”

“खूप उल्लेखनीय! खूप काही सुचवणारे.”

मिस्टर होम्स, त्यात तुम्हाला काय दिसले?”

“मला आधी जे वाटत होते, त्याला दुजोरा देणारे काही.”

“देवा रे, मिस्टर होम्स, तुम्ही काय विचार करत आहात? हे तुमच्या दृष्टीने एक बुद्धीप्रामाण्यवादी कोडे असू शकेल. पण माझ्या दृष्टीने तो जीवनमरणाचा प्रश्न आहे. माझी बायको --- कदाचित --- उद्याची खुनी --- माझा मुलगा सतत धोक्याच्या छायेखाली! मिस्टर होम्स, माझ्याशी खेळू नका हे खूप गंभीर आहे.”

रग्बीमधील तीन क्वार्टरची जागा घेणारा चपळ खेळाडू, सर्वांगाने थरथर कापत होता. होम्सने त्याचा शांत करणारा हात, फर्ग्युसनच्या खांद्यावर ठेवला.

“मिस्टर फर्ग्युसन, तुम्ही दुःखी असल्याने, मला वॉइट वाटत आहे. मी यातून मार्ग काढण्यासाठी, मला जमेल ते सर्व करेन. मी आताच त्याबद्दल ठामपणे काही सांगू शकत नाही. पण मला अशी आशा आहे, की हे घर सोडण्यापूर्वी, मला खात्रीने काही सापडलेले असेल.”

“देव करो आणि तुम्हाला ते सापडो. मी वर जाऊन माझ्या बायकोमध्ये, काही बदल झाला आहे का, हे बघून येतो.”

काही वेळ तो दूर गेला. तेव्हा होम्सने कुतुहलाने भिंतीचे निरीक्षण सुरु केले. आमचा अशील परतला तेव्हा त्याच्या खाली घातलेल्या मानेवरून, काही प्रगती नसल्याचे आमच्या लक्षात आले. त्याने त्याच्याबरोबर एक उंच, बारीक व तपकिरी चेहऱ्याची मुलगी आणली होती.

फर्ग्युसन म्हणाला, “डोलोर्स, चहा तयार आहे. तुझ्या मालकिणीला काय हवे ते बघ.”

मालकाकडे राग व चीड दाखवत ती बोलली, "त्या आजारी वाटत आहेत. त्यांना अन्न नको आहे. त्या आजारी वाटत आहेत. त्यांना डॉक्टरची गरज आहे. मी डॉक्टरशिवाय त्यांच्याबरोबर एकटी रहायला घाबरते."

फर्ग्युसनने माझ्याकडे प्रश्नार्थक नजरेने पाहिले.

"माझा काही उपयोग असेल, तर मला मदत करायला आवडेल."

"तुमची मालकीण, डॉक्टर वॉटसनला भेटेल का?"

"मी त्यांना घेऊन जाते. त्यांची परवानगी मागत नाही. त्यांना डॉक्टरची गरज आहे."

"मग मी लगेच तुमच्याबरोबर येतो."

मी त्या मुलीमागोमाग गेलो. ती मुलगी भावनावेगाने कापत होती. जिना चढून एका पॅसेजमधून जात, शेवटी आम्ही एका लोखंडी जड दाराजवळ पोचलो. मला ते बघून नवल वाटले. कारण जर फर्ग्युसनने त्याच्या बायकोकडे जायचे ठरवले, तर ते सोपे नव्हते. मुलीने तिच्या खिशातून किल्ली काढली. जुन्या बिजागऱ्यांचा करकर आवाज येत, दार उघडले. मी आत गेलो. तिच्यामागे दार लावून घेत, तीही आली.

अंथरुणावर पडलेली स्त्री, नक्कीच तापाने फणफणलेली होती. ती अर्धवट जागृतावस्थेत होती. पण मी तिथे जाताच, तिने तिचे घाबरलेले सुंदर डोळे माझ्याकडे काळजीने वळवले. परका माणूस पहाताच, ती सुस्कारा टाकत परत उशीमध्ये बुडाली. मी काहीसे धीराचे शब्द बोलत, पुढे झालो. तिची नाडी व ताप बघितला. दोन्ही जास्तच होते. मी निष्कर्ष काढला, की प्रत्यक्ष शारीरिक आजारापेक्षा, मानसिक उदासीने घेरल्यामुळे असे झाले आहे.

मुलगी म्हणाली, "त्या अशा एक दोन दिवस झोपून रहतील. पण मला भीती वाटते, की त्या मरून जातील.

त्या स्त्रीने तिचा सुंदर, पण आजारलेला लाल चेहरा माझ्याकडे वळवला.

“माझा नवरा कुठे आहे?”

“तो खाली आहे व तुम्हाला भेटायची इच्छा करतो आहे.”

“मी त्याला भेटणार नाही. मी त्याला भेटणार नाही. नंतर ती तापात बरळल्यासारखी बोलली, “एक राक्षस! एक राक्षस! या दैत्याबरोबर मी काय करू?”

“मी तुम्हाला काही मदत करू शकतो का?”

“नाही. कुणीच मदत करू शकणार नाही. ते सर्व संपले. सर्वनाश झाला. सर्वनाश झाला, तर मी काय करणार?”

त्या स्त्रीला काही विचित्र भास होत असावेत. मला प्रामाणिक बॉब फर्ग्युसनला, राक्षस किंवा दैत्याच्या स्वरूपात बघवत नव्हते.

मी म्हणालो, “बाईसाहेब, “तुमचा नवरा तुमच्यावर मनापासून प्रेम करतो. तो या घटनेमुळे फार दुःखी झाला आहे.”

परत तिने माझ्याकडे, तिची स्तुत्य नजर वळवली.

“तो माझ्यावर प्रेम करतो. हो. पण मी त्याच्यावर प्रेम करत नाही का? त्याचे हृदय तोडण्यापेक्षा, त्याच्या प्रेमांमुळे मी स्वतःला मारून टाकलेले बरे नाही का? मी त्याच्यावर असे प्रेम करते, तरीही तो माझ्याबद्दल असा विचार करतो --- तो माझ्याबद्दल असे बोलतो.”

“तोही दुःखी आहे, पण त्याला काय करावे, ते काही समजत नाही.”

“नाही. त्याला समजू शकणार नाही. पण त्याने विश्वास ठेवावा.”

मी सुचवले, “तुम्ही त्याला भेटणार नाही?”

“नाही. मी त्याचे भयानक शब्द विसरू शकत नाही. त्याच्या चेहऱ्यावरचे भाव मला बघवत नाहीत. आता तुम्ही जा. तुम्ही माझ्यासाठी, काही करू शकत नाही. त्याला फक्त एकच गोष्ट सांगा, मला माझे मूल हवे. माझा माझ्या मुलावर अधिकार आहे. तेवढाच निरोप मी त्याला पाठवू शकते.” तिने तिचे तोंड भिंतीकडे वळवले व गप्प झाली.

मी खालच्या खोलीत आलो. तिथे अजून होम्स व फर्ग्युसन शेकोटीशी बसलेले होते. फर्ग्युसनने उदासीनतेने माझा त्या स्त्रीबरोबरचा भेटीचा वृतांत ऐकून घेतला.

तो म्हणाला, “मी तिच्याकडे मुलाला, कसा काय पाठवू शकतो? तिला कसले कसले विचित्र झटके येतील, ते मला कसे समजणार? तिच्या ओठांवर रक्त लागलेले होते, तो प्रसंग मी कसा विसरणार? ते आठवून, तो शहारला. मिसिस मेसन बरोबर बाळ सुरक्षित आहे आणि ते तिथेच राहिले पाहिजे.”

त्या घरात आम्ही पाहिलेली एकमेव चलाख गोष्ट म्हणजे ती नोकराणी. तिने चहा आणला. ती तो देत असताना, दार उघडले आणि एक मुलगा आला. तो फिकट चेहऱ्याचा, छान केसांचा व निळसर डोळ्यांचा होता. भावनामय आनंदाच्या ज्योतीने चमकणारे त्याचे डोळे वडिलांवर स्थिर झाले होते. तो पुढे आला व त्याचे हात मुलीसारखे वडिलांच्या गळ्यात टाकले.

तो ओरडला, “ओहो, डॅडी. तुम्ही आल्याचे मला माहिती नव्हते. नाहीतर मी तुम्हाला भेटायला आलो असतो. ओहो, तुम्ही आल्याने, मला किती आनंद झाला आहे!”

फर्ग्युसनने थोडी लाज वाटून, हळूच स्वतःला सोडवले. मुलाचे सोनेरी डोके नाजूक हाताने थोपटत, तो बोलला, “मी लवकर आलो, कारण माझे मित्र मिस्टर होम्स आणि डॉ वॉटसन, हे माझ्याबरोबर संध्याकाळ एकत्र घालवण्यासाठी इथे आले आहेत.”

“हेच ते गुप्तहेर मिस्टर होम्स का?”

“हो.”

मुलाने आमच्याकडे अगदी रोखून पाहिले. मला ते बघणे मित्रत्वाचे वाटले नाही.

होम्सने विचारले, “मिस्टर फर्ग्युसन, तुमचा दुसरा मुलगा कुठे आहे? आम्ही त्या बाळाला बघू शकतो का?”

फर्ग्युसन म्हणाले, “मिसेस मेसनला बाळाला खाली आणायला सांग.” मुलगा चौकसपणे हळू चालत गेला. माझ्या वैद्यकीय नजरेला त्याचा कणा कमकुवत असल्याचे लक्षात आले. लगेचच तो आला व त्याच्यामागे, उंच, निस्तेज बाई कडेवर एका गडद डोळ्यांच्या, सोनेरी केसांच्या आणि सॅक्सॉन व लॅटीन असे नवलपूर्ण मिश्रण असणाऱ्या सुंदर मुलाला घेऊन आली. फर्ग्युसनला त्याचा लळा असावा. कारण त्याने त्याला स्वतःच्या हातात घेऊन, नाजूकपणे कुरवाळले.

त्या छकुल्याच्या गळ्यावरील लहानशा लाल ओरखड्याकडे रागाने बघत तो पुटपुटला, “एखाद्याने त्याला दुखवायची कल्पना तरी कशी करावी?”

त्याच वेळेस मी होम्सकडे पाहिले. खूप उल्लेखनीय रीत्या गुंतून पडल्यासारखे, त्याचे भाव दिसत होते. त्याचा चेहरा हस्तीदंतात कोरून काढल्यासारखा दिसत होता. वडील व बाळ यांच्याकडे बघणारे त्याचे डोळे, आता खोलीच्या दुसऱ्या टोकाकडील कशाकडे तरी, खूप उत्सुकतेने खिळल्यासारखे दिसत होते. त्याच्या नजरेचा अंदाज घेऊन मला वाटले, की तो खिडकीतून पावसाची भुरभुरी पडणाऱ्या बागेतील उदासीनतेकडे बघत आहे. खिडकीचे अर्धे दार लागल्याने बाहेरील दृष्य अर्धवट दिसत होते, हे खरे होते. पण नक्की त्याचे लक्ष खिडकीकडेच लागले होते. मग तो हसला व त्याने परत बाळाकडे नजर वळवली. त्याच्या गोबऱ्या गालावर लहानशी ओरखड्यासारखी खूप होती. न बोलता, होम्सने ती काळजीपूर्वक पाहिली. शेवटी त्याने लाडाने त्या बाळाच्या गालावरील खळीवर, मुठीने नाजूकसा आघात केला.

“अच्छा बाळा, तू जीवनाची विचित्र सुरवात केली आहेस. मिसेस मेसन, मला तुमच्या एकटीशी थोडे बोलायला आवडेल.”

त्याने तिला एका कडेला नेले व गंभीरपणे काही मिनिटे तिच्याशी बोलला. मी फक्त शेवटचे शब्द ऐकले. ते असे होते: ‘मला आशा आहे की तुमची काळजी लवकरच दूर होईल.’ ती शांत, काळजीत पडलेली दिसणारी बाई, बाळाला घेऊन निघून गेली.

होम्सने विचारले, “मिसेस मेसन कशी आहे?”

“तुम्हाला दिसते आहे त्याप्रमाणे, ती खूप उठावदार असे दर्शन नसलेली, पण बाळाशी प्रामाणिक असे प्रेमळ हृदय बाळगणारी आहे.

अचानक जॅककडे वळून होम्स विचारता झाला, “तुला ती आवडते का?” मुलाचा बोलका चेहरा काळा पडला आणि त्याने मान हलवली.

त्याचा हात मुलाभोवती टाकत फर्ग्युसन बोलला, “त्याची आवड व नावड फार कडक प्रकारची आहे. सुदैवाने मी त्याचा आवडता आहे.”

मुलाने काही गुणगुणल्यासारखा आवाज काढला व वडिलांच्या छातीवर डोके टेकले.

फर्ग्युसनने प्रेमाने त्याला बाजूला केले.

तो म्हणाला, “छोट्या जॅकी, जा पळ.” जॅकी दिसेनासा होईपर्यंत तो त्याच्याकडे बघत राहिला. “मिस्टर होम्स, आता मला वाटते आहे, की मी मूर्खासारखे तुम्हाला इथे आणले आहे. कारण तुम्ही मला सहानूभूती दाखवण्याखेरीज, काय करू शकणार? तुमच्या दृष्टीने, हे नक्कीच खूप नाजूक व गुंतागुंतीचे प्रकरण आहे.”

माझा मित्र मनोरंजन झाल्यासारखे हसत बोलला, “ते नाजूक आहेच. पण आता मी त्याच्या गुंतागुंतीला घाबरत नाही. ही बौद्धिक अवगामी पद्धतीने सोडवायची केस आहे. पण

ही पद्धत पायरी पायरीने विविध घटनांमधून उलगडत जाईल, तेव्हा पुसट व विखुरलेली दिसणारी गोष्ट ठळक व नेमकी दिसू लागेल. त्यामुळे आपण आपल्या उद्दीष्टाप्रत पोचू शकू. खरे तर आपण बेकर रस्त्यावरून निघण्यापूर्वीच मी ते गाठले होते. आता काय उरले, तर निरीक्षणातून खात्री करणे.”

फर्ग्युसनने त्याचा मोठा हात, त्याच्या कपाळावरून फिरवला.

घशातून खरखर येणाऱ्या आवाजात तो बोलला, “होम्स, कृपया, तुम्हाला या प्रकरणातील सत्य दिसत असेल, तर मला संशयात ठेवू नका. मी कसा काय उभा राहू? मी काय करू? तुम्हाला काय ते समजले असेल, तर ते कसे समजले वगैरे बाबतीत मला काही रस नाही. फक्त ते काय आहे, ते सांगा.”

नक्कीच मी तुम्हाला स्पष्टीकरण देईन. तुम्हाला ते मिळेल. पण तुम्ही मला माझ्या पद्धतीने, हे प्रकरण हाताळू द्याल का? वॉटसन, त्या स्त्रीला आपण भेटू शकतो का?”

“ती आजारी आहे. पण ती विचार करू शकते,”

“फार छान. फक्त तिच्या उपस्थितीतच, आपण हे प्रकरण निपटू शकू. आपण तिच्याकडे जाऊ.”

फर्ग्युसन ओरडला, “ती मला भेटणार नाही.”

होम्स म्हणाला, “ओहो, ती तुम्हाला भेटेल. त्याने कागदावर काही ओळी खरडल्या. वॉटसन, तुला तरी नक्की प्रवेश आहे. तू त्या स्त्रीला ही चिठ्ठी देशील का?”

मी परत वर गेलो आणि चिठ्ठी काळजीपूर्वक दार उघडणाऱ्या डोलोर्सच्या हातात दिली. एका मिनिटाने, मला आतून ओरडणे ऐकू आले. त्यात आनंद आणि आश्चर्य मिसळलेले होते. डोलोर्स बाहेर आली.

ती म्हणाली, "ती त्यांना भेटेल. त्यांचे म्हणणे ऐकून घेईल."

माझ्या बोलावण्यावरून, होम्स आणि फर्ग्युसन वर आले. आम्ही खोलीत आल्यावर फर्ग्युसन बायकोकडे एकदोन पाऊले चालत गेला. ती उठून बसली होती. पण त्याला बघून तिने हात मागे घेतला. तो हाताच्या खुर्चीत बसला. होम्स त्या स्त्रीला अभिवादन करून, त्याच्या बाजूला बसला. ती स्त्री होम्सकडे आश्चर्याने डोळे मोठे करून बघत होती.

होम्स बोलला, "मला वाटते डोलोर्स इथे असली तर चालेल. बाईसाहेब, ती इथे असायला तुमची काही हरकत नाही ना? मिस्टर फर्ग्युसन, आता, मी अनेक कामे एका वेळी करत असतो, त्यामुळे मी व्यग्र माणूस आहे. माझी पद्धत सरळसोट आणि कमी वेळाची आहे. झटपट सर्जरी नेहमी कमी दुःखदायक ठरते. मला पहिल्यांदा हे सांगू दे, की तुमच्या मनाला कशाने आराम पडेल. तुमची बायको खूप चांगली आहे खूप प्रेमळ आणि खूप आजारी आहे."

फर्ग्युसनने आनंदाची आरोळी मारली.

"मिस्टर होम्स, ते सिद्ध करा आणि मग मी तुमचा कायमचा ऋणी राहीन."

"मी ते करेन. पण असे करतांना, मला तुम्हाला कदाचित खोल जखम करावी लागेल."

"माझी बायको बरी होणार असेल, तर मी कसली पर्वा करत नाही. पृथ्वीवरील कुठलीही गोष्ट त्यापुढे गौण आहे."

"मग, बेकर रस्त्यावर माझ्या मनात सुरु झालेल्या तर्कशास्त्रीय गाडीबद्दल, मला तुम्हाला सांगू दे. रक्तपिपासू हडळीची कल्पना माझ्यासाठी चुकीची होती. इंग्लंडमधील गुन्ह्यांच्या जगात, असल्या गोष्टी होत नाहीत. तरीही तुमचे निरीक्षण योग्य होते. तुम्ही त्या स्त्रीला बाळाशेजारून, ओठांना रक्त लागलेल्या अवस्थेत उठतांना पाहिले."

"हो. पाहिले."

“तुम्हाला याची कल्पना नाही, की काही इतर कारणासाठी जखम शोषली जाते. त्यातील अशुद्ध रक्त काढण्यासाठी देखील, असे केले जाऊ शकते. इंग्लिश इतिहासात अशी राणी नाही का, जिने विष शोषून घेण्यासाठी जखम चोखली होती?”

“विष?”

“दक्षिण अमेरिकेतील घर. माझ्या डोळ्यांनी नीट बघण्यापूर्वीच, माझ्या मूळ प्रेरणांनी त्या भिंतीवरील शस्त्रास्त्रांची दखल घेतली. तिथे एखादे दुसरे विष देखील असू शकेल असे माझ्या मनात आले. जेव्हा मी लहानशा पक्ष्याला मारायच्या धनुष्याशेजारी छोटा रिकामा भाता पडलेला पाहिला, तेव्हा तेच पहायची मी अपेक्षा करत होतो. जर एखाद्या झाडापासून निघालेल्या कडू रसात किंवा कुठल्या राक्षसी द्रावणात तो बाण बुडवून मारला, तर मरणच ओढवेल.

आणि कुत्रा! जर एखाद्याला असे विष वापरायचे असेल, तर प्रथम तो कुणावर प्रयोग करून असे बघणार नाही का, की ते विष परिणामकारक आहे, की नाही. मी कुत्र्याबाबत असे अनुमान काढले नाही. पण त्याला पाहिल्यावर ते खरे असल्याचे माझ्या लक्षात आले.

आता तुम्हाला कळले का? अशा प्रकाराला, तुमची बायको घाबरते. तिने तो प्रकार पाहिला आणि तुमच्या बाळाला वाचवले. तरी तिने सर्व प्रकार सांगितला नाही. कारण तुम्ही त्या जॅकवर किती प्रेम करता, व हे ऐकून तुमचा जीव तुटेल, हे तिला माहिती होते.”

“जॅकी!”

“तुम्ही त्या जॅकीचे किती लाड करता, हे मी आताच पाहिले आहे. खिडकीच्या काचेत त्याच्या चेहऱ्याचे स्पष्ट प्रतिबिंब पडले होते. मी इतका हेवा व दुष्ट असूया माणसाच्या चेहऱ्यावर क्वचितच पाहिली असेल.”

“माझा जॅकी!”

“मिस्टर फर्ग्युसन, तुम्हाला या गोष्टीला, तोंड दिले पाहिजे. हे तुम्हाला जास्त दुःखदायक आहे, कारण हे अती प्रेम आहे. हे फार जास्त, रानटी प्रेम आहे. त्याला सख्खी आई नसल्याने, असे असू शकेल. त्यामुळे तो हे साहस करायला उद्युक्त झाला असेल. बाळाची सुदृढता व सौंदर्य त्याच्या कमकुवतपणापुढे उठून दिसत असल्याने, जॅकचे मन बाळाविषयीच्या असूयेने भरून गेले असणार.”

“अरे देवा, हे अविश्वसनीय आहे!”

“बाईसाहेब, मी बरोबर बोललो ना?”

ती स्त्री उशीत तोंड दाबून, हुंदके देत होती. आता ती तिच्या नवऱ्याकडे वळली.

“बॉब, मी तुला कसे सांगणार होते? मला धक्का बसला, तसाच तो तुलाही बसला असणार. मी थांबले व हे सर्व, माझ्यापेक्षा कुणा दुसऱ्याच्या तोंडून आले, ते बरे झाले. या जादुई शक्ती असलेल्या माणसाने मला लिहिले, की त्याला सर्व काही समजले आहे, तेव्हा मला आनंद झाला.”

होम्स त्याच्या खुर्चीतून उठत म्हणाला, “मला वाटते, एक वर्ष समुद्रावर काढणे, हे जॅकसाठीचे औषध मी सुचवेन. बाईसाहेब, फक्त एक गोष्ट अजून स्पष्ट झाली नाही. तुम्ही जॅकीला मारलेत, हे आम्ही सहज समजू शकतो. आईच्या सहनशीलतेलाही मर्यादा आहेत. पण गेले दोन दिवस तुम्ही त्या बाळाशिवाय कसे काढलेत?”

“मी मिसेस मेसनला सांगितले आहे. तिला माहिती आहे.”

“तेच. मला तेच वाटले होते.”

फर्ग्युसन पलंगाच्या कडेला मुसमुसत, थरथरत हात पसरून, उभा होता.

हळूवारपणे कुजबुजत होम्स बोलला, "वॉटसन, मला वाटते आपली इथून निघायची वेळ झाली. तू विश्वासू डोलोर्सचे एक कोपर धरलेस, तर मी दुसरे पकडतो. चला. मला वाटते बाकीचे सर्व ते एकमेकांकडून समजून घेतील.

या केसच्या पुढील माहितीसंबंधी माझ्याकडे होम्सने लिहिलेले एकच पत्र होते. ते असे होते:

बेकर रस्ता

२१ नोव्हेंबर

रे व्हॅम्पायर्स

सर:

तुमच्या १९ तारखेच्या पत्राला उत्तर म्हणून मी असे सांगू इच्छितो, की तुमच्या अशीलाची, फर्ग्युसन व म्युरहेड, चहाचे घाऊक दलाल, यातील मिन्सिंग गल्ली, येथे रहाणाऱ्या, मिस्टर रॉबर्ट फर्ग्युसन यांची केस यशस्वीपणे सोडवण्यात आली. तुमच्या शिफारसीसाठी आभारी आहे.

तुमचा विश्वासू

शेरलॉक होम्स

The Problem Of Thor Bridge

थॉर पुलाची समस्या

चेरिंग क्रॉस येथील कॉक्स आणि कंपनीच्या लॉकरवर माझे नाव होते, प्रवासाने झिजलेली व पोचे आलेली जॉन एच वॉटसन, एम. डी., भारतीय सेनादलातून निवृत्त, असे नाव रंगवलेली, पत्रपेटी होती. मिस्टर शेरलॉक होम्सने वेळोवेळी तपासकाम केलेल्या, अनेक चौकस समस्यांच्या नोंदीच्या कागदपत्रांनी ती खचाखच भरलेली होती. त्यातील काही प्रकरणे, जराही रुचीपूर्ण नसलेली, अयशस्वी ठरलेली होती. त्यामुळे, ती सांगण्यायोग्य नव्हती. त्यात अंतिम स्पष्टीकरण देण्यासारखे काही नव्हते. न सोडवलेली समस्या विद्यार्थ्यांला आवडेल अशी असू शकेल, पण सर्वसामान्य वाचकाला नक्कीच राग आणणारी ठरेल. अशा अर्धवट गोष्टींमधील

एक, छत्री आणायला घरात परत गेला असतांना या जगातून नाहीसा झालेल्या, मिस्टर जेम्स फिलीमोरची होती. एका वसंत ऋतुत एका सकाळी थोड्याशा धुक्यातून शिडाच्या बोटीने गेलेली कटर अॅलीसा, कधीच परत आली नाही. तिच्याबद्दल किंवा तिच्या ताप्याबद्दल नंतर काहीही बातमी कानावर आली नाही, अशी ही दुसरी उल्लेखनीय गोष्ट होती. तिसरी दखल घेण्यासारखी गोष्ट, भयंकर शस्त्रांच्या मानहानीकारक मुद्द्यावरून वाद घालणाऱ्या, इसाडोरा पेरसॅनो या प्रसिद्ध पत्रकाराची होती. तो नको इतक्या ठळकपणे वेड्यासारखा, त्याच्यासमोरील काडेपेटीत असलेल्या व आजपर्यंत शास्त्राला माहिती नसलेल्या, वेगळ्याच प्रकारच्या किड्याला बघतांना आढळला. या पूर्णपणे न समजलेल्या किंवा शोधल्या न गेलेल्या केसेसशिवाय, अजून अशा काही केसेस होत्या, की ज्यात अनपेक्षितपणे टोकाचे दुःख ओढवलेल्या उच्च कुटुंबाच्या खासगी गुप्त गोष्टी, जर शक्य असते, तर छापल्या गेल्या असत्या. मला हे सांगायची जरूरी नाही, की मला असा विश्वास तोडण्याचा विचारदेखील करवत नाही. आता या नोंदी वेगळ्या करून नाहीशा केल्या जातील. कारण आता माझ्या मित्राला त्याची शक्ती, इतर गोष्टींकडे वळवायची आहे. कमी जास्त रुची असलेला, कदाचित मी संपादित केलेला व ज्यांना इतरांपेक्षा मी माननीय समजतो, अशा लोकांच्या कीर्तीवर परिणाम करेल, असा गोष्टींमधील काही भाग लोकांना सांगण्यास, मी घाबरणार नाही. काही गोष्टींमध्ये माझा सहभाग होता व त्यात मी प्रत्यक्ष साक्षीदार म्हणून, काही सांगू शकतो. तर काहींमध्ये माझा फक्त थोडासाच भाग होता, त्या गोष्टी मी फक्त एक त्रयस्थ म्हणून सांगू शकतो. यापुढील कथा ही माझ्या स्वतःच्या अनुभवातून सांगितलेली आहे.

ती ऑक्टोबरमधील एक रानटी सकाळ होती. मी कपडे करतांना पाहिले, की एकाकी झाडांवरील सुकलेली पाने वाऱ्याने हवेत उडून पडत होती व घराच्या मागील बाजूच्या अंगणाची शोभा वाढवत होती. मी न्याहारीसाठी खाली उतरलो, तेव्हा माझ्या मित्राला उदास मनस्थितीत पाहिले. कारण इतर सर्व कलाकारांप्रमाणे तो परिसराच्या परिणामामुळे उदास झाला होता. तर विरोधाभासात्मक रीत्या, त्याने त्याचे खाणे जवळजवळ संपवले होते. आणि

आता त्याची मनस्थिती विशेष आनंदी व चमकदार झालेली दिसत होती. पण त्याच्या हलक्या हालचालींवरून असे वाटत होते, की या आनंदीपणामागे, काही नको ते होणार असल्याची भीती आहे.

मी शोरा झाडला, "होम्स, तुझ्याकडे एक केस आलेली दिसते."

"वॉटसन, तुला माझ्या तर्कनिष्ठ पद्धतीची लागण झालेली दिसते. त्यामुळे, तू माझे गुपित जाणले आहेस. हो. माझ्याकडे एक केस आलेली आहे. महिन्याभराच्या स्थितीनंतर व रिकामपणानंतर, पुन्हा एकदा चक्रे फिरू लागली आहेत."

"ती केस मला समजू शकेल का?"

"त्यात सांगण्यासारखे थोडेच आहे. पण जेव्हा आपल्या नवीन स्वयंपाक्याने खूप उकळलेली अंडी तू संपवशील, तेव्हा आपण त्याबद्दल चर्चा करू. त्यांची अवस्था मी काल हॉलमधील टेबलावर पाहिलेल्या कौटुंबिक वर्तमानपत्रातील मामल्यापेक्षा वेगळी असू शकणार नाही. स्वयंपाकासारख्या फालतू विषयात देखील अंडे, नीट लक्ष देण्याची व वेळाबाबत जागरुकतेची मागणी करते. पण फार काळ चाललेल्या प्रेम आणि अद्भुततेबरोबर त्याची तुलना होऊ शकत नाही."

पाऊण तासांनी टेबल स्वच्छ केले गेले आणि आम्ही एकमेकांसमोर बसलो. त्याने खिशातून एक पत्र काढले.

तो म्हणाला, "सोन्याचा राजा, नील गिब्सनबद्दल तू ऐकले असशील."

"म्हणजे तुला अमेरिकन खासदार, असे म्हणायचे आहे का?"

"हो. तो कधी काळी पश्चिमेकडील राज्यांचा खासदार होता. पण जास्त करून तो सोन्याच्या खाणींबद्दलचे प्रस्थ, म्हणून प्रसिद्ध आहे."

“हो. मला तो माहिती आहे. तो काही काळ इंग्लंडमध्ये राहिला होता. त्याचे नाव मला परिचित आहे.”

‘हो. सुमारे पाच वर्षांपूर्वी त्याने हॅपशायरमध्ये बरीच जमीन विकत घेतली. कदाचित तू त्याच्या बायकोच्या करुण मृत्यूबद्दल ऐकले असशील.”

“अर्थात. आता मला ते आठवले. त्यामुळे ते नाव परिचित आहे. पण मला त्याची साद्यंत हकीगत माहिती नाही.”

होम्सने त्याचे हात खुर्चीवरील काही कागदपत्रांच्या दिशेने हलवले. तो म्हणाला, “ही केस माझ्याकडे येईल, अशी मला काही कल्पना नव्हती. नाहीतर मी त्याबद्दलची माहिती तयार ठेवली असती. ही समस्या अतिशय भावनिक कुतूहलाचा विषय असली, तरी ती फार अवघड वाटत नाही. दोषी माणसाचे रुचीपूर्ण व्यक्तिमत्व पुराव्याची स्पष्टता दाखवत नाही, असा दृष्टीकोन त्या अचानक मृत्युच्या केसमधील ज्युरींनी घेतला. पोलिसांच्या केसमधील सुनावणीच्या वेळीही तो तसाच घेतला गेला. आता ती केस विन्चेस्टर येथील काही काळापुरत्या चालणाऱ्या कोर्टाकडे सुपूर्द करण्यात आली आहे. मला भीती वाटते की हा फुकटचा खटाटोप आहे. मला त्यातील बाबी शोधून काढता येतील वॉटसन, पण मी त्या बदलू शकणार नाही. अचानकपणे काही एकदम नवीन व अनपेक्षित असे काही उजेडात आले नाही, तर माझा अशील कसली आशा करू शकणार?”

“तुझा अशील?”

“ओहो, मी तुला सांगितलेले नाही, हे विसरलोच. वॉटसन, मला तुझ्यासारखी गोष्ट पुढेपासून मागे सांगायची सवय लागते आहे. पहिल्यांदा तू हे वाचलेले चांगले ठरेल.”

त्याने मला दिलेले पत्र असे होते:

क्लॅरिजे हॉटेल

३ ऑक्टोबर

प्रिय मिस्टर शेरलॉक होम्स

देवाने बनवलेली सर्वात चांगली स्त्री, तिला वाचवण्यासाठी शक्य असलेले काही न करता, मृत्यूच्या दिशेने जात चालल्याचे मला बघवत नाही. मी या गोष्टी स्पष्ट करू शकत नाही --- मी तसा प्रयत्नही करू शकत नाही. पण मला अगदी संशयातीतपणे माहिती आहे, की मिस डनबार निर्दोष आहे. तुम्हाला माहिती आहे --- कोणाला माहिती नाही? सर्व देश तसे कुजबुजतो आहे. आणि तरीही तिच्यासाठी कुणी आवाज उठवत नाही. हा सरासर अन्याय बघून, माझे डोके फिरते. त्या स्त्रीचे हृदय इतके कोमल आहे, की ती माशीदेखील मारू शकणार नाही. मी उद्या अकरा वाजता येतो. अंधारात काही प्रकाशाचा किरण मिळतो का, ते बघू. कदाचित मला माहिती नसलेला काही पुरावा माझ्याकडे असेल. तरी जर तुम्ही तिला वाचवू शकलात, तर शेवटी मला जे जे माहिती आहे, माझ्याकडे जे जे आहे व मी जो काही आहे, तो सर्व तुमच्या उपयोगासाठी आहे. तुमच्या आयुष्यात तुम्ही जर कधी तुमची शक्ती दाखवली असेल, तर ती सगळी या केसमध्ये ओता.

तुमचा विश्वासू,

जे. नील गिब्सन

न्याहारीनंतरच्या त्याच्या पाईपमधील राख झटकून, तो हळूवारपणे परत भरत शेरलॉक होम्स म्हणाला, "या सभ्य गृहस्थाची मी वाट बघतो आहे. ही सगळी कागदपत्रे पाहून, ती गोष्ट समजून घ्यायला तुझ्याकडे पुरेसा वेळ नाही. म्हणून तुला बौद्धिक रुची असेल, तर मी तुला थोडक्यात गोष्टीचा गोषवारा सांगतो. या माणसाकडे भरपूर पैसा आहे. माझ्या समजुतीप्रमाणे, तो फार आक्रमक व भीतीदायक चारित्र्याचा आहे. त्याच्या दृष्टीने या प्रकरणात बळी ठरलेल्या त्याच्या बायकोचे महत्व, बहुधा ती वयस्क झाल्याने, केव्हाच संपले होते. त्याहून दुर्दैवाची बाब म्हणजे, तिच्या दोन लहान मुलांची मिस डनबार नावाची आकर्षक शिक्षिका देखील त्या घरात

रहात होती, याव्यतिरिक्त मला काही माहिती नाही. हे तीन लोक या केसमध्ये आहेत आणि स्थळ आहे ऐतिहासिक महत्वाच्या इंग्लिश राज्यातील जुने आलिशान घर! आता या दुःखांतिकेबद्दल सांगतो. रात्री उशिरा, जेवायच्या कपड्यात, घरापासून अर्ध्या मैलांवर ही बायको, जमिनीवर मृतावस्थेत आढळली. तिच्या खांद्यावर शाल होती आणि तिच्या मेंदूतून पिस्तुलाची गोळी आरपार गेली होती. तिच्याजवळ शस्त्र सापडले नाही. खुनाचा काहीही स्थानिक पुरावा सापडला नाही. वॉटसन, लक्षात घे, तिच्याजवळ शस्त्र सापडले नाही. गुन्हा संध्याकाळी उशिरा घडला असावा. रात्री अकरा वाजता खेळासाठी नेमलेल्या एका माणसाला प्रेत सापडले. तेव्हा ते घरात नेण्यापूर्वी, पोलीस व डॉक्टरकडून तपासले गेले. हे मी फार संक्षिप्त स्वरूपात सांगितले का, की तुला सर्व कळले?”

“हे सर्व नीट समजले. पण त्या शिक्षिकेवर ठपका कशासाठी?”

“पहिल्या प्रथम हे लक्षात घे, की इथे काही स्पष्ट पुरावा आहे. एका गोळीची जागा रिकामी असलेले पिस्तुल, तिच्या कपाटाच्या कप्प्यात सापडले. आणि ती गोळी त्याच पिस्तुलातील असल्याची खात्री पटली.” त्याचे डोळे खिळून राहिले आणि तो तुटक वाक्यात परत बोलला, “कप्प्यात --- तिच्या --- कपाटाच्या ---” मग तो शांततेत बुडाला. मी पाहिले, की विचारांची गाडी सुसाट निघाली होती, जी मी थांबवणे वेडेपणा ठरला असता. अचानक तो परत गतीपूर्ण आयुष्यात शिरला.

“हो, वॉटसन, ते पिस्तुल सापडले. काय बळकट पुरावा आहे, नाही का? असा दोन ज्युरींनी विचार केला. नंतर मेलेल्या स्त्रीच्या हातात, त्याच जागी तिला भेटायचे असल्याची शिक्षिकेची सहीची चिठ्ठी सापडली. असे कसे काय? शेवटी यामागे काही हेतू दिसतो. खासदार गिब्सन एक आकर्षक व्यक्ती होता. जर त्याची बायको मेली, तर तिची जागा घेऊ शकेल, अशी त्या शिक्षिकेशिवाय अजून कोण दुसरी व्यक्ती असू शकते? तिच्याकडे आधीपासूनच

त्याचे लक्ष होते. प्रेम, भविष्य, सत्ता हे सर्व मध्यमवयीन आयुष्यावर अवलंबून होते. कुरूप, वॉटसन, फार कुरूप!"

"हो, खरे आहे, होम्स."

"गुन्हा घडला, तेव्हा ती तिथे नव्हती, हे ती सिद्ध करू शकली नाही. उलट, तिला कबूल करावे लागले की, ती तेव्हा थॉर पुलाजवळ होती --- असे त्यावेळचे दुःखांतिकेचे दृष्य होते. ती ते नाकारू शकत नव्हती. कारण कुणी येणाऱ्या जाणाऱ्या गावकऱ्याने तिला तिथे पाहिले होते."

"म्हणजे हे नक्की झाले."

"वॉटसन, आणि तरीही, तो पूल --- नक्षीदार, शोभिवंत खांबांनी दोन्ही बाजूंनी सजलेला तो रुंद पूल, लांब, खोल, जलपर्णी उगवलेल्या अरुंद पाण्याच्या प्रवाहावर बांधलेला होता. त्याला थॉर तलाव म्हणत. त्या पुलाच्या तोंडाशी मृत स्त्री पडली होती. असे मुख्य मुद्दे आहेत. पण इथे, मी जर चुकत नसेन, तर आपला अशील वेळेपूर्वीच आलेला दिसतो आहे."

बिलीने दार उघडले. पण त्याने ज्याचे नाव घेतले, ती व्यक्ती अनपेक्षितपणे आलेली होती. मिस्टर मार्लो बेट्स हा आम्हा दोघांसाठी परका होता. तो एक घाबरलेल्या डोळ्यांचा, कृश, लहानसा, उदासीन माणूस होता. थोड्या थरथरणाऱ्या हालचालींचा व ठामपणा नसलेला मनुष्य होता. माझ्या व्यावसायिक डोळ्यांना तो उदास उद्विग्नतेचा स्फोट होण्याच्या काठाशी उभा असल्यासारखे वाटले.

होम्स बोलला, "मिस्टर बेट्स, तुम्ही त्रासलेले दिसता. आपण बसा. मला अकरा वाजता एकाला भेटायला जायचे ठरले असल्याने, मी तुम्हाला फार वेळ देऊ शकत नाही."

आमचा पाहुणा दम लागल्यासारखा, धापा टाकत बोलला, "मला ते माहिती आहे. मिस्टर गिब्सन येत आहेत. ते माझे मालक आहेत. मी त्यांच्या इस्टेटीचा व्यवस्थापक आहे. मिस्टर होम्स, तो खलनायक आहे --- पाताळयंत्री खलनायक आहे."

“मिस्टर बेट्स, तुम्ही फार टोकाची भाषा वापरत आहात.”

“मला जोर दिला पाहिजे, मिस्टर होम्स, कारण वेळ थोडा आहे. त्याने मला इथे आलेले पहायला नको. तो आता येईलच. पण मी असा अडकलो होतो, की याहून लवकर येऊ शकलो नाही. त्याचा सचिव, मिस्टर फर्ग्युसन याने मला सांगितले, की आता अकरा वाजता त्याची तुमच्याबरोबर भेटीची वेळ ठरलेली आहे.”

आणि तुम्ही त्याचे व्यवस्थापक आहात?”

“मी त्यांना काम सोडत असल्याबद्दल लिहिले आहे. मी काही आठवड्यात, त्यांच्या शापित गुलामगिरीतून मुक्त होईन. मिस्टर होम्स, त्यांच्या बाबतीत सर्व कठीण आहे. त्यांचे सार्वजनिक दानशूरत्व, हे खासगी अनैतिक गोष्टी लपवण्यासाठी आहे. त्यांची बायको ही त्यातील मुख्य बळी आहे. तो तिच्याशी फार दुष्टपणे वागे --- हो, सर, फार दुष्टपणे! तिचे मरण कसे ओढवले, ते मला माहिती नाही. पण माझी खात्री आहे, की त्याने तिचे आयुष्य खूप दुःखमय बनवले होते. तुम्हाला माहिती असेल, की ती जन्माने ब्राझिलियन होती. विषुववृत्तीय प्रदेशातील होती.”

“नाही. मला माहिती नव्हते.”

“ती विषुववृत्तीय प्रदेशातील होती. स्वभावाने पण तशीच होती. सूर्याच्या कडकडीत उन्हाच्या प्रदेशातील भावनाशील मुलगी. तिने त्याच्यावर जिवापाड प्रेम केले. पण जेव्हा तिचे सौंदर्य उतरणीला लागले --- एके काळी ते अफलातून असल्याचे, मी ऐकले होते --- तेव्हा त्याला काबूत ठेवण्याचे सगळे उपाय संपले. आम्हा सर्वांना ती आवडे आणि तिची कणव येई. आणि तो तिला ज्याप्रकारे वागवे, त्यावरून आम्ही त्याचा आम्ही द्वेष करत असू. तो स्वतः फसव्या व लबाड आहे. एवढेच मला तुम्हाला सांगायचे होते. त्याच्या चेहऱ्यावर जाऊ नका. त्यामागे बरेच काही दडलेले आहे. मी जातो. नको. नको मला थांबवू नका. तो कुठल्याही क्षणी येईल.”

घड्याळाकडे घाबरलेला दृष्टीक्षेप टाकून, आमच्या विचित्र पाहुण्याने सूंबाल्या केला.

थोड्या शांततेनंतर होम्स बोलला, "ठीक आहे. ठीक आहे. मिस्टर गिब्सन यांचे घरचे लोक प्रामाणिक दिसतात. पण मिळालेली धमकीवजा माहिती उपयोगी आहे. आता आपण फक्त तो मनुष्य येईपर्यंत थांबू शकतो."

बरोबर वेळेवर, आम्हाला जिन्यावर पदरव आला. तो प्रसिद्ध लखपती खोलीत अवतीर्ण झाला. मी त्याच्याकडे पाहिले, तेव्हा मला फक्त त्याच्या व्यवस्थापकाची भीती व नावडच नव्हे, तर अनेक व्यावसायिक स्पर्धा करू बघणाऱ्यांचे शाप त्याच्या डोक्यावर असल्याचे जाणवले. मी जर शिल्पकार असतो, आणि सर्वात यशस्वी, आदर्श व योग्य असा माणूस शोधत असतो तर मी मिस्टर नील गिब्सन यांना नमुना म्हणून निवडले असते. त्यांची उंच, दमलेली व खडबडीत आकृती, हावरट भुकेची तीव्र स्पष्टता दर्शवत होती. उच्च तत्वे नव्हे, तर तळगाळ गाठणाऱ्या अब्राहम लिंकनची कल्पना केलीत, तर त्यामुळे या माणसाची थोडी कल्पना येईल. त्याचा पुतळा ग्रॅनॉईटमध्ये कोरलेला असेल. तो काही खंत, ठामपणा व खडबडीतपणा दाखवत नसेल, पण खोलवर रेषा, चरे व त्रास त्याच्या चेहऱ्यावर उमटलेला असेल. केसाळ भुवयांखालून अरेरावीने बघणारे त्याचे थंड करडे डोळे, आमच्याकडे आळीपाळीने बघत होते. अगदी जेमतेम वाकल्यासारखे करून, त्याने आम्हाला अभिवादन केले. होम्सने माझे नाव सांगितले आणि मग मोठ्या आढ्यतेने त्याने त्याचे हडकलेले गुडघे माझ्या मित्राला जवळजवळ चिकटेपर्यंत, खुर्ची त्याच्या जवळ ओढली.

त्याने सुरवात केली, "मिस्टर होम्स, मला आता हे सांगू दे, की पैशांचा काही प्रश्न नाही. त्याचा काही उपयोग असेल तर तुम्हाला सत्य सापडेपर्यंत, तुम्ही ते सढळ हाताने खर्च करा. ही स्त्री निर्दोष आहे आणि तिच्यावरील कलंक धुतला गेला पाहिजे. ते कसे करायचे, ते तुम्ही ठरवा. तुमचा आकडा सांगा!" होम्स थंडपणे बोलला, "माझी व्यावसायिक फी ठरलेली असते. त्यात बदल होत नाही. फक्त कधी कधी मी ती घेतच नाही."

“ठीक आहे. जर डॉलरने तुम्हाला काही फरक पडत नसेल, तर तुमच्या कीर्तीचा विचार करा. जर तुम्ही इंग्लंड व अमेरिकेतील प्रत्येक वर्तमानपत्रातून, ते छापून आणलेत, तर तुम्ही दोन खंडातील चर्चेचा विषय व्हाल.”

मिस्टर गिब्सन, मी आभारी आहे. मला वाटत नाही, की मला प्रसिद्धीची गरज आहे. तुम्हाला हे ऐकून आश्चर्य वाटेल, की मी माझ्या नावाची कधीच पर्वा करत नाही. समस्या हीच फक्त माझे लक्ष वेधून घ्यायला पुरेशी असते. पण आपण वेळ फुकट घालवतो आहोत. आपण मुद्द्यावर येऊ.”

“मला वाटते, तुम्हाला सगळे महत्वाचे मुद्दे छापखान्यातून मिळाले असतील. अजून तुम्हाला मदत होईल असे काय सांगावे, ते मला समजत नाही. पण जर तुम्हाला काही अजून जास्त चांगले समजून घ्यायचे असेल, ते मी ते करतो.”

“हो. असा एक मुद्दा आहे.”

“तो कोणता?”

“तुम्ही आणि ती शिक्षिका, मिस डनबार, यांच्यातील नाते नेमके कसे होते?”

तो सोनेरी राजा आक्रमकपणे खुर्चीतून अर्धवट उठला. मग तो शांत झाला.

“मला वाटते, मिस्टर होम्स, तुम्ही तुमचा आब राखून प्रश्न विचारावे --- कदाचित तुम्ही तुमचे कर्तव्य करत असाल.”

“होम्स बोलला, “असे म्हणायला हरकत नाही.”

“मग मी तुम्हाला खात्री देऊ इच्छितो की आमचे नाते नेहमीच पूर्णपणे मालकाचे, एखाद्या कामावर असलेल्या तरुण स्त्रीशी असेल तसेच होते. तिच्याशी मी कधी बोलत नसे. बघत नसे. ती नेहमी मुलांबरोबर असे.”

होम्स खूर्चीवरून उठला.

“मिस्टर गिब्सन, मी एक व्यग्र असलेला मनुष्य आहे. हेतुपूर्ण नसलेले संभाषण करण्यात मला रस नाही व वेळही नाही. शुभ सकाळ.”

आमचा पाहुणादेखील उठला. त्याची आकृती होम्सवर वाकली. त्याच्या केसाळ भुवयांखालून त्याचे रागीट डोळे चकाकत होते व गालांचा रंग उतरला होता.

“मिस्टर होम्स, तुम्ही असे विधान करण्याचे धारिष्ट्य कसे काय करू शकता? तुम्ही माझी केस बाद केली आहे का?”

“हे बघा, मिस्टर गिब्सन, मी निदान तुम्हाला कटाप केले आहे. मला वाटते माझे शब्द सरळ होते.”

“सरळ होते. पण त्यामागे काय दडलेले होते?” माझ्यावर आरोप करायचा बेत होता का? की तसे करायची भीती वाटते आहे? मला सरळ उत्तर द्यायचा हक्क आहे.”

होम्स म्हणाला, “कदाचित तुम्हाला तो हक्क असेल. मी तुम्हाला तो देतो. पण चुकीची माहिती देण्यातली अडचण दूर झाली नाही, तर ही केस खूपच गुंतागुंतीची आहे.”

“म्हणजे मी खोटे बोलतो आहे.”

“मी हे शक्य तितक्या नाजूकपणे, सांगायचा प्रयत्न करत होतो. पण तुम्ही शब्दांवर अडून बसणार असाल, तर मी तुम्हाला असत्य सांगण्यापासून वंचित करणार नाही.” त्या लखपतीच्या चेहऱ्यावरील खोलवर दुष्ट झाक व त्याने उगारलेली मूठ बघून, मी उठून उभा राहिलो. होम्स हळूच हसला व पाईपसाठी त्याचा हात पुढे केला.

“मिस्टर गिब्सन, गडबड करू नका. न्याहारीनंतर छोटेसे विधान देखील अस्वस्थता पसरवते, असे मला वाटते. मी असे सुचवतो, की सकाळच्या हवेत थोडे चालणे आणि शांतपणे केलेला विचार, तुमच्या फायद्याचा ठरेल.’

मोठ्या प्रयासाने सोनेरी राजाने आपला राग आवरला. त्याची छोटीशी रागाची आग, होम्सने एका मिनिटात थंड समाधानात व दुर्लक्ष करण्यात बदलल्याबद्दल, मी माझ्या मित्राचे कौतुक केले.

“ठीक आहे. हे तुमच्यावर अवलंबून आहे. मला वाटते, स्वतःचा व्यवसाय कसा सांभाळायचा, हे तुम्हाला माहिती आहे. मी तुमच्या मर्जीविरुद्ध, तुम्हाला केस हाताळायला सांगू शकत नाही. मिस्टर होम्स, तुम्ही आज सकाळी हे काही चांगले केले नाही. मी तुमच्यापेक्षा बळकट माणसांना सरळ केले आहे. कुठल्याही माणसाने मला असे छेडलेले नाही आणि तेच बरे ठरेल.”

होम्स हसत म्हणाला, “म्हणजे बऱ्याच जणांनी असे म्हटले आहे आणि तसेच मी देखील म्हटले आहे. ठीक आहे. मिस्टर गिब्सन, शुभ सकाळ, तुम्हाला अजून बरेच शिकायचे आहे.”

आमचा पाहुणा बडबड करत गेला. पण होम्स स्वप्नाळू डोळ्यांनी आढ्याकडे बघत, पाईप ओढत राहिला.

शेवटी त्याने विचारले, “वॉटसन, तुझे काय म्हणणे आहे?”

“असे बघ होम्स, मला कबूल केले पाहिजे की हा असा मनुष्य आहे, की तो खात्रीने त्याच्या वाटेतून काहीही अडथळा दूर करू शकेल. मला आठवते की बेट्सने सांगितल्याप्रमाणे, त्याची बायको त्याच्या मार्गातील अडथळा ठरली असेल, तेव्हा मला असे वाटते की --- ”

“हे खोटे आहे. वॉटसन, हे खोटे आहे. जेव्हा मला त्याच्या पत्रातील व्यवसायात्मक दृष्टीकोन नसलेला, भावनामय व वेगळाच सूर दिसला व त्याने त्याचा आढ्यताखोर अवतार

दाखवला, तेव्हा हे स्पष्ट झाले की त्या दोषी समजल्या जाणाऱ्या व्यक्तीबद्दल त्याच्या मनात, खुनी व्यक्तीपेक्षा जास्त खोल भावना आहेत. जर आपल्याला सत्यापर्यंत पोचायचे असेल, तर आपण हे समजून घेतले पाहिजे, की त्या तिघांचे आपापसात संबंध कसे होते. तू पाहिलेस, की मी कसा त्याच्यावर समोरून हल्ला केला व त्याने तो कसा विचलित न होता झेलला. नंतर मी त्याला असे भासवले, की मला काय ते नक्की माहिती आहे. पण खरे तर मी स्वतःच खात्रीपूर्वक काही सांगू शकत नव्हतो.'

“कदाचित तो परत येईल का?”

“तो नक्कीच परत येईल. तो आलाच पाहिजे. तो ते असे अर्धवट सोडू शकत नाही. मला वाटते, घंटी वाजली. त्याचा पदरव येतो आहे. या. या. मिस्टर गिब्सन, मी आत्ताच वॉटसनला हे सांगत होतो की तुम्ही नक्की येणार.”

सोनेरी राजाने सुधारलेल्या मनस्थितीत, परत आमच्या खोलीत प्रवेश केला. त्याचा ठेच पोचलेला स्वाभिमान, अजून त्याच्या पश्चात्तापदग्ध डोळ्यात दिसत होता. पण त्याचा सामान्य बुद्धी त्याला सांगत होती, की त्याला हे प्रकरण तडीला न्यायचे असेल, तर शरणागती पत्करली पाहिजे.

“मिस्टर होम्स, मी यावर विचार करत होतो आणि मला वाटले की तुमची शिरेबाजी चिडखोरपणे घेण्यात, मी थोडी घाई केली. तुम्ही खरे ते जाणून घ्यायचा प्रयत्न करतांना तसे झाले असणार. त्याबाबतीत मी तुमच्या बाजूने विचार केला. तरीही मी तुम्हाला खात्री देतो, की मिस डनबार व माझ्यातील नात्याचा, या केसशी काही संबंध नाही.”

“ते मी ठरवेन, नाही का?”

“हो, मला वाटते, ते तसे आहे. जसे सर्जनला निदान करण्यापूर्वी रोग्याचे प्रत्येक लक्षण माहिती पाहिजे, तसे तुमचे असावे.”

“बरोबर. ते तसेच आहे. सर्जनपासून काही गोष्टी लपवून ठेवणाऱ्या रुग्णाचे, वेगळे असे काही उद्दिष्ट असू शकते.”

“ते तसे असू शकेल. पण तुम्ही हे कबूल कराल, मिस्टर होम्स, जेव्हा तुमचे स्त्रीबरोबर कसे संबंध आहेत असे टोचणारे प्रश्न त्यांना विचारले जातील आणि ---खरोखर तशा गंभीर स्वरूपाच्या भावना त्या पुरुषाच्या मनात असतील, तर तेव्हा बरीचशी माणसे थोडे लाजतील. मला वाटते, बऱ्याच माणसांच्या बाबतीत त्यांच्या मनाचा एक खास कप्पा असतो, जिथे कुणाला डोकावायची परवानगी नसते. तुम्ही तर अचानक त्यावर घाला घातलात. पण तुमचा उद्देश, तुम्हाला माफ करू शकेल. कारण उद्देश, तिला वाचवायचा प्रयत्न करणे हा आहे. ठीक आहे. पैसे खुले आहेत. तुम्हाला काय, कुठे व कसले शोध घ्यायचे असतील, ते घ्या. तुम्हाला काय हवे आहे?”

“सत्य.”

स्वतःच्या विचारात हरवून, सोनेरी राजा क्षणभर थांबला. त्याचा सुरकुत्या पडलेला कठोर चेहरा, अजूनच जास्त दुःखी व निर्विकार झाला.

शेवटी तो म्हणाला, “मिस्टर होम्स, मी अगदी थोडक्या शब्दात ते सांगतो. काही गोष्टी सांगण्यास कष्टप्रद व अवघड असतात, तेव्हा मी जरूरीपेक्षा खोलात जाणार नाही. मी ब्राझीलमध्ये सोन्याचा शोध घेत असतांना, मला माझी बायको भेटली. मारिया पिंटो. ती मॅनोसच्या सरकारी ऑफिसरची मुलगी होती आणि खूप सुंदर होती. तेव्हा मी तरुण व भावविवश होतो. पण आताही मी थंड डोक्याने व अधिक टीकात्मक डोळ्यांनी मागे वळून बघतो, तेव्हा मला असे दिसते, की तिचे सौंदर्य दुर्लभ व नवलपूर्ण होते. मला माहिती असलेल्या अमेरिकन स्त्रीपेक्षा ती खूपच वेगळी होती. मनस्वी, चांगल्या स्वभावाची, विषुववृत्तीय व फार सुदृढ नसलेली अशी ती होती. थोडक्यात, मी तिच्यावर प्रेम केले व लग्न केले. नंतर अनेक वर्षे प्रणय सरला, तरी आमचे प्रेम टिकून राहिले. परंतु माझ्या लक्षात आले की आमच्यात काही -

-- अगदी काहीही --- एकसारखे नव्हते. माझे प्रेम आटले. जर तिचेही कमी झाले असते, तर सर्व सोपे होते पण तुम्हाला स्त्रियांच्या आश्चर्यकारक पद्धती माहिती असतील. मी तिला कितीही झिडकारले, तरी कशानेच ती माझ्यापासून दूर गेली नाही. मी तिच्याशी कडकपणे वागलो, दुष्टावा केला, तरी तो एवढ्यासाठीच केला, की तिचे माझ्याबद्दलचे प्रेम नाहीसे करून, त्या जागी द्वेष उत्पन्न व्हावा. त्यामुळे दोघांनाही सोपे गेले असते. पण ती कशानेच बदलली नाही. या इंग्लिश अरण्यात, ती मला पंचवीस वर्षांपूर्वीच्या अॅमेझॉनच्या तीरासारखीच भजत राहिली. मी काही केले, तरी ती तिच्या वागणुकीबद्दल ठाम होती.

मग मिस ग्रेस डनबार आली. मी दिलेली जाहिरात वाचून ती आली आणि माझ्या दोन मुलांची शिक्षिका झाली. कदाचित तुम्ही वर्तमानपत्रात तिचा फोटो बघितला असेल. सर्व जगाने ती देखील अती सुंदर असल्याचे मान्य केले. आता मी जास्त नीतीमान असल्याचे नाटक न करता तुम्हाला असे सांगेन, की रोज संबंध येणाऱ्या अशा स्त्रीबरोबर मी तिच्यावर प्रेम न जडता, राहू शकत नव्हतो. मिस्टर होम्स, तुम्ही मला त्याबद्दल दोष द्याल का?"

"मी तुम्हाला त्याबद्दल दोष देत नाही. मी तुम्ही ते व्यक्त केलेत, म्हणून तुम्हाला दोष देतो. ती स्त्री तुमच्या संरक्षणाखाली होती."

क्षणभरासाठी त्याच्या डोळ्यात ती जुनी रागाची छटा दिसली. मी आहे त्यापेक्षा चांगला आहे, असे मुळीच दाखवत नाही. तो लखपती बोलला, "असेलही. मला वाटते, आयुष्यभर मला जे हवे, ते मी मिळवलेच. आणि मला त्या स्त्रीचे प्रेम आणि मालकी सोडून, काहीही नको होते. मी तिला तसे सांगितले."

"ओहो, तुम्ही तसे सांगितले, खरे की काय?"

होम्स जेव्हा आतून हले, तेव्हा तो फार भीतीदायक दिसे.

“मी तिला म्हणालो, की मी तुझ्याशी लग्न करू शकलो तर नक्की करेन. पण ते मला शक्य नव्हते. पण मी तिला म्हणालो की पैशाचे एवढे काही नाही. पण मी तुला आनंदी व खुशाल ठेवण्यासाठी, काय हवे ते सगळे करीन.”

फसवेपणे हसत होम्स बोलला, “किती उदार, खात्रीपूर्वक, किती उदार!”

“मिस्टर होम्स, असे बघा मी तुमच्याकडे आलो ते पुराव्याच्या प्रश्नासाठी, नीतीमत्तेचा प्रश्नासाठी नव्हे. मी तुमच्याकडून माझ्या वर्तनाबद्दल काही उपदेश ऐकून घ्यायला आलो नाही.”

होम्स निर्धारपूर्वक म्हणाला, “फक्त त्या तरुण स्त्रीसाठी, मी ही केस घेतो. तुमच्या आश्रयाखाली असलेल्या आधारहीन स्त्रीला तुम्ही नासवून, माझ्याजवळ जे कबूल केलेत, त्यापेक्षा अधिक काही वॉर्ट गुन्हास्वरूप असे काही तिने केले आहे का, हे मला माहिती नाही. तुमच्यासारख्या श्रीमंत माणसाला, अशी शिकवण दिली पाहिजे, की सगळे जग काही तुमच्या नीतीभ्रष्ट कायद्याने चालत नाही.”

सोनेरी राजाने हे बोलणे शांतपणे ऐकून घेतल्याने, मला नवल वाटले.

“त्याबद्दल मला स्वतःला आता तसेच वाटते. माझे बेट यशस्वी न झाल्याबद्दल, मी देवाचे आभार मानतो. तिला यातील काही माहिती नाही आणि तिला ताबडतोब घर सोडायचे होते.”

“मग, तिने का सोडले नाही?”

“खरे तर पहिल्यांदा म्हणजे, तिच्यावर तिच्या घरचे लोक अवलंबून होते. तिने काम सोडून त्यांचा उदरनिर्वाहाचा प्रश्न, वाऱ्यावर सोडणे तिला चालले नसते. जेव्हा मी शपथ घेतली, की मी तिचा कधीही गैरफायदा घेणार नाही, तेव्हा ती रहायला तयार झाली. पण अजूनही एक कारण होते. तिचा माझ्यावर किती प्रभाव आहे, ते ती जाणून होती. तो जगातील इतर कुठल्याही प्रभावापेक्षा जास्त होता. त्याचा तिला चांगल्यासाठी उपयोग करायचा होता.”

“कसा?”

“तिला माझ्या काही उद्योगांबद्दल माहिती होते. मिस्टर होम्स, ते मोठमोठे होते --- सामान्य माणसाच्या कल्पनेपेक्षा मोठे. मी जोडू किंवा तोडू शकत होतो --- आणि ते मी तोडीन, असेच होते. मी फक्त एक व्यक्ती नव्हतो. मी अनेक लोकगण, शहरे, देशसुद्धा होतो. उद्योग हा कठीण खेळ आहे. यात लेच्यापेच्याचा निभाव लागत नाही. मी विचारपूर्वक असाच तो खेळ खेळलो. मी कधीच मोठ्याने रडत नाही आणि मोठ्याने रडणाऱ्यासाठी, पर्वा करत नाही. पण तिने ते वेगळ्या प्रकारे पाहिले. मला वाटते, तिचे बरोबर होते. तिचा विश्वास होता व ती म्हणत असे, की एका माणसाला गरजेपेक्षा जास्त मिळणे, हे दहा हजार लोकांना पोटापाण्याइतकेही न मिळणाऱ्या, नाडलेल्या लोकांच्या जीवावर मिळवलेले असते. तसे मला नको. मला वाटते, तिला भूतकाळ दिसत असे. डॉलर्स काहीतरी जास्त शाश्वत स्वरूपाचे करू शकतात. तिच्या लक्षात आले, की ती काय म्हणते ते मी ऐकतो.

तिचा विश्वास होता, की माझ्या कृत्यांवर नियंत्रण आणून, ती जगाचे भले करत आहे. त्यामुळे ती राहिली --- आणि मग हे घडले.”

“तुम्ही त्यावर, काही उजेड पाडू शकता का?”

सोनेरी राजा एकदोन मिनिटे थांबला. त्याचे डोके हातात लपवून तो विचारात बुडून गेला.

“ते तिच्या विरोधात जाणारे आहे. मी ते नाकारू शकत नाही. स्त्रिया अंतस्थ आयुष्य जगतात आणि मनुष्याच्या अंदाजापलीकडील काही करू शकतात. तिच्या नेहमीच्या स्वभावापेक्षा वेगळ्या अशा काही असामान्य पद्धतीने ती तयार झालेली बघून, मी पहिल्यांदा अवाक झालो व खूप गडबडून गेलो. माझ्या हातात एक स्पष्टीकरण आले. मिस्टर होम्स, ते तुम्हाला सांगतो, कारण ते सांगण्यास योग्य आहे. माझी बायको तिचा टोकाचा हेवा करत होती, यात काही संशय नाही. मनाचा हेवा तनाच्या हेव्याइतकाच, रानटी असू शकतो. खरे तर माझ्या बायकोला तसे करायचे काही कारण नव्हते --- मला वाटते तिला हे समजले होते --- कारण नंतर तिला कळले, की ही इंग्लिश मुलगी माझ्या मनावर व कृत्यांवर अधिराज्य गाजवते आहे,

जे तिने कधीच गाजवले नव्हते. तो प्रभाव चांगल्यासाठी होता. पण त्यामुळे गोष्टी सुधारल्या नाहीत. ती असूयेने वेडी झाली. तिच्यात पहिल्यापासून अॅमेझॉनची आग होती. तिने मिस डनबारला मारण्याचा बेत कदाचित केला होता. किंवा तो बेत असा असू शकेल की तिला बंदुकीच्या धाकाने इतके घाबरवायचे, की ती आम्हाला सोडून पळून जाईल. मग तिथे थोडी मारामारी झाली असेल व ज्या स्त्रीच्या हातात बंदुक होती, तिचाच बळी तिने घेतला असेल.”

होम्स बोलला, “असे घडले असण्याची शक्यता, मी आधीच मनाशी केली होती. मुद्दाम ठरवून केलेल्या खुनाला, हा फक्त एक वेगळा पर्याय आहे.”

“पण ती, तो पूर्णपणे नाकारते.”

“ठीक आहे, हे असे घडले असेलच, असे नाही, नाही का?

“एखाद्याला हे समजणे अगदी शक्य आहे, की इतक्या घाबरलेल्या परिस्थितीतील स्त्री बंदुक हातात धरून, घाईने घराकडे परतू शकते. ती कदाचित तिच्या नकळत ती बंदुक तिच्या कपड्यात लपवू शकते. जेव्हा ती तिथे सापडते, तेव्हा ती ते सर्व खोटे असल्याचे स्पष्टीकरण देते. असे घडले असण्याच्या विरोधात काय असू शकेल?”

“मिस डनबार स्वतःच.”

“कदाचित असेल.”

होम्सने त्याच्या घड्याळाकडे बघितले. “मला वाटते, आपण आज सकाळी योग्य त्या परवानग्या मिळवू व संध्याकाळच्या गाडीने विंचेस्टरला पोचू. जेव्हा मी त्या तरूण स्त्रीला भेटेन, तेव्हा अशी शक्यता आहे, की तुम्हाला माझा जास्त चांगला उपयोग होऊ शकेल. पण मी अशी खात्री देऊ शकत नाही, की माझे निष्कर्ष तुम्हाला हवे आहेत, तसेच असतील. काही दिरंगाईमुळे त्या दिवशी विंचेस्टरला पोचण्याऐवजी, आम्ही हॅपशायर येथील नील गिब्सनची मालकी असलेल्या थॉर या जागी पोचलो. तो स्वतः आमच्याबरोबर नव्हता. पण ज्याने प्रथम

या प्रकरणात तपासणी केली होती, त्या सार्जंट कोव्हेन्ट्री, या स्थानिक पोलिसाचा, पत्ता आमच्याकडे होता. तो उंच, बारीक व मरत मढ्यासारखा दिसणारा, गूढ व गुप्त पद्धतीचा माणूस होता. त्याच्याकडे बघून असे वाटत होते की तो दाखवतो आहे, त्यापेक्षा जास्त माहिती त्याला आहे. काही महत्वाचे सांगतांना, त्याचा आवाज एकदम कुजबुजणारा करण्याची हातोटी त्याच्याकडे होती. पण बहुधा ती माहिती फार महत्वाची नसे. या युक्त्यांच्या शिवाय तो एक सभ्य, प्रामाणिक मनुष्य होता. त्याचा फुकाचा अभिमान बाजूला ठेऊन, कुठल्याही थराला जाऊन, काहीही मदत करायला तो तयार असल्याचे म्हणाला.

तो म्हणाला, "मिस्टर होम्स, तसेही, स्कॉटलंड यार्डपेक्षा तुमच्याबरोबर असणे, मी जास्त पसंत करेन. जर यार्डला या केसच्या तपासासाठी बोलावले, आणि ते ही केस सोडवू शकले नाहीत, तर यशाची पुण्याई त्यांना मिळणार नाही व भविष्यकाळात त्यांना दूषणे दिली जातील. आता मी तुमच्याबद्दल जे ऐकले आहे त्याप्रमाणे, तुम्ही तुम्हाला काय हवे आहे ते स्पष्टपणे सांगा."

उगीचच धाकधूक वाटणाऱ्या आमच्या ओळखीच्या सार्जंटला तात्पुरता सुटकेचा दिलासा देत, होम्स म्हणाला, "मला या प्रकरणात पडायची काही गरज नव्हती. जर मी हे प्रकरण संपवू शकलो, तर माझे नाव देखील उच्चारायची गरज नाही."

"ठीक आहे. हा तुमचा मोठेपणा आहे. माझी खात्री आहे की तुम्ही आणि तुमचा मित्र डॉ वॉटसन, या विश्वास ठेवण्यासारख्या व्यक्ती आहात. मिस्टर होम्स, आता आपण चालत जातांना, मला तुम्हाला एक प्रश्न विचारायचा आहे. मला तो तुमच्याशिवाय कोणालाही विचारायचा नाही." त्याने आसपास नजर टाकून शब्द उच्चारायला घाबरत असल्याचे सुचवले. "तुम्हाला असे वाटत नाही का, की मिस्टर नील गिब्सनविरुद्ध ही केस जाईल?"

"मी तशी शक्यता गृहीत धरतो आहे."

“तुम्ही मिस डनबारला पाहिलेले नाही. ती सर्व बाबतीत आश्चर्यकारक स्त्री आहे. त्याला स्वतःच्या बायकोला रस्त्यातून दूर करायचे असेल. तुम्हाला माहिती आहे का, की आपल्यापेक्षा हे अमेरिकन, पिस्तुल वापरायला सहज तयार असतात. हा त्याच्याच पिस्तुलाचा खेळ आहे.”

“हे स्पष्टपणे कळत होते का?”

“हो सर, त्याच्याकडे असलेल्या पेटीतील जोडीच्या दोन पिस्तुलांपैकी हे एक होते.”

“एक जोडी? मग जोडीतील दुसरे कुठे आहे?”

“त्या माणसाकडे पुष्कळ प्रकारची पिस्तुले आहेत. पण आम्ही त्या पिस्तुलाची जोडी शोधून पाहिली नाही --- पण ती पेटी दोन पिस्तुलांसाठी बनवलेली होती.”

“जर ते जोडीमधले एक होते, तर दुसरे नक्कीच सापडले पाहिजे.”

“तुम्हाला ती बघायची असली, तर आम्ही ती सगळी घरी ठेवलेली आहेत.”

“कदाचित, नंतर. मला वाटते आपण जिथे ती दुःखांतिका घडली, तिथे चालत जाऊ.”

पोलीस स्टेशन म्हणून गणल्या जाणाऱ्या, सार्जंट कोव्हेन्ट्रीच्या घराच्या पुढच्या लहान खोलीत हा संवाद झाला. वारा वहाणाऱ्या मोकळ्या मैदानावर साधारण अर्धा मैल अंतर चालून, सोनेरी पिवळट रंगाच्या फिकट होत जाणाऱ्या झुडूपामधून चालत, आम्ही थॉर इस्टेटीच्या गेटपाशी आलो. रम्य रस्त्याने पुढे गेल्यावर आम्हाला टेकाडाच्या टोकावर, अर्धे जॉर्जियन व अर्धे ट्युडॉर वळणाचे अर्धलाकडी घर दिसले. आमच्या शेजारी लांब, खळखळ आवाजाचा तलाव होता. त्यावर मध्यभागी अरुंद दगडी पूल होता. पण कडेला तो रुंद होता. आमचा वाटाऱ्या पुलाच्या सुरवातीला थांबला व तेथील जमिनीकडे त्याने निर्देश केला.

“तिथे मिसेस गिब्सनचे मृत शरीर पडले होते. मी तिथे खून म्हणून दगड ठेवला आहे.”

“ते हलवण्यापूर्वी तू तिथे होतास, असे मला वाटते.”

“मला त्यांनी तिथे घाईने पाठवले.”

“कोणी?”

“मिस्टर गिब्सन यांनी स्वतः. काही नको ते घडल्याची खबर मिळताच, ते घरातून इतर लोकांसह धावत बाहेर आले. पोलीस येईपर्यंत कुणी काही हलवू नये, अशी ताकीद त्यांनी सर्वांना दिली.”

“ते ठीक होते. मी वर्तमानपत्रातून ते वाचले, की बंदुकीची गोळी जवळील घरातून मारण्यात आली.”

“हो, सर. अगदी जवळून.”

“उजव्या कानशीलावर का?”

“त्याच्यामागून, सर.”

“शव कसे पडले होते?”

“पाठीवर, सर. काही मारामारी झाल्याच्या खुणा नव्हत्या. काही शस्त्र नव्हते. मिस डनबारकडून आलेली छोटीशी चिठ्ठी त्यांच्या डाव्या हातात घट्ट धरलेली होती.”

“घट्ट धरलेली, असे म्हणतो आहेस?”

“हो, सर. आम्हाला बोटे उघडायला त्रास झाला.”

“हे फार महत्वाचे आहे. त्यामुळे मरणानंतर कुणी ती मृत व्यक्तीच्या हातात ठेऊन, तो खोटा पुरावा भासवला असेल, अशी शक्यता दिसत नाही. मला आठवते, त्याप्रमाणे, ती चिठ्ठी अगदी त्रोटक होती:

‘मी थॉर पुलाजवळ नऊ वाजता येते. ग्रेस डनबार.’

“ती अशीच होती ना?”

“हो, सर.”

“मिस डनबारने ती लिहिली असल्याचे कबूल केले का?”

“हो, सर.”

“ती काय म्हणाली?”

“तिने तिचे म्हणणे कोर्टासाठी राखून ठेवले. ती काहीच बोलली नाही.”

ही समस्या फारच रुचीपूर्ण दिसते आहे. चिठीचा मुद्दा गूढ आहे, नाही का?”

वाटाड्या म्हणाला, “मी असे बोलण्याचे धाडस करतो, की या केसमधील तेवढाच खरा स्पष्ट मुद्दा आहे.”

होम्सने त्याची मान हलवली.

“असे धरून चालू की चिठी खरी आहे. ती नक्कीच खुनाच्या काही वेळ आधी मिळाली असणार. तर मग ही स्त्री तिच्या डाव्या हातात, अजून ती घट्ट धरून का बसली होती? तिने ती इतकी काळजीपूर्वक का जपावी? तिने दोघींच्या भेटीच्या वेळी, त्याबद्दल काही सांगितले का नाही?”

“सर, तुम्ही त्याकडे बघता, तसेच ते कदाचित असावे.”

“मला वाटते, मी थोडा वेळ स्वस्थ बसून यावर विचार करावा.” तो पुलाशेजारील एका दगडावर बसला. मला त्याचे करडे डोळे, प्रश्नार्थक चौकसपणे सर्व दिशांना रोखून बघतांना दिसले. अचानक तो उठला व पुलाच्या नक्षीदार भिंतीकडे पळत गेला. खिशातून भिंग काढून दगडी काम तपासू लागला.

तो बोलला, “हे नवलपूर्ण आहे.”

“हो, सर. आम्ही हे पाहिले. मला वाटते हे कुणी येणाऱ्या जाणाऱ्याने केले असावे.”

ते दगडी काम करड्या रंगाचे होते. पण एका ठिकाणी नाण्याएवढी जागा पांढरी होती. जेव्हा जवळून निरीक्षण केले, तेव्हा लक्षात आले की त्याचा पृष्ठभाग धारदार वस्तूने कापल्यासारखा झाला होता. भिंतीचा लहानसा वेडावाकडा तुकडा कापला गेला होता.

होम्स विचारपूर्वक म्हणाला, “हे करण्यासाठी, काही आक्रमक स्वरूपाचे इथे केले गेले असणार.” त्याच्या हातातील छडीने त्या जागी, मागे खुणा न ठेवता, बरेच वेळा आघात केला. “हा या अशा जागी, खरेच जोराचा फटका होता. तो वरून नव्हे, तर खालच्या बाजूने बसलेला दिसतो आहे.”

“पण तो प्रेतापासून, निदान पंधरा फुटांवर आहे.”

“हो. तो प्रेतापासून निदान पंधरा फुटांवर आहे. कदाचित त्याचा या घटनेशी काही संबंध नसेल. पण तो नोंद घेण्यासारखा मुद्दा आहे. मला वाटते, आता इथे अजून शोधण्यासारखे काही राहिलेले नाही. तू म्हणतोस, की इथे पाऊलखुणा दिसल्या नाहीत.”

“हे मैदान लोखंडासारखे कडक आहे. त्यामुळे तिथे काही खुणा नाहीत.”

“मग आपण जाऊ शकतो. पहिल्यांदा, आपण इथून शेजारील मिस्टर नील गिब्सच्या घरी जाऊन तू सांगितलेली शस्त्रे बघू. मग आपण विंचेस्टरला जाऊ. आपण पुढे जाण्यापूर्वी मला मिस डनबारला भेटायचे आहे.”

मिस्टर नील गिब्सन अजून परतले नव्हते पण घरात आम्हाला आमच्याकडे सकाळी येऊन गेलेले वेडसर मिस्टर बेट्स दिसले. त्यांनी आम्हाला भीती घालत, मोठ्या मजेने त्याच्या मालकाने त्याच्या साहसी आयुष्यात जमवलेल्या वेगवेगळ्या आकाराच्या बंदुका, पिस्तुले इ दाखवले.

मिस्टर बेट्स बोलले, "मिस्टर गिब्सनना त्यांचे शत्रू होते. हे त्यांच्या पद्धती जाणणाऱ्या कोणालाही माहिती होते. त्यांच्या अंधरुणाजवळील खणात ते भरलेले पिस्तुल घेऊन झोपत. सर, तो आक्रमक मनुष्य आहे. आम्ही सगळे त्यांना घाबरून असतो. मृत बाई कायम त्याच्या दहशतीखाली असायची, याबद्दल मला खात्री आहे."

"तुम्ही कधी तिचा शारीरिक छळ होतांना, पाहिला होता का?"

"नाही. असे मी म्हणू शकणार नाही. पण मी वॉटसन --- बोलू नये असे शब्द, त्याने नोकरांसमोर उच्चारलेले ऐकले आहेत."

आम्ही स्टेशनकडे जातांना होम्सने शेरा मारला, "आपला लखपती, घरगुती खासगी आयुष्यात चमकतांना दिसत नाही. ठीक आहे वॉटसन, आपल्याकडे बरीच माहिती गोळा झाली आहे. त्यातील काही नवीन आहे. तरीही मी अजून निर्णयाप्रत आलेलो नाही. मिस्टर बेट्सला त्याच्या मालकाबद्दल प्रचंड राग असला, तरी मला त्याच्याकडूनच असे समजले की खुनाच्या वेळी, त्याचा मालक अगदी नक्की वाचनालयात होता. साडेआठ वाजता जेवण झालेले होते आणि सर्व काही ठीकठाक होते. खून संध्याकाळी उशीरा झाला. तो नक्की कागदपत्रात नोंदवलेल्या वेळीच झाला असणार. मिस्टर गिब्सन गावातून पाच वाजता आल्यापासून दाराबाहेर पडल्याचा काही पुरावा नाही. तर मला समजल्याप्रमाणे मिस डनबार कबूल करते, की तिने मिसेस गिब्सनला पुलावर भेटायचे ठरवले होते. हे सोडून ती काही बोलत नाही. तिच्या वकीलाच्या सल्ल्याने, स्वतःच्या बचावासाठी ती असे करत असावी. आपल्याला तिला पुष्कळ प्रश्न विचारायचे आहेत. तिला भेटल्याशिवाय मला चैन पडणार नाही. मला कबूल केले पाहिजे की एक गोष्ट सोडून, मला केस पूर्णपणे तिच्याविरुद्ध जाणारी वाटते आहे."

"होम्स, ती कुठली गोष्ट आहे?"

"तिच्या कपड्यांच्या कपाटात मिळालेले पिस्तुल."

मी किंचाळलो, "बापरे! होम्स, मला वाटते, हा तर गुन्हातील बळकट पुरावा आहे."

"तसेच काही नाही, वॉटसन, आता मी या केसचा जवळून शोध घेतांना, मला तेवढीच आशा उरली आहे. आपण सतत शोध घेत रहाण्यावर, भर दिला पाहिजे. गरज पडेल, तिथे आपण फसवले तर जात नाही ना, हे बघायला हवे."

"तुला काय म्हणायचे आहे, ते मला समजले नाही."

"असे बघ, वॉटसन, क्षणभर असे समज, की आपण तुला त्या स्त्रीच्या जागी बघत आहोत. तिला थंड डोक्याने, बेत आखून, शत्रूला संपवायचे आहे. तू तो बेत केला आहेस. एक चिठ्ठी लिहिली आहेस. बळी आली आहे. तुझ्याकडे तुझे शस्त्र आहे. गुन्हा केला जातो. हे एखाद्या कारागिरासारखे पूर्ण केले जाते. इतका कलात्मकतेने गुन्हा केल्यानंतर, तू तुझी गुन्हेगार म्हणून असलेली किर्ती जवळील झुडूपामध्ये शस्त्र लपवून, ते तिथे कायमचे दडलेले राहिल असे समजशील, की काळजीपूर्वक घरी आणून कपड्यांच्या कपाटात लपवून ठेवशील, की जिथे ते पहिल्याप्रथम शोधले जाईल? वॉटसन, तुझा जवळचा मित्र तुला, चांगला बेत आखणारा म्हणू शकणार नाही. मी तुला इतके कच्चे काम केलेले बघू शकणार नाही."

"त्या क्षणाच्या उद्दीपित होण्याने असे होऊ शकेल."

"नाही. वॉटसन, नाही. मला नाही वाटत, की असे होईल. जिथे थंड डोक्याने बेत आखून खून केला जातो, तेव्हा तो झाकायचा बेतही तशाच प्रकारे ठरवलेला असतो.

त्यामुळे, मी अशी आशा करतो, की आपण काही गंभीर चूक करत आहोत."

"पण यात खूप स्पष्ट करण्यासारखे आहे."

"ठीक आहे आपण त्याचे स्पष्टीकरण करू. एकदा तुझा दृष्टीकोन बदलला, की एखादी गुन्हा सुचवणारी गोष्ट, सत्याचा पुरावा बनते. उदाहरणार्थ, इथे हे पिस्तुल आहे. मिस डनबार ते तिचे नाही, असे म्हणते. आता आपल्या नव्या उपपत्तीप्रमाणे, ती खरे बोलत आहे. त्यामुळे ते

तिच्या कपड्यांच्या कपाटात कोणीतरी लपवून ठेवले आहे. कोण ते तिथे ठेवते? असा कुणी, की ज्याला तिच्यावर खुनाचा आळ यायला हवा आहे. खरा गुन्हेगारच ती व्यक्ती कशावरून नसेल? तर बघ, आपण कसे सर्वात फलदायी तपासापर्यंत येऊन ठेपलो.”

आम्हाला त्या रात्री विंचेस्टरला रहावे लागले, कारण अजून सर्व काम पूर्ण झाले नव्हते. दुसऱ्या दिवशी सकाळी, मिस्टर जोयस कमिंग या बचाव करणाऱ्या उदयोन्मुख वकीलाबरोबर, आम्हाला मिस डनबारला तुरुंगात भेटता आले. आम्ही सर्वांकडून ऐकले होते, त्याप्रमाणे आम्ही एक सुंदर स्त्री आम्हाला भेटेल असे समजत होतो पण तिचा माझ्यावर जो परिणाम झाला, तो मी कधीच विसरू शकत नाही. त्या लखपतीला त्याच्या स्वतःहून शक्तिशाली --- त्याला नियंत्रित करू शकेल व मार्गदर्शन करू शकेल --- असे कोणीतरी भेटल्याचे तिला भेटल्यावर वाटले, यात काही नवल नाही. कुणीही तिच्या बळकट, साध्यासरळ व तरीही भावनाशील चेहऱ्याकडे पाहिले असते, तर ती विचार न करता नाटक करणारी न वाटता, चारित्र्याने उमदी व नेहमी तिचा चांगला प्रभाव पाडणारीच वाटली असती. ती काळसर तपकिरी केसांची, उंच, उमद्या ठेवणीची, तिच्याबद्दल वचक वाटेल अशी होती. पण तिच्या गडद डोळ्यांमध्ये काकुळतीचे, निराधारतेचे, व विनवणी करणारे भाव दिसत होते. शिकार केल्या गेलेल्या सावजाचे, त्याच्याभोवती पक्के जाळे बसवल्याचे व त्या छळातून सुटका न होण्याचे भाव दिसत होते. पण जेव्हा तिने माझ्या प्रसिद्ध मित्राकडे पाहिले व त्याने या केसमध्ये लक्ष घातल्याचे बघितले, तेव्हा तिच्या फिकट गालांवर उजळ आशा चमकू लागली. तिने आमच्याकडे बघितले. तिने खोल, दुःखी आवाजात विचारले, “कदाचित मिस्टर नील गिब्सननी तुम्हाला काय काय झाले, ते सांगितले असेल, नाही का?”

होम्स उत्तरला, “हो. तुम्ही ते परत सांगायची आवश्यकता नाही. तुम्हाला भेटल्यावर, तुमचा त्यांच्यावर जो प्रभाव आहे त्याबद्दल व त्याच्या बरोबरील नात्याच्या तुमच्या

निरागसतेबद्दल, मी मिस्टर गिब्सनचे म्हणणे कबूल करतो आहे. पण हे सगळे कोर्टात का सांगितले गेले नाही?’

“मला हे अविश्वसनीय वाटते, की माझ्यावरील हा खुनाचा आरोप चालू रहावा. कुटुंबाच्या अंतर्गत आयुष्यातील दुःखदायक खोलात न शिरता, आपल्याला हे प्रकरण हाताळता आले पाहिजे. पण मला असे समजले आहे, की या प्रकरणाचा निकाल न लावता ते अधिक गंभीर बनवले जात आहे.”

होम्स प्रामाणिकपणे बोलला, “हे बघा मिस डनबार, मी तुम्हाला विनंती करतो, की तुम्ही काही गैरसमज करून घेऊ नका. मिस्टर कमिंग तुम्हाला दिलासा देतील, की आता सर्व पत्ते आपल्या विरुद्ध आहेत आणि जर आपल्याला जिंकायचे असेल, तर जे जे शक्य आहेत, ते सर्व प्रयत्न आपण केले पाहिजेत. तुम्ही खूप धोक्याच्या परिस्थितीत आहात, असे म्हणणे ही क्रूर फसवणूक होईल. पण सत्याचा शोध घेण्यासाठी तुम्ही मला सर्वतोपरी सहाय्य करा.”

“मी काहीही लपवणार नाही.”

“मला सांगा, मिस्टर गिब्सनच्या बायकोबरोबर तुमचे संबंध कसे होते?”

“मिस्टर होम्स, ती तिच्या टोकाच्या विषुववृत्तीय प्रादेशिक स्वभावानुसार, माझा द्वेष करे. तिचे नवऱ्यावरचे प्रेम व माझ्यावरचा राग या दोन अर्ध्या बाजू मिळून ती बनली होती. आमच्या नात्याबद्दल तिचा गैरसमज होता. मी तिला चुकीचे ठरवत नाही. पण ती इतके पराकोटीचे शारीरिक प्रेम करे, की तिला मानसिक व अध्यात्मिक प्रेम, ज्याने मला व तिच्या नवऱ्याला जखडून ठेवले होते, ते समजतच नसे. त्याच्या छपराखाली राहून, त्याची शक्ती व अधिकार चांगल्या गोष्टींकडे वळवण्याचीच फक्त माझी इच्छा होती. आता मला दिसते आहे, की ही माझी चूक होती. माझ्यामुळे घरातले आनंदी वातावरण गढूळ झाले, याबद्दल मी मला क्षमा करू शकत नाही. तो परिणाम, मी घर सोडले असते, तरी नाहीसा झाला नसता.”

होम्स म्हणाला, "मिस डनबार, आता तुम्ही त्या संध्याकाळी नक्की काय काय घडले, ते सांगा."

मला माहिती आहे, त्याप्रमाणे खरे काय घडले, ते मी तुम्हाला सांगू शकते. पण त्यासाठी माझ्याकडे काही पुरावा नाही. तरीही त्यात महत्वाचे --- फार महत्वाचे मुद्दे आहेत. ते मी स्पष्ट करू शकत नाही किंवा तसे करण्याची कल्पनाही करू शकत नाही."

"जर तुम्ही मुद्दे सांगितलेत, तर इतरजण स्पष्टीकरण देऊ शकतील."

"तर मग मी त्या रात्रीच्या थॉर पुलावरील माझ्या आस्तित्वाबद्दल सांगते. मला सकाळी मिसिस गिब्सनकडून एक चिठ्ठी मिळाली. मी मुलांना शिकवत असे, त्या शाळेच्या टेबलावर ती पडलेली होती. ती तिने स्वतःच तिथे ठेवली असावी. त्यात असे लिहिले होते, की तिला मला काही महत्वाचे सांगायचे असल्याने, मी तिला रात्रीच्या जेवणानंतर भेटावे. या चिठ्ठीचे उत्तर मी बागेतील सौरघड्याळावर ठेवावे, असे तिने लिहिले होते, कारण तिला यात इतर कोणी नाक खुपसलेले नको होते. मला इतक्या गुप्ततेचे कारण कळले नाही. पण मी तिने सांगितल्याप्रमाणे केले व भेटीची वेळ ठरवली. तिने मला तिची चिठ्ठी नष्ट करायला सांगितली होती. त्याप्रमाणे मी ती नष्ट केली. ती तिच्या नवऱ्याला फार घाबरत असे. तो तिला फार कडकपणे वागवत असे, ज्याबद्दल मी त्याच्याकडे माझा तीव्र निषेध व्यक्त केला होता. माझी अशी कल्पना होती, की तिला आमच्या भेटीविषयी त्याला सांगायचे नसावे."

"तरी तिने तुमचे उत्तर जपून ठेवले?"

"हो. मला हे ऐकून आश्चर्य वाटले, की ती चिठ्ठी मरतेवेळी तिच्या हातात होती."

"ठीक आहे. मग काय झाले?"

"मी ठरवल्याप्रमाणे तिला भेटायला गेले. जेव्हा मी पुलाशी आले, तेव्हा तिला तिथे थांबलेले पाहिले. त्या क्षणापर्यंत मला ही कल्पना नव्हती, की ती गरीब बिचारी माझा किती द्वेष करते.

ती वेडी झाली होती --- खरच मला वाटले, की ती वेडी झाली होती. मनाच्या कमकुवत अवस्थेत, फसवल्या गेल्याच्या खोलवर जाणीवेने, ती अनाकलनीय रीत्या वेडी झाली होती. तिच्या मनात एवढा राग असतांना, ती सर्वसामान्य मनस्थितीत मला रोज कशी भेटत होती? ती काय म्हणाली, ते मी सांगणार नाही. तिच्या मनात खदखदणारा उद्वेग, तिने भयंकर जळजळीत शब्दात माझ्यावर ओतला. मी काही उत्तर दिले नाही --- देऊ शकले नाही. तिला तशा अवस्थेत बघणे भयानक होते. मी माझे हात माझ्या कानांवर ठेवले व निघून गेले. तेव्हा ती पुलाच्या तोंडाशी उभी राहून, माझ्यावर अजूनही शिव्यांची बरसात करत होती.

“नंतर ती कुठे सापडली?”

“त्या जागेपासून काही यार्डांवर.”

“तुम्ही गेल्यापासून थोड्या वेळातच ती मेली, आणि तरीही तुम्हाला पिस्तुलाचा वगैरे काही आवाज आला नाही?”

“नाही. मला काही ऐकू आले नाही. पण मिस्टर होम्स, खरे तर, मी तिच्या त्या आकांडतांडवाने इतकी हादरून गेले होते, की मी शांती मिळवण्यासाठी धावत माझ्या खोलीकडे गेले. त्यामुळे मी काही समजून घ्यायच्या अवस्थेत नव्हते.”

“तुम्ही म्हणता, की तुम्ही खोलीत परत आलात. नंतर सकाळपूर्वी तुम्ही तिथून बाहेर पडलात का?”

“हो. जेव्हा ती बिचारी मेल्याचा आरडाओरडा मी ऐकला, तेव्हा सगळ्यांबरोबर मीही बाहेर धावले.”

“तुम्हाला मिस्टर गिब्सन दिसले का?”

“हो. मी त्यांना बघितले, तेव्हा ते नुकतेच पुलावरून परतले होते. त्यांनी डॉक्टर व पोलिसांना निरोप पाठवला होता.”

“ते फार नाराज दिसत होते का?”

“मिस्टर गिब्सन हे फार बळकट व अंतर्मुख माणूस आहेत. मला वाटते, ते कधी भावनांचे प्रदर्शन करत नाहीत. पण मी त्यांना चांगले ओळखत असल्याने, मला ते खूप व्यथित झाल्यासारखे वाटले.”

“आता आपण सर्वात महत्वाच्या मुद्द्याकडे येऊ. तुमच्या खोलीत सापडलेले हे पिस्तूल, तुम्ही यापूर्वी कधी पाहिले होते का?”

“शपथेवर सांगते, की नाही.”

“ते कधी सापडले?”

“जेव्हा पोलिसांनी तपासणी केली, तेव्हा दुसऱ्या दिवशी सकाळी.”

“तुमच्या कपड्यांमध्ये?”

“हो. माझ्या कपड्यांच्या कपाटात, माझ्या ड्रेसेसखाली.”

“ते तिथे किती काळ पडले होते, याबद्दल तुमचा काय तर्क आहे?”

ते तिथे आदल्या दिवशी सकाळी नव्हते.”

“तुम्हाला कसे माहिती?”

“कारण तेव्हा मी कपाट आवरत होते.”

“हे तुमचे नक्की शेवटचे उत्तर असावे. म्हणजे कोणीतरी तुमच्या खोलीत येऊन, तुमच्यावर खुनाचा आळ यावा म्हणून, ते तिथे ठेवले.”

“असेच असणार.”

“आणि कधी?”

“हे फक्त जेवायच्या वेळीच केले जाऊ शकते. नाहीतर मी मुलांबरोबर तिथे असते.”

“तुम्हाला चिठ्ठी मिळाली, तेव्हाही तुम्ही खोलीतच होतात?”

“हो. तेव्हापासून, पूर्ण सकाळभर.”

“मिस डनबार, मी तुमचा आभारी आहे. मला तपासात मदत करेल, असे अजून काही आहे का?”

“नाही.”

“पुलाच्या दगडी भिंतीवर काही मारामारी वा खूनखराबा झाल्याच्या खुणा आहेत. त्या प्रेताच्या विरुद्ध बाजूला असून, अगदी नुकत्यात झालेल्या दिसतात. तुम्हाला त्याचे काही स्पष्टीकरण देता येईल का?”

“तो नक्कीच एक योगायोग असावा.”

“हे विचित्र आहे. मिस डनबार, फारच विचित्र आहे. त्या दुःखांतिकेच्या वेळी व त्या जागीच, तिथे ते का दिसावे?”

“पण ते कशामुळे झाले असेल? जबरदस्त काही घडल्याशिवाय, असे दिसणार नाही.”

होम्सने उत्तर दिले नाही. त्याचा उतरलेला, उत्सुक चेहरा, अचानक ताण आल्याचे दाखवू लागला. ते त्याच्या बुद्धीमत्तेने काही अचाट शोध लावल्याचे, निदर्शक होते. त्याच्या मनातील खळबळ इतकी स्पष्ट दिसत होती, की आमच्यापैकी कोणीच काही बोलू धजले नाही. तो वकील, कैदी व मी, असे आम्ही तिघेजण त्याच्याकडे श्वास रोधून, पूर्णपणे लक्ष देऊन, बघत बसलो. तो काहीतरी कृती करायच्या इराद्याने, पण कमी चपळतेने, एकदम खुर्चीतून उठला.

तो ओरडला, “चल वॉटसन, चल.”

“मिस्टर होम्स, काय झाले?”

“मिस डनबार, विशेष काही नाही. मिस्टर कमिंग, तुम्ही माझ्याकडून काही ऐकाल. न्यायदेवतेच्या कृपेने, मी तुम्हाला अशी केस देईन, जी इंग्लंडभर दुमदुमेल. उद्यापर्यंत तुम्हाला बातमी मिळेल. मिस डनबार, मध्यंतरीच्या काळात, तुमची आशा जागृत ठेवा. कारण काळे ढग नाहीसे होऊन, सत्याचा प्रकाश पडू लागला आहे.”

विंचेस्टरपासून थॉर पुलापर्यंतचा प्रवास फार लांबचा नव्हता. पण माझ्या अधीरपणामुळे, मला तो खूप वेळाचा वाटत होता. तर होम्ससाठी तो त्याच्या उदास अस्वस्थतेमुळे, शेवट नसलेला वाटत होता. तो एका जागी स्वस्थ बसू शकत नव्हता. तो डब्यात फेऱ्या मारत होता. त्याच्या लांब बोटानी त्याच्या शेजारील जागेवर, तबल्यासारखा ठेका धरत होता. तरीही अचानक आमचे उतरायचे ठिकाण जवळ आल्यावर, तो माझ्यासमोर बसला. --- आमचा पहिल्या वर्गाचा डबा होता --- माझ्या गुडघ्यांवर त्याचे दोन्ही हात ठेवत, माझ्या डोळ्यात विशेष अशा खट्याळपणे बघत राहिला. ती त्याची महत्वाच्या मनस्थितीची खूण होती.

तो म्हणाला, “वॉटसन, मला आठवले की आपल्या या मोहिमेत, तू सशस्त्र असतोस.”

जेव्हा त्याचे मन समस्या सोडवण्यात व्यग्र असे, तेव्हा तो स्वतःच्या संरक्षणाची फारशी काळजी घेत नसे. अनेक वेळा माझे पिस्तुल अशा गरजेच्या प्रसंगी, उपयोगी पडणाऱ्या मित्राची भूमिका बजावे. मी त्याला त्या गोष्टीची आठवण करून दिली.

“हो. हो. मी अशा बाबतीत थोडा विसराळू आहे. पण तुझ्याकडे तुझे पिस्तुल आहे का?”

मी माझ्या मागच्या खिशातून, ते काढून दाखवले. छोटे, सुटसुटीत पण चोख काम करणारे शस्त्र. आम्ही त्यात गोळ्या भरल्या आणि ते नीट तपासले.

तो बोलला, “ते जड आहे --- चांगलेच जड आहे.”

“हो. ते थोडे जड आहे पण कामाचे आहे.”

तो थोडा वेळ त्याच्याकडे विचारपूर्वक बघू लागला.

तो बोलला, "तुला माहिती आहे वॉटसन, आपण सोडवत असलेल्या केसमध्ये तुझ्या पिस्तुलाचा अगदी जवळचा संबंध असणार आहे, असे मला वाटते."

"माझ्या प्रिय होम्स, तू थट्टा करतो आहेस."

"नाही, वॉटसन, मी हे गंभीरपणे बोलतो आहे. आपल्यासमोर एक परीक्षा आहे. जर आपण त्यात उत्तीर्ण झालो, तर मग सर्व सोपे आहे आणि परीक्षा या छोट्या शस्त्राच्या कसोटीवर अवलंबून राहिल. यातून एक गोळी काढून टाकू. आता आपण उरलेल्या पाच, आपण सोडवत असलेल्या गूढ प्रकरणाशी ताडून बघू. आता गोळ्या भरलेले जड पिस्तुल तयार ठेव. आता रिकाम्या पिस्तुलापेक्षा वजन वाढल्यामुळे, ते जास्त चांगली कामगिरी करेल."

त्याच्या मनात काय आहे, ते मला नीट कळत नव्हते. तो ही सांगत नव्हता. आम्ही लहानशा हॅपशायर स्टेशनवर येईपर्यंत तो विचारात हरवून बसला होता. आम्ही एका मोडक्या टांग्यातून, आमच्या सैन्यातील गुप्त मित्राकडे, सार्जंटकडे, आलो.

"मिस्टर होम्स, काय म्हणत आहात? काही पुरावा?"

माझा मित्र म्हणाला, " ते सर्व डॉ वॉटसनच्या पिस्तुलावर अवलंबून आहे. हे बघा, ते पिस्तुल. ऑफिसर, तुम्ही मला दहा यार्ड लांबीचा दोरा देऊ शकाल का?"

गावातील दुकानात बळकट दोऱ्याचा गुंडा मिळाला.

होम्स म्हणाला, "मला वाटते, आपल्याला एवढेच हवे होते. आता मला आशा आहे, की आपण आपल्या तपासाच्या प्रवासाच्या शेवटाकडे येत आहोत."

सूर्य मावळत होता आणि हॅपशायरच्या माळरानावर हिवाळ्याचे सुंदर दृष्य दिसत होते. सार्जंट अविश्वसनीय व खोचक नजरेने, त्याच्या मनाच्या विरोधक भूमिकेतून बघत होता. आमच्या शेजारील वेडीवाकडी हालचाल करणाऱ्या माझ्या मित्राच्या मनाच्या सुदृढतेबद्दल, शंका घेत होता. जसजसे आम्ही गुन्हाच्या जागेजवळ येऊ लागलो, तसतसे मला दिसत होते,

की माझा मित्र त्याच्या सवयीनुसार थंडपणा दाखवत असला तरी, खरे तर खूप चिडलेला होता. माझ्या बोलण्यावर त्याने शेरा मारला, "हो, वॉटसन, तू पूर्वी माझा तर्क चुकलेला पाहिला आहेस. मला अशा गोष्टींबद्दल अंतःप्रेरणा मिळते. तरीही कधीकधी मी हरतो. विंचेस्टरमधील तुरुंगात माझ्या मनात पहिल्यांदा ते चमकून गेले, तेव्हा मला त्याची खात्री वाटली. पण क्रियाशील मनाची एक त्रुटी अशी होती, की आपण नेहमी पर्यायी स्पष्टीकरणे देतो, पण आपले नाणे खोटे ठरू शकते. आणि तरीही --- आणि तरीही --- वॉटसन, आपण प्रयत्न करून बघू शकतो."

त्याने चालतांना दोऱ्याचे एक टोक पिस्तुलाच्या धरायच्या भागाला बांधले. आता आम्ही त्या दुःखांतिकेच्या जागी आलो. मोठ्या काळजीने त्याने सार्जंटच्या मार्गदर्शनाखाली, प्रेत पडले होते, त्या जागी खून केली. मग झाडाझुडुपांच्यामधून मार्ग काढत, त्याने एक मनाजोगता दगड मिळवला. त्याने त्या दगडाला दोऱ्याचे दुसरे टोक बांधून, तो पुलाच्या कठड्यावरून पाण्यावर लोंबत ठेवला. मग तो पुलाच्या टोकापासून काही अंतरावर, मृत्यू झालेल्या जागी उभा राहिला. माझे पिस्तुल हातात घेतले. पिस्तुल व दगड यांच्यामध्ये दोरा ताणून बांधलेला होता.

तो ओरडला, "आता इकडे बघा."

त्याच क्षणी त्याने पिस्तुल स्वतःच्या डोक्याला लावले व नेम न साधता, ते नुसते सोडून दिले. त्याच वेळी ते एक झोका घेऊन, दगडाच्या ओझ्याने अचानक वेगळ्याच दिशेने खेचले गेले. पुलाच्या भिंतीला त्याचा फटका बसून पाण्यात पडले. होम्स त्या भिंतीशी जायच्या आत काही सेकंद, ते पाण्यात पडले. त्याला हवे होते तसे घडल्याने, त्याने एक विजयाची आरोळी ठोकली.

"याहून तंतोतंत प्रदर्शन तुम्ही कधी पाहिले होते का? वॉटसन, बघ, तुझ्या पिस्तुलाने समस्या सोडवली! नक्षीदार कठडा असलेल्या पुलाच्या विरुद्ध बाजूच्या दगडी भिंतीवर आढळलेल्या नाण्याएवढ्या आकाराच्या फोडल्या गेलेल्या भागाएवढाच भाग इथे फुटलेला दिसतो आहे.

उठून व आश्चर्यचकित सार्जटकडे तोंड करून तो म्हणाला, "आज आपण हॉटेलात राहू. तू अर्थात पाण्यात पडलेले पिस्तुल शोधायला एक अडकवायचा हुक आणि माझ्या मित्राचे पिस्तुल तू पाण्यात सहज शोधू शकशील. सूड घेऊन दुसऱ्या निरागस व्यक्तीला खुनी ठरवण्यासाठी, व स्वतःचा गुन्हा लपवण्यासाठी, त्या नीच स्त्रीने वापरलेले एक पिस्तुल, दोरा आणि वजन देखील तुला पाण्यात एका कडेला सापडेल. तू मिस्टर गिब्सनला सांगू शकतोस, की मी त्याला सकाळी भेटेन. तेव्हा मिस डनबारची आरोपातून मुक्तता करण्यासाठी काय करावे लागेल, हे बघता येईल." त्या संध्याकाळी पाईप ओढत हॉटेलमध्ये आम्ही एकमेकांसमोर बसलो, तेव्हा होम्सने सर्व गोष्टींचा धावता आढावा घेतला.

तो म्हणाला, "वॉटसन, मला भीती वाटते, तुझ्या नोंदवहीमध्ये मी थॉर पुलाच्या केसची भर घातली, तरी तू माझी कीर्ती वाढवणार नाहीस. मी मनाने निष्क्रिय झालो आहे आणि त्यात मी माझ्या शोधकलेचा पाया असलेले, सत्य व कल्पना यांचे मिश्रण घालू इच्छितो. मी कबूल करतो, की पुलाच्या दगडी भिंतीतील उडालेला तुकडा हा केसचे गूढ सोडवण्यासाठी, पुरेसे काही सुचवणारा पुरावा होता. मी त्याकडे आधीच लक्ष न दिल्याबद्दल, मी मला दोष देतो.

"हे कबूल केले पाहिजे, की त्या दुःखी स्त्रीच्या मनाचे खेळ इतके नाजूक अनाकलनीय रीत्या मनाच्या खोल तळात बुडलेले होते, की तिचा बेत उलगडणे, ही सोपी गोष्ट नव्हती. नवऱ्याकडून धिक्कारले गेलेले प्रेम कुठल्या थरापर्यंत जाऊ शकते, हे दाखवणारे इतके विचित्र दुसरे उदाहरण आपण केलेल्या साहसांमध्ये असेल, असे मला वाटत नाही. तिच्या दृष्टीने मिस डनबार तिची शारीरिक शत्रू होती, की फक्त मानसिक, ते दोन्ही तिच्या दृष्टीने सारखेच अक्षम्य होते. ती तिच्या नवऱ्यावरचे प्रेम सतत व्यक्त करत असे, पण त्याबद्दल्यात तिला नवऱ्याकडून धिक्कारले जाई. त्यामुळे अर्थात ती चिडून, त्या निरागस स्त्रीला सतत टोचून बोलण्याने व कठोर कृतीने दोष देत असे. तिचा पहिला निर्णय स्वतःचे आयुष्य संपवण्याचा होता. पण नंतर

तिच्या सुपीक डोक्यातून असा बेत निघाला, की ते अशा रीतीने संपवायचे की तिच्या अचानक मृत्युपेक्षा, तिने घेतलेल्या बळीचे नशीब जास्त वाईट ठरेल.

त्यासाठी घेतल्या गेलेल्या पायऱ्या आपण नीट समजून घेऊ शकतो. त्यात तिच्या उल्लेखनीय रीत्या अनाकलनीय मनाचे, दर्शन घडू शकते. मिस डनबारकडून हुशारीने चिठ्ठी मिळवून, असा आभास निर्माण केला गेला, की तिने गुन्ह्याचे दृष्य घडवून आणले आहे. तिने ती चिठ्ठी स्वतःच्या हातात धरून ठेवण्याची कृती अती काळजीने केली असावी, की न जाणो मिस डनबारने ही चिठ्ठी लिहिली असल्याचे कळायला, चुकूनही उशीर व्हायला नको. सुरवातीला, या एकाच गोष्टीमुळे माझा संशय वाढण्यास सुरवात झाली.

नंतर तिने घरी असलेल्या तिच्या नवऱ्याच्या संग्रहातील, पेटीत ठेवलेल्या जोडीतील, एक पिस्तुल घेतले --- ते तिच्या उपयोगासाठी ठेवले. त्या जोडीतले दुसरे तिने त्या सकाळी मिस डनबारच्या कपड्यांच्या कपाटात, त्यातील एक गोळी काढून ठेवले. कुणाचे लक्ष नसतांना, हे ती सहजपणे करू शकली. तिने तिचे शस्त्र लांब पडावे, म्हणून मुद्दाम केलेला अनन्यसाधारण बेत प्रत्यक्षात आणण्यासाठी, नंतर ती थॉर पुलावर आली. जेव्हा मिस डनबार आली, तेव्हा तिने तिचा राग व्यक्त करायला सुरवात केली. जेव्हा ती आत निघून गेली, तेव्हा तिने तिचा भयानक बेत अंमलात आणला. पिस्तुल स्वतःच्या उजव्या कानशीलाजवळ रोखून चाप ओढला. गोळी मेंदूतून आरपार गेली व खाली पडली. दोऱ्याने ताणून बांधलेले पिस्तुल, झोका खाऊन पुलाच्या भिंतीवर जाऊन आपटले, ज्यामुळे फटका बसून भिंतीचा काही लहानसा भाग फुटला. दगडाच्या भाराने ते पिस्तुल पुन्हा हेलकावा खाऊन दगडा बरोबर पाण्यात पडले. आता प्रत्येक दुवा सांधला गेला होता आणि साखळी पूर्ण झाली होती. प्रेताजवळ पडलेली गोळी, मिस डनबारच्या कपाटात सापडलेल्या पिस्तुलातील असल्याचे तपासणीअंती नक्की झाले व त्या निरपराध स्त्रीला तुरुंगात डांबण्यात आले. वर्तमानपत्रे असे विचारतील, की हे आधीच का शोधले गेले नाही? पण घटना घडून गेल्यावर शहाणपण येणे सोपे आहे. शिवाय तुम्ही काय व

कुठे शोधत आहात, याची पुरेशी जाणीव असल्याखेरीज, जलपर्णीनी भरलेल्या तलावाचा अंदाज घेणे, हे सोपे काम नाही. ठीक आहे, वॉटसन, आपण त्या उल्लेखनीय स्त्रीला व भीतीदायक रीत्या आक्रमक मनुष्याला, मदत केली आहे. भविष्यात ते त्यांच्या इच्छाआकांक्षा पुऩ्या करतील, हे काही अशक्य दिसत नाही. आर्थिक जगाला समजेल की, त्या मुलांना शिकवायच्या शाळेच्या दुःखी खोलीत, मिस्टर नील गिब्सन काही धडा शिकले.

The Gloria Scott

ग्लोरिया स्कॉट

आम्ही हिवाळ्यातील एका रात्री शेकोटीच्या कडेला बसलो असतांना, माझा मित्र शेरलॉक होम्स म्हणाला, "वॉटसन, माझ्याकडे काही कागद आहेत. मला खरेच वाटते, की तू ते एकदा डोळ्याखालून घालावेस. ते ग्लोरिया स्कॉटच्या असामान्य केसचे कागद आहेत. ते जेव्हा शांतीदेवता ट्रेव्हरने वाचले तेव्हा तो भीतीने अर्धमेला झाला.

त्याने खणातून, थोडा गंजलेले पोकळ नळकांडे काढले व त्याची चिकटपट्टी काढून, पाटीसारख्या करड्या रंगाचा अर्ध्या कागदांचा गूठा माझ्या हातात दिला.

त्यात लिहिले होते, "लंडनच्या साठीचा खेळ पुरवठा आता संपलेला गेलेला दिसतो आहे. मुख्य माणूस हडसनने आता आम्हाला सर्व कोंबड्यांबद्दल नेमके काही स्पष्ट असे सांगितलेले असे समजले आहे. कोंबड्या पाळणाऱ्या तुझ्या शेतकऱ्यांच्या भल्या आयुष्यासाठी पक्ष्यांच्या मागणीप्रमाणे विमान तिकीट काढून प्रवास सतर्कतेने सतत कर."

तो अर्थ लावण्यास कठीण असा निरोप वाचून, मी वर बघितले, तेव्हा माझ्या चेहऱ्यावरील भावांकडे बघून होम्स गालातल्या गालात हसत होता.

तो म्हणाला, "तू थोडा घाबरलेला दिसतोस."

"मला कळत नाही, की असला निरोप वाचून भीती कशी वाटेल. मला तर तो विनोदी पद्धतीने, विस्कळीत स्वरूपात लिहीलेला दिसतो."

"असेलही. तरीही तो बळकट, सशक्त व चांगला वाचक त्यामुळे पिस्तुलातील गोळी सुटल्याप्रमाणे पार कोलमडून पडला, ही गोष्ट कशी काय घडली?"

मी म्हणालो, "तू माझी उत्सुकता वाढवतो आहेस. पण तू आता असे का म्हणालास, की मी या केसचा अभ्यास करण्यासाठी विशिष्ट कारणे होती."

"कारण ज्यात मी गुंतलो, अशी ही पहिली केस होती."

मी नेहमी माझ्या मित्राकडून गुन्हाविषयी संशोधन करतांना तो कुठल्या दिशेने चालला आहे, हे शोधायचा प्रयत्न केलेला होता. पण त्याला असे विनोदी संभाषण करतांना कधी पकडले नव्हते. आता तो पुढे होऊन एका खुर्चीत बसला व त्याच्या गुडघ्यावर ते कागद पसरले. मग त्याने पाईप पेटवला. मग पाने उलटत तो पाईप ओढत राहिला.

त्याने विचारले, "तू मला कधी व्हिक्टर ट्रेव्हरबद्दल बोलतांना ऐकलेस? मी दोन वर्षे कॉलेजमध्ये असतांनाचा माझा तो एकमेव मित्र होता. मी कधीच सामाजिक प्राणी नव्हतो. वॉटसन, त्यापेक्षा मी एकट्याने खोलीत रहाणे पसंत करत असे. माझा काही विचार चालू असे.

त्यामुळे माझ्या बरोबरीच्या मुलांमध्ये मी कधीच मिसळलो नाही. मला बॉक्सिंग व अडथळ्यांच्या शर्यतीत थोडाफार रस होता. पण माझी अभ्यासाची पद्धत इतर सर्वांपेक्षा वेगळी होती. त्यामुळे आमचा एकमेकांशी काही संबंध येत नसे. मला फक्त ट्रेव्हर माहिती होता. एका सकाळी मी चर्चमध्ये जात असतांना, ट्रेव्हरच्या शिकारी कुत्र्याने, माझ्या घोट्यावर हल्ला केल्यामुळे मला अपघात झाला, तेव्हा मला तो माहिती झाला.

तर अशी काही काव्यात्मक नव्हे तर रोखठोक पद्धतीने आमची मैत्री झाली. पण ती परिणामकारक होती. दहा दिवस मी झोपून होतो. पण ट्रेव्हर माझ्या चौकशीसाठी येत असे. सुरवातीला आम्ही मिनिटभर बोलत असू. पण हळूहळू त्याच्या भेटींचा वेळ वाढू लागला. आणि ती सहामाही संपताना आम्ही घट्ट मित्र झालो. तो आनंदी, उत्साही, भावनामय व दमदार मुलगा होता. बऱ्याच बाबतीत माझ्या विरुद्ध होता. पण काही विषय आमच्यात समान होते. त्यालाही माझ्याप्रमाणेच कुणी मित्र नव्हते, हे समजल्यावर तर आमच्यातील बंध आणखी बळकट झाले. शेवटी त्याने नॉरफोकमधील डॉनिथ्रोप येथे त्याच्या वडिलांच्या घरी मला भेटायला बोलावले. महीन्याभराच्या लांब सुट्टीत मी त्यांचा पाहुणचार स्वीकारला.

मध्यंतरीच्या काळात वयस्क ट्रेव्हर अर्थातच पैसेवाला व जमीनदार झाला होता. ब्रोड्स प्रदेशातील लॅंगमेरेच्या उत्तरेला असलेले डॉनिथ्रोप हे छोटेसे गाव होते. भले मोठे, ओकचे वासे असलेले, विटांमध्ये बांधलेले, पांढऱ्या रंगाच्या रस्त्याने गावाला जोडलेले असे त्याचे घर, जुन्या पद्धतीचे होते. कुंपणाशी पाणथळ जागेत रानटी बदकांची शिकार करता येत असे. छानपैकी मासे पकडता येत. माझ्या माहितीप्रमाणे आधी तिथे रहाणाऱ्याकडून घेतलेले लहानसे वाचनालय होते. एक स्वयंपाकी होता. त्यामुळे तिथे महिनाभर रहाणे अशक्य ठरवणारा माणूस, नक्कीच नेमकेपणा व चटपटीतपणा जपणारा माणूस असणार.

त्याचे वडील विधुर होते व तो त्यांचा एकुलता एक मुलगा होता.

मी असे ऐकले होते, की त्याला एक बहीण होती. पण बर्मिंगहॅमला भेट देताना ती घटसर्प होऊन वारली. मला त्याच्या वडिलांमध्ये फारच स्वारस्य वाटले. ते थोडे संस्कृतीचे उपासक होते. फार नाही. ते शारीरिक व मानसिक दृष्ट्या उद्धटपणे शक्तीशाली होते. त्यांना पुस्तकांबद्दल क्वचितच काही माहिती होती. पण त्यांनी खूप प्रवास केला होता व खूपसे जग पाहिले होते. ते ज्या गोष्टी शिकले, त्या सर्व त्यांच्या लक्षात होत्या. ते करड्या केसांचे, रापलेल्या चॉकलेटी चेहऱ्याचे, निळ्या भीतीदायक डोळ्यांचे, चांगले उंचनिच व मोठ्या हाडपेराचे होते. तरी दयाळूपणाबद्दल व मदतीला तत्पर असल्याबद्दल गावात त्यांची किर्ती होती. ते सहनशील व दयाळू असून गावातील भांडणांचे निकाल देताना नेहमी सौम्य शिक्षेची शिफारस करण्याबद्दल प्रसिद्ध होते.

मी तिथे आल्यापासून काही दिवसात, आम्ही जेवणानंतर वाईन घेत बसलो होतो. तेव्हा तरुण ट्रेव्हरने मी आधीच माझी अशी पद्धत बनवलेल्या, निरीक्षणावरून निष्कर्ष काढायच्या सवयीची, चर्चा करायला सुरवात केली. तरीही मला माझ्या पुढील आयुष्यातील त्या पद्धतीच्या सहभागाबद्दल काही माहिती नव्हते. वयस्क माणसाने सहज असा विचार केला, की मी मोठ्या धैर्याने व शक्तीयुक्तीने पादाक्रांत केलेल्या काही किरकोळ गोष्टी, त्यांचा मुलगा जास्त फुगवून सांगतो आहे.

ते विनोदी पद्धतीने हसत म्हणाले, "मिस्टर होम्स, आता असे बघा, माझ्याबद्दल तुम्ही काय सांगू शकाल?"

मी उत्तरलो, "मला वाटते, सांगण्यासारखे फार काही नाही. पण मी असे सुचवू शकेन की गेल्या बारा महिन्यात तुम्ही तुमच्यावर खासगी हल्ला होण्याची भीती बाळगून आहात."

त्यांच्या ओठावरचे हास्य मावळले. त्यांनी माझ्याकडे खूप आश्चर्याने बघितले.

ते त्यांच्या मुलाकडे वळून म्हणाले, "ते खरे आहे. व्हिक्टर, तुला माहिती आहे का, त्या जमीन बळकवणाऱ्या टोळीला आपण नेस्तनाबूत केले, तेव्हा त्यांनी आपल्याला मारायची

शपथ घेतली होती. सर एडवर्ड होलींवर खरोखर हल्ला झाला. तेव्हापासून मी नेहमी सावध असतो. तरी मला हे कळत नाही की हे तुला कसे माहित?"

मी उत्तरलो, "तुमच्याकडे एक छान काठी आहे. त्यावरील अक्षरांवरून मला समजले की ती एक वर्षापेक्षा जुनी नाही. पण तुम्ही कष्ट घेऊन त्या काठीच्या एका बाजूला भोक पाडून त्यात शिसे ओतले आहे. अशा तऱ्हेने तुम्ही त्याचे शक्तिमान शस्त्र बनवले आहे. तुम्हाला काही धोका असल्याशिवाय तुम्ही अशी काळजी घेणार नाही."

त्यांनी हसत विचारले, "अजून काही?"

"तुम्ही तरुणपणी बरेच बॉक्सींग केलेले आहे."

हे पण बरोबर आहे. तुला हे कसे माहित? माझे सरळ नाक थोडे वाकडे झाले आहे का?" मी म्हणालो, "नाही. ते तुमचे कान आहेत. बॉक्सींग करणाऱ्या माणसासारखे ते विशिष्ट रीत्या चपटे व जाड आहेत."

"अजून काही?"

"तुमच्या फुगीर स्नायुंवरून कळते आहे की तुम्ही खूप खणले आहे."

"मी सोन्याच्या शेतीत सारा पैसा कमावला आहे."

"तुम्ही न्यूझीलंडमध्ये होतात."

"एकदम बरोबर."

"तुम्ही जपानला भेट दिली आहे."

"खरे आहे."

"ज्याच्या नावाची आद्याक्षरे J. A. आहेत अशा माणसाशी तुमची खूप जवळीक आहे. नंतर तुम्ही त्याला पूर्णपणे विसरून गेला आहात."

मिस्टर ट्रेव्हर हळू हळू उभे राहिले. विचित्र जंगलीपणे त्यांचे मोठे निळे डोळे माझ्यावर स्थिर करून ते पुढे आले आणि खाली गालिच्यावर पडलेल्या टरफलांवर तोंड खाली करून चक्कर येऊन पडले.

“वॉटसन, तू कल्पना करू शकतोस, की मला व व्हिक्टरला किती धक्का बसला असेल. त्यांना आलेली खुमखुमी फार काळ टिकली नाही. पण तरीही आम्ही त्यांची कॉलर सैल केली, तेव्हा त्यांनी त्यांच्या पेल्यामधून, स्वतःच्या चेहऱ्यावर पाणी शिंपडले. तोंड उघडे टाकून हवा आत ओढून घेतली व उठून बसले.

ते जबरदस्तीने हसत बोलले, “अरे मुलांनो, मला आशा आहे की मी तुम्हाला घाबरवले नसेल. मी दणकट दिसलो, तरी माझ्या हृदयात एक दुर्बल जागा आहे. ती मला कधीही दणका देऊ शकते. मला समजत नाही, तू हे कसे काय साध्य केलेस. मिस्टर होम्स, मला वाटते की समोर दिसणाऱ्या गोष्टी व तर्कबुद्धी वापरणारे गुप्तचर तुमच्यापुढे निष्प्रभ आहेत. हीच तुझ्या भावी आयुष्याची रेखा आहे. एक जगाचा अनुभव घेतलेला माणूस हे सांगतो आहे.”

“जास्त वाढवून सांगितलेली माझी क्षमता व त्यांनी केलेली शिफारस, या त्यांच्या प्रोत्साहनामुळे पहिल्यांदा माझ्या डोक्यात असे आले, की माझ्या या सर्वात आवडत्या छंदाचा मी व्यवसाय बनवू शकतो. पण त्यावेळेस असा विचार मी करू शकत नव्हतो, कारण माझा यजमान अचानक आजारी पडल्याने मी हवालदिल झालो होतो.

मी म्हणालो, “मी अशी आशा करतो की तुम्हाला दुःख होईल, असे मी काही बोललो नसेन.”

“तसे पाहिले, तर तू नक्कीच काही नाजूक बाबींना स्पर्श केलास. मी तुला विचारू शकतो का, की तुला किती व कसे माहित आहे? आता ते अर्धविनोदी पद्धतीने बोलत होते. पण अजूनही त्यांच्या डोळ्यांच्या कडांवर भीती तरळत होती.

मी म्हणालो, "हे तर अगदी साधे आहे. तुम्ही जेव्हा तुमचा हात हलवला, तेव्हा तुमच्या कोपराच्या आतील बाजून J. A. असे गोंदवून घेतलेले मी पाहिले. अजून ती अक्षरे वाचता येतील इतपत ठळक होती. पण ती पुसट होत चालली होती व त्याभोवतालच्या कातडी वरून असे लक्षात येत होते की ती पुसून टाकायचा प्रयत्न झालेला आहे. त्यावरून हे लक्षात आले की ती आद्याक्षरे तुमच्या खूप जवळची होती आणि नंतर तुम्हाला ती विसरण्याची इच्छा होती."

त्यांनी सुटकेचा निःश्वास टाकत म्हटले, "काय दृष्टी आहे! तू म्हणालास, तसेच ते आहे. पण आपण त्याबद्दल बोलायला नको. भुतांपैकी आपल्या जुन्या प्रेमी माणसांची भुते सर्वात वाईट असतात. आपण बिलीयर्डच्या खोलीत जाऊ. आणि शांतपणे सिगरेट ओढू."

"त्या दिवसापासून, मिस्टर ट्रेव्हर यांच्या व माझ्या मित्रत्वामध्ये नेहमी एक संशयाचा धागा राहिला. त्यांचा मुलगादेखील तसे जाणवल्याचे म्हणाला. तो बोलला, "तू त्या गावाच्या पुढाऱ्याला असा काही धक्का दिला आहेस, की तुला काय माहिती आहे व काय नाही याबद्दल त्यांना नेहमीच धास्ती वाटेल. माझी खात्री आहे, की ते तसे कधी दाखवणार नाहीत. पण ते इतके भक्कमपणे त्यांच्या मनात असेल, की ते त्यांच्या प्रत्येक कृतीतून दिसेल. शेवटी माझी इतकी खात्री झाली, की माझ्यामुळे ते अवघडल्यासारखे होतात, की मी तिथे जाणे बंद केले. तरीही त्याच दिवशी, मी जाण्यापूर्वी, अशी एक घटना घडली, ज्यामुळे आधीच्या घटनांचे महत्व अधोरेखित झाले.

आम्ही खुर्च्या टाकून बागेतील हिरवळीवर बसलो होतो. उन्हात आम्ही आजूबाजूच्या तलावांची शोभा बघत होतो. तेव्हा एक नोकराणी सांगत आली की मिस्टर ट्रेव्हर, यांना भेटायला एक माणूस आला आहे.

यजमानाने विचारले, "त्याचे नाव काय आहे?"

"त्याने काही सांगितले नाही."

“मग त्याला काय हवे आहे?”

तो म्हणतो आहे, की तुम्ही त्याला ओळखता. त्याला फक्त एक मिनिटभर बोलायचे आहे.”

त्याला इकडे घेऊन ये. “क्षणभराने तिथे वयाने सुरकुत्या पडलेला, पाठीत वाकलेला माणूस सावकाश वेड्यावाकड्या पद्धतीने चालत आला. त्याने उघडे जाकीट घातले होते. त्याच्या बाहीवर काही सांडले होते. त्याने लाल काळे चौकोन असलेला शर्ट घातला होता. निळी जीन व जड झिजलेले बूट घातले होते. त्याचा चेहरा बारीक, लबाड व रापलेला व कायमचा हसरा असल्यासारखा दिसत होता. त्यामुळे त्याचे पिवळे दात दिसत होते. त्याचे सुरकुतलेले हात त्याने अशा रीतीने बांधल्यासारखे ठेवले होते, की त्यावरून तो खलाशी असल्याचे कळत होते. तो हिरवळीतून चालत आमच्या दिशेने येऊ लागला तेव्हा मिस्टर ट्रेव्हरनी घशातून कफ साठल्यासारखा आवाज काढला. आणि खुर्चीतून उडी मारून उठत, ते घरात धावत गेले. एका मिनिटात ते परत आले. आणि ते माझ्या अंगावरून जात असतांना, मला दारूचा उग्र दर्प आला.

“काय रे माझ्या माणसा, मी तुझ्यासाठी काय करू शकतो?”

खलाशी त्यांच्याकडे सुरकुतलेल्या चेहऱ्याने व त्याच हसऱ्या ओठांनी बघत राहिला.

त्याने विचारले, “तू मला ओळखले नाहीस?”

नवल वाटून ते म्हणाले, “प्रिय माणसा, तू नक्कीच हडसन आहेस.”

खलाशी म्हणाला, “हो. सर, मी हडसन आहे. मी तुम्हाला बघितल्याला तीस वर्षे होऊन गेली. तुम्ही छान घरात रहात आहात आणि मी अजूनही दोरीने बांधलेल्या पिपाबाहेर खाऱ्या मासाचे तुकडे मोडतो आहे.”

मिस्टर ट्रेव्हर बोलले, "तुझ्या लक्षात येईल, की मी अजून ते जुने दिवस विसरलेलो नाही. ते चालत त्या खलाशाजवळ जात हळू आवाजात बोलले, "स्वयंपाकघरात जा" मग मोठ्याने म्हणाले, "तुला तिथे खायला प्यायला मिळेल. तू मला अशा परिस्थितीत सापडणार, याबद्दल मला खात्री होती."

त्याच्या कपाळाला हात लावत खलाशी बोलला, "सर, आभारी आहे. मी आठ गाठींच्या जाळ्यातून, आताच दोन वर्षांपूर्वी सुटलो आहे. त्यामुळे मी गांजून गेलो आहे. मला विश्रांती हवी आहे. मला वाटले, ती मला एकतर तुझ्याकडे किंवा बेडोसकडे मिळेल."

ट्रेव्हर ओरडला, "ओहो! तुला मिस्टर बेडोस कुठे आहे, ते माहिती आहे का?"

तो मनुष्य खुनशीपणे हसत बोलला, "सर, देवाच्या कृपेने मला माझे जुने मित्र कुठे आहेत, ते माहिती आहे." एवढे बोलून, तो नोकराणीच्या मागोमाग स्वयंपाकघराकडे गेला. तो जातांना मिस्टर ट्रेव्हर शांतपणे, हळू आवाजात बोलले, की ते सोन्याच्या खाणीच्या कामाकडे वळण्यापूर्वीचा, त्यांचा तो जहाजावरील मित्र होता. मग ते आम्हाला तिथेच हिरवळीवर सोडून, आत गेले. तासाभराने, जेव्हा आम्ही घरात शिरलो, तेव्हा ते जेवायच्या खोलीत तर् होऊन पडले होते. या घटनेने माझ्या मनावर वाईट प्रभाव पडला. दुसऱ्या दिवशी मला डॉनिथ्रोप सोडतांना वाईट वाटले नाही. मला वाटले की माझे तेथील वास्तव्य माझ्या मित्रासाठी लाजिरवाणे ठरू शकेल.

मोठ्या सुट्टीच्या पहिल्या महिन्यातच हे झाले. मी माझ्या लंडनमधील खोलीवर गेलो. तिथे मी सात आठवडे सेंद्रिय रसायनशास्त्रातील प्रयोग करण्यात घालवले. पण जेव्हा सुट्टी संपत आली, तेव्हा मला माझ्या मित्राकडून मी डॉनिथ्रोपला यावे, अशी एक तार मिळाली. त्याला माझ्या सल्ल्याची व मदतीची फार जरूरी होती. अर्थात मी सर्व काही सोडून तिथे जाण्यासाठी निघालो.

माझ्यासाठी तो स्टेशनवर कुत्र्यांची गाडी घेऊन आला होता. मला दिसले की गेले दोन महिने त्याची परीक्षा बघणारे ठरले असावेत. तो बारीक झाला होता. सतत काळजी करून थकला होता. तो ज्या आनंदी, आशावादी व मोठ्या आवाजाबद्दल प्रसिद्ध होता, ते आता राहिलेले नव्हते.

तो पहिले शब्द हेच बोलला, "गावाचा पुढारी मरायला टेकला आहे."

मी ओरडलो, "अशक्य आहे. काय झाले आहे?"

"उदासीनतेच्या धक्क्याने पक्षाघात. दिवसभर ते जीवनमरणाच्या सीमारेषेवर आहेत. मला शंका आहे की आपण घरी जाईपर्यंत, ते जिवंत असतील की नाही."

"वॉटसन, मी या भयानक बातमीने कसा हादरून गेलो असेन, याची तू कल्पना करू शकतोस."

"असे कशाने झाले?"

"ओहो, तोच तर मुद्दा आहे. आत उडी मार. आपण गाडीतून जात असताना याबद्दल बोलू, तू जाण्यापूर्वीच्या संध्याकाळी एक मनुष्य आला होता, तो तुला आठवतो का?"

"चांगलाच आठवतो."

"तुला माहिती आहे का, की आपण त्याला घरात घेतला."

"मला काही कल्पना नाही."

"तो कोण होता?"

तो ओरडला, "होम्स, तो राक्षस होता."

मी आश्चर्याने त्याला निरखित राहिलो.

“हो. तो स्वतः राक्षसच होता. आम्हाला तेव्हापासून क्षणभराची देखील शांतता नाही. त्या संध्याकाळपासून माझ्या वडिलांचे डोके वर निघाले नाही. आणि आता तर त्या शापित हडसनमुळे त्यांचे हृदय विदीर्ण होऊन, ते मरायलाच टेकले आहेत. हे सगळे तो यमदूत घरी आल्यामुळे झाले आहे.”

“काय अधिकाराने तो तिथे आला होता?”

“ओहो, तेच तर मला माहिती नाही. दयाळू, लोकांना मदत करणारे, वयस्क --- असे माझे वडील अशा गुन्हेगार माणसाच्या कचाट्यात कसे काय सापडले? पण होम्स, तू आल्यामुळे मला आनंद झाला आहे. काहीही खासगी माहिती बाहेर फुटण्याचा धोका न घेता, तू जे योग्य निर्णय घेतोस, त्यामुळे माझा तुझ्यावर फारच विश्वास आहे. तू मला सर्वात चांगला सल्ला देशील, याबद्दल मला खात्री आहे.”

आम्ही गावातील पांढऱ्या गुळगुळीत रस्त्याने आजूबाजूला मावळत्या सूर्याच्या लालसर रंगाने चकाकणारे तलाव बघत भरभर चाललो होतो. आमच्या डावीकडे असलेल्या लहानशा जंगलातून, आम्हाला त्याच्या वडिलांच्या गावातील धुराडी व झेंडे दिसू लागले होते.

माझा मित्र म्हणाला, “माझ्या वडिलांनी त्या माणसाला माळी बनवले. पण त्यात त्याला समाधान नव्हते. म्हणून त्याला स्वयंपाक्याची बढती दिली. घरात त्याची सत्ता चाले. तो घरभर हिंडे व मनाला येईल ते करे. नोकराणी त्याच्या दारुड्या सवयींबद्दल व शिवराळ भाषेबद्दल तक्रारी करत. वडीलांनी त्या सहन करत असलेल्या त्रासाबद्दल त्यांचा पगार वाढवला. तो मनुष्य वडिलांची बोट व उत्तम बंदुक घेऊन, शिकार करायला जाई. आणि हे सगळे दुष्टपणे चिडवल्यासारख्या उद्धट चेहऱ्याने बघत करे. तो जर वयाने माझ्याएवढा असता, तर मी त्याला वीस वेळा खाली लोळवले असते. होम्स, तुला सांगतो, या काळात मला खूप संयम ठेवावा लागला. आता मी स्वतःला विचारतो आहे, मी हे असेच चालू ठेवले, तर हे शहाणपणाचे ठरणार नाही.

“तर अशा तऱ्हेने सर्व काही वार्डटपासून अती वार्डटपर्यंत जाऊन पोचले आहे. हा हडसन नावाचा पशु दिवसेंदिवस फार शिरजोर होत चालला आहे. एकदा माझ्यासमोर त्याने माझ्या वडिलांना, अरेरावीने उत्तरे दिली. मी त्याला पकडून खोलीबाहेर हाकलून दिले. तो शिव्या देत, विषारी डोळ्यांनी व भयंकर रागीट चेहऱ्याने बाहेर पडला. तोंडाला येतील त्या धमक्या देऊ लागला. नंतर तो व बिचारे वडील यांच्यात काय झाले, हे मला माहिती नाही. पण दुसऱ्या दिवशी वडिलांनी माझ्याकडे येऊन विचारले, मी हडसनची माफी मागू शकतो का. तू कल्पना करू शकतोस, मी नकार दिला. मी वडिलांना विचारले, तो इतके स्वातंत्र्य घेऊन घर डोक्यावर कसे काय घेऊ शकतो.

ते म्हणाले, “अरे माझ्या मुला, हे बोलायला ठीक आहे पण मी कुठल्या संकटात सापडलो आहे, ते तुला माहिती नाही. व्हिक्टर, काही झाले तरी मी तुला माहिती करून देईन. तुझ्या बिचाऱ्या वडिलांना काय त्रास आहे, यावर तू विश्वास ठेवणार नाहीस. ठेवशील का?” ते फार सद्गतीत झाले होते. त्यांनी स्वतःला दिवसभर अभ्यासिकेत कोंडून घेतले. मला खिडकीतून ते व्यग्रपणे लिहित असल्याचे दिसत होते.

हडसनने आम्हाला सांगितले की तो येथून जात आहे. त्यामुळे त्या संध्याकाळी आम्ही सुटकेचा निःश्वास टाकला. जेवणानंतर तो त्या खोलीत आला व प्यायलेल्या अवस्थेत, घोगऱ्या आवाजात त्याचा बेत जाहीर करू लागला.

तो म्हणाला, “माझे नॉरफोकमधील रहाणे बास झाले. मी आता हॅपशायरला मिस्टर बेडोसकडे जातो. मी असे म्हणू शकतो, की मला बघून तुला जितका आनंद झाला, तितकाच त्यालाही होईल.”

माझे वडील गरीब गार्डप्रमाणे म्हणाले, “हडसन, तू रागावून जात नाही आहेस, अशी मी आशा करतो.” ते ऐकून माझे रक्त उसळू लागले.

माझ्याकडे आढ्यतेने बघून तो म्हणाला, “मी माफी मागणार नाही.

वडील माझ्याकडे वळून बोलले, "व्हिक्टर, तुला हे कळेल, की या चांगल्या माणसाला तू जरा असेतसेच वागवलेस."

मी उत्तरलो, "उलट, मला वाटते, आपण दोघांनीही त्याला असामान्य पद्धतीने सहन केले."

तो छद्मीपणे बोलला, "असे झाले होय? फार छान मित्र! आपण त्याबद्दल बघू."

"तो खोलीबाहेर पडला व अर्ध्या तासाने माझ्या वडिलांना दयनीय रीत्या उदास अवस्थेत टाकून, त्याने घर सोडले. रात्रीमागून रात्री मी त्यांना खोलीत येरझऱ्या घालतांना पाहिले. त्यांना बसलेला दणका कमी होत, हळूहळू ते त्यांचा आत्मविश्वास परत मिळवत होते."

"मी उत्सुकतेने विचारले, "कसा?"

"एका वेगळ्याच पद्धतीने. काल संध्याकाळी माझ्या वडिलांना एक पत्र आले. त्यावर इंग्लिज पोस्टाचा शिक्का होता. माझ्या वडीलांनी ते वाचले. दोन्ही हात डोक्यावर नेऊन टाळ्या वाजवल्या. आणि बेभान झाल्याप्रमाणे खोलीत गोलगोल फिरू लागले.

शेवटी मी त्यांना सोप्यावर बसवले त्यांचे तोंड व पापण्या एका बाजूला वळल्या होत्या. मी पाहिले, की त्यांना पक्षाघाताचा जोरदार झटका आलेला आहे. डॉ फोर्डहॅम लगेच आले. आम्ही त्यांना झोपवले. पण पक्षाघात वाढला होता. त्यांची शुद्ध परत येईना. ते जगण्याची मला आशा वाटत नाही."

मी ओरडलो, "ट्रेव्हर, तू मला घाबरवतो आहेस. त्या पत्रात असे काय होते की ज्यामुळे त्यांची अशी अवस्था झाली?"

"काही नव्हते. स्पष्टीकरण देण्यासारखे काही नाही. निरोप असातसाच व असंबद्ध होता. अरे देवा, मी घाबरत होतो, तोच तो होता."

असे बोलत आम्ही इमारतीपाशी आलो. मावळत्या उजेडात आम्ही पाहिले, घराची प्रत्येक खिडकी बंद होती. आम्ही दाराशी गेलो, तेव्हा माझ्या मित्राचा चेहरा दुःखाने झाकोळून गेला होता. एक काळे कपडे घातलेला इसम तेथून बाहेर आला.

ट्रेव्हरने विचारले, "हे कधी झाले, डॉक्टर?"

"तुम्ही गेल्यावर लगेच."

"ते शुद्धीवर आले होते का?"

"मृत्यूपूर्वी क्षणभर."

"मला काही निरोप आहे का?"

जपानी टेबलाच्या मागील खणात कागदपत्र आहेत, एवढाच."

माझा मित्र डॉक्टरांबरोबर वडील वारले होते, त्या खोलीत गेला. मी अभ्यासिकेत झाल्या गोष्टींबद्दल परतपरत विचार करत राहिलो. मला आयुष्यात कधी दिसला नव्हता, एवढा अंधार दिसू लागला. या बॉक्सर, प्रवासी, सोन्यासाठी खणणाऱ्या माणसाने स्वतःला त्या भयानक चेहऱ्याच्या माणसाच्या एवढे कऱ्यात का जाऊन दिले होते? त्यांच्या दंडावर गोंदलेल्या J. A. या दोन अक्षरांमध्ये काही स्पष्टीकरण न देण्यासारखे व चक्कर येण्याएवढे काय होते? आणि पत्र आल्यावर भीतीने मरून जाण्याइतके काय होते? मग मला आठवले फोर्डिंगहॅम हॅपशायरमध्ये होते. आणि तिथे तो खलाशी ज्यांना भेटायला गेला होता, ते मिस्टर बेडोस रहात असत. मला वाटते तो तिथे त्यांना ब्लॅकमेल करण्यासाठी गेला होता. ते पत्र कदाचित त्या खलाशाकडून, हडसनकडून, आले असेल. त्यात त्याने काही गुप्त गोष्ट फोडली असेल. किंवा ते बेडोसकडून आले असेल व त्यात अशी धमकी असेल की जुन्या मित्राने गुपित फोडले असून आता धोका संभवतो. इथपर्यंत मला कळले. पण हे पत्र त्यांच्या मुलाने सांगितल्याप्रमाणे, इतके कुरूप व क्षुल्लक कसे काय असू शकेल? त्याने ते चुकीचे वाचले असेल. मग नक्की ते काही सांकेतिक

भाषेत लिहिलेले गुपित असणार. ते वाचून जो अर्थ लागत होता, त्यापेक्षा वेगळे असे काही ते पत्र सांगत असणार. मला खात्री होती, की मी ते रहस्य उलगडू शकेन. एका शोक करणाऱ्या नोकराणीने दिवा आणेपर्यंत, मी अंधारात बसून तासभर विचार करत होतो. तिच्या मागोमाग पडेल पण आता सावरलेल्या चेहऱ्याने, माझा मित्र ट्रेव्हर आला. माझ्यासमोर बसून त्याने टेबलावरील दिवा ओढून घेतला. एका करड्या कागदावर खरडलेली लहानशी चिठ्ठी माझ्या हातात दिली. 'लंडनच्या साठीचा खेळ पुरवठा आता संपलेला गेलेला दिसतो आहे. मुख्य माणूस हडसनने आता आम्हाला सर्व कोंबड्यांबद्दल नेमके काही स्पष्ट असे सांगितलेले असे समजले आहे. कोंबड्या पाळणाऱ्या तुझ्या शेतकऱ्यांच्या भल्या आयुष्यासाठी पक्ष्यांच्या मागणीप्रमाणे विमान तिकीट काढून प्रवास सतर्कतेने सतत कर.'" असे त्यावर लिहिलेले होते.

मी तो निरोप पहिल्यांदा वाचला, तेव्हा माझा चेहरा, तुझ्याइतकाच घाबरलेला झाला. मग मी तो परत काळजीपूर्वक वाचला. मला वाटले की त्या विचित्र शब्दसमूहात काही गर्भितार्थ दडलेला होता. किंवा असेही असेल की 'पक्ष्यांची मागणी' किंवा 'कोंबड्या पाळणारे शेतकरी' याला आधीच काही ठरलेला वेगळा अर्थ असेल. पण तो काय, ते समजत नव्हते. तरी माझा असा ठाम विश्वास होता, की या केसमधील हडसनच्या उल्लेखामुळे त्यात काही गोम असावी. तो त्या खलाशाने पाठवलेला नसून बेडोसने पाठवलेला असावा. मी खूप प्रयत्न केला पण 'कोंबड्या पाळणाऱ्या शेतकऱ्यांचे आयुष्य' याचा अर्थ लागत नव्हता. मग मी एक आड एक असे शब्द बघत गेलो. पण तरीही माझ्या डोक्यात काही उजेड पडेना.

आणि मग क्षणार्धात त्या कोड्याची किल्ली मला सापडली. मी पहिल्याच्या जोडीने प्रत्येक तिसरा शब्द बघितला. मग मला समजले की कदाचित व्हिक्टरच्या वडिलांना त्यामुळे धक्का का बसला असावा.

ती लघुरुपात व असंबद्ध अशी काही धमकी होती. मी माझ्या मित्राला ते असे वाचून दाखवले:

‘खेळ संपला आहे. हडसनने सर्व काही सांगितले. तुझ्या आयुष्यासाठी विमानप्रवास कर.’

व्हिक्टर ट्रेव्हरने त्याचा चेहरा थरथरण्या हातात लपवला. तो बोलला, “मला वाटते, ते तसेच असणार. हे मरणापेक्षा वाईट आहे. त्याचा अर्थ मानहानी असाही आहे.

“निरोपामध्ये त्याला काही अर्थ नसेल. पण आपल्या दृष्टीने हे पत्र कुणी पाठवले आहे, याचा शोध घेण्यासाठी ते उपयोगी ठरू शकेल. तुला माहिती आहे का, की त्याने सुरवात अशी केली आहे, ‘खेळ --- संपला --- आहे’ --- नंतर त्याने आधीच ठरवलेली सांकेतिक भाषा वापरून दोन शब्दांमधील जागा भरल्या आहेत. त्याच्या मनात आलेला पहिला शब्द त्याने वापरला असणार. तसे त्या खेळाशी संबंधित बरेच शब्द असतील, तर तुम्ही अंदाज करू शकता, की तो दमदारपणे फटका मारणारा असणार किंवा पैदास वाढवण्यात रुची असलेला असणार. तुला बेडोसबद्दल काही माहिती आहे का?”

तो म्हणाला, “का? आता तू विषय काढला आहेस तर मला आठवते की दर हिवाळ्यात, माझ्या बिचाऱ्या वडिलांना त्यांच्याकडून त्यांच्या राखीव जंगलात शिकारीसाठी आमंत्रण येत असे.”

मी म्हणालो, “मग नक्की ती चिठ्ठी त्यांच्याकडूनच आलेली आहे. आता फक्त एवढेच शोधायचे राहिले आहे की या दोन श्रीमंत व मान्यवर माणसांच्या डोक्यावर हडसनने असे काय नकोसे ओझे ठेवले होते.”

माझा मित्र ओरडला, “अरेरे, होम्स, मला भीती वाटते की ते एक लाजलावणे पाप असणार. पण तू माझ्यापासून काही गुप्त ठेऊ शकत नाहीस. हडसनपासून काही धोका आहे असे माझ्या वडीलांच्या लक्षात आले, तेव्हा त्यांनी हा एक कागद लिहून ठेवला. त्यांनी तो डॉक्टरना सांगितल्याप्रमाणे, मला तो जपानी टेबलात सापडला. हा घे आणि माझ्यासाठी वाच. कारण मला ते करायची ताकद नाही व धैर्यही नाही.”

“वॉटसन, हेच ते त्याने मला दिलेले कागद आहेत. मी त्या रात्री अभ्यासिकेत ते त्याच्यासाठी वाचले. तेच आता तुझ्यासाठी वाचतो. ते बाहेरून तिकिटे लावून प्रतिज्ञापत्रित केलेले तुलाही दिसेल. '८ ऑक्टोबरला फाल्माउथपासून निघालेल्या, उत्तर अक्षांश १५ डिग्री २० व पश्चिम रेखांश २५ डिग्री १४ वर असणाऱ्या ग्लोरिया स्कॉटमधून केलेल्या सफरीचे व ६ नोव्हेंबरला फुटलेल्या त्या जहाजाचे हे काही वृतांत आहेत. हे पत्राच्या स्वरूपात आहेत व त्यातील मजकूर खालीलप्रमाणे आहे:

माझ्या प्रिय प्रिय मुला, माझ्या आयुष्याचा शेवट मानहानीकारकपणे अंधारी होत चाललेला दिसतो आहे. मी अगदी सत्याला व प्रामाणिकपणाला स्मरून सांगतो की ही कायद्याची दहशत नाही. ही गावातील माझा मानमरातब जाण्याची गोष्ट नाही. किंवा मला ओळखणाऱ्या सर्वांच्या नजरेतून उतरण्याचे माझ्या हृदयाचे दुःखदेखील नाही. पण हा तुझ्या मनातील माझ्याबद्दलच्या प्रेमाचा, मला वाटते, मी आशा करतो, त्या माझ्याबद्दलच्या आदराचा व माझ्याबद्दल लाज वाटण्याचा विचार आहे. पण माझ्यावर सदैव टांगती तलवार असलेला फटका मला बसेल, तेव्हा तुला हे वाचायची इच्छा झाली पाहिजे. आणि तुला माझ्याकडून सरळपणे समजले पाहिजे, की मी किती प्रमाणात दोष देण्यास पात्र आहे. दुसरीकडे जर (देवाच्या कृपेने) सर्व गोष्टी व्यवस्थित झाल्या, तर कदाचित हा कागद शाबूत राहून तुझ्या हातात पडेल. काही जादूने, तुझ्यातील पावित्र्यतेने, तुझ्या आवडत्या आईच्या आठवणींने आणि आपल्यामधील प्रेमाने, हा आगीत टाक व परत वाचायचा विचारही करू नकोस.

जर तुझे डोळे ही ओळ वाचण्याकडे गेले, तर मला माहिती आहे, की मी आधीच उघडा पडून घरापासून दूर ओढला गेलो आहे. किंवा असे असेल की तुला माहिती आहे, की माझे हृदय कमकुवत आहे, मरणानंतर माझी बोलती बंद होणार आहे. कुठल्याही प्रकारे, माझे गुपित दाबून टाकायचा काळ आता समाप्त झालेला आहे. मी तुला सांगेन त्यातील प्रत्येक शब्द, म्हणजे निखळ सत्य आहे. हे मी शपथ घेऊन सांगतो व दयेची अपेक्षा करतो.

“प्रिय मुला, माझे नाव ट्रेव्हर नाही. माझ्या तरुणपणी मी जेम्स आर्मिटेज, (J. A.) होतो. काही आठवड्यांपूर्वी तुझा कॉलेजमधील मित्र माझी काही गुपिते सांगत असतांना मला बसलेला धक्का, मला का बसला होता, ते तुला आता समजेल. आर्मिटेज म्हणून मी लंडनच्या बँकेत नोकरी करण्यासाठी, शिरकाव केला. आर्मिटेज म्हणून मी देशाचा कायदा मोडला आणि मला हद्दपार करण्यात आले. लाडक्या, तुला हे वाचून फार धक्का बसला का? तसे पाहिले तर हे मानाचे कर्ज आहे. जे मला फेडले पाहिजे. माझा नसलेला पैसा मी वापरला. मला अशी खात्री होती, की तो नाहीसा झालेला कळण्यापूर्वी मी तो फेडेन. पण माझा नशिबाचा फेरा भयंकर निघाला. मला मिळणारे पैसे, कधीच माझ्या हातात आले नाहीत. त्यापूर्वीच हिशेब केला जाऊन, माझा गुन्हा उघडकीला आला. आताच्यापेक्षा तीस वर्षांपूर्वी शिक्षेत कदाचित थोडी दया दाखवून सूट दिली असती. पण कायद्याचे पालन आजच्यापेक्षा तेव्हा कडक होते. माझ्या तेविसाव्या वाढदिवशी, मला इतर सदतीस कैद्यांबरोबर, गुन्हेगार ठरवून ग्लोरिया स्कॉट या बोटीच्या डेकमधून ऑस्ट्रेलियाला पाठवण्यात आले.

ते ५५ साल होते. क्रीमीन लढाई जोरात होती. काळ्या समुद्रातील जहाजे जुन्या कैद्यांची ने आण करण्यासाठी सर्रास वापरली जात. कैद्यांना पाठवण्यासाठी अशी छोटी व तितकी योग्य नसलेली जहाजे वापरण्याचे, सरकारवर बंधन घातले जाई.

ग्लोरिया स्कॉट चिनी चहाच्या व्यापाराचे जहाज होते. ते जुन्या पद्धतीचे, जड व रुंद लाकडांच्या बांधणीचे, पाचशे टनांचे जहाज होते. त्यातील अडतीस कैदी सोडून, सव्वीसजणांचा एक ताफा होता. अठरा शिपाई होते. एक कप्तान, त्याचे तीन सहकारी, एक डॉक्टर, एक धर्मगुरू व चार सुरक्षारक्षक होते. साधारणपणे आम्ही शंभर माणसे त्या जहाजातून फाल्माउथहून निघालो. खरे पाहता, गुन्हेगारांच्या खोल्यांच्या मधील लाकडी भिंती जाड असतात. पण या जहाजात त्या पातळ व नाजूक होत्या. जहाजाच्या मागील बाजूकडील माझ्याशेजारील खोली कुणाची आहे, हे जेटी जवळ आल्यावर मला दिसले. तो नितळ

चेहऱ्याचा, लांब पातळ नाकाचा व रुंद कडक जबड्याचा तरुण होता. त्याने त्याचे डोके आत्मविश्वासाने व आनंदाने हवेत उंच केले होते. बेफिकीरीने चालायची त्याची सवय होती. आणि सर्वात उल्लेखनीय म्हणजे त्याची उंची! मला नाही वाटत की आमच्यापैकी कुणाची डोकी त्याच्या खांद्याला तरी लागली असती की नाही. तो नक्कीच साडेसहा फुट उंच होता. तेथील उदास व रापलेल्या चेहऱ्यांमध्ये, त्याचा उत्साही व निश्चयाचा चेहरा उठून दिसत होता. त्याचे दर्शन मला बर्फाच्या वादळातील आगीसारखे वाटले. तो माझा शेजारी असल्याने, मला आनंद झाला. त्याहून आनंद रात्रीच्या गुडूप अंधारात, मी माझ्या कानाशी कुजबुज ऐकली तेव्हा झाला. कारण त्याने आमच्या दोघांच्या खोलीमधील भिंतीला खिंडार पाडले होते.

तो बोलला, “काय रे, मित्रा, तुझे नाव काय? कुठल्या गुन्ह्यामुळे तू इथे आहेस?”

मी त्याला उत्तर दिले व तो कोण आहे, हे विचारले.

तो म्हणाला, “मी जॅक प्रेंडरगास्ट आहे. आणि आपण इथे असेपर्यंत, देवाच्या दयेनी तू माझे नाव आदराने घेशील.

माझ्या अटकेपूर्वी अखंड देशात त्याच्या केसने खूप खळबळ उडवलेली मला आठवत होती. तो एका चांगल्या कुटुंबातील होता. खूप क्षमता असलेला पण सुधारण्यास अवघड अशा आक्रमक व दुष्ट सवयी असलेला होता. त्याने लंडनमधील प्रसिद्ध व्यापाऱ्यांकडून काही अफलातून पद्धतीच्या गैरव्यवहाराने मोठी रक्कम लुबाडली होती.

तो अभिमानाने बोलला, “हाः, हाः! तुला माझी केस आठवते आहे!

“चांगली आठवते आहे.”

“मग तुला त्यातील काही विचित्र भाग आठवत असेल.”

“तो काय होता?”

“माझ्याकडे चोरीचे अंदाजे पाऊण लाख होते.”

“असे बोलले जात असे.”

“पण त्यातले काहीही त्यांना परत मिळाले नाहीत, हे कसे काय?”

“मिळाले नाहीत?”

त्याने विचारले, “तुला काय वाटते? ते कुठे असतील?”

मी म्हणालो, “मला कल्पना नाही.”

तो ओरडला, “इथे माझ्या अंगठा व तर्जनीच्या मध्ये. देवा रे! तुझ्या डोक्यावर जितके केस आहेत त्यापेक्षा जास्त पौंड मला मिळाले. आणि मित्रा, जर तुमच्याकडे पैसे असतील आणि ते कसे राखायचे व वापरायचे हे तुम्हाला कळत असेल, तर तुम्ही काहीही करू शकता. असा मनुष्य लहानशी पॅन्ट घालून बंदरावरील जहाजात त्रासदायक अशा, कीटक चावणाऱ्या, बुरशी लागलेल्या जुनाट थडग्यात राहिल, असे तुला नक्कीच शक्य वाटत नसेल. नाही, सर, असा माणूस स्वतःची व त्याच्या मित्रांची काळजी घेऊ शकेल. तू हे धरून चाल. तू माझ्यावर अवलंबून रहा. मी तुला माझ्याबरोबर कसे ओढून नेतो, ते बघ.”

अशी त्याची बोलण्याची ढब होती. पहिल्यांदा मला वाटले, तो या सर्व बाता मारतो आहे. पण काही काळाने जेव्हा त्याने माझी परीक्षा घेतली आणि गंभीरपणे शपथेवर सांगितले की जहाजावरून निसटण्याचा त्याचा बेत आहे. एक डझनभर कैदी लोकांना ते इथे येण्यापूर्वीच त्याने पटवले होते. तो त्यांचा म्होरक्या होता. त्याचे पैसे ही त्याची शक्ती होती.

तो बोलला, “माझा एक भागीदार होता. दारूने भरलेल्या पिपासारखा, क्वचितच सापडेल असा चांगला माणूस! तो आता कुठे असेल, असे तुला वाटते? इतर कुणी नाही, तो या जहाजाचा धर्मगुरू आहे. हे काहीच नाही. तो इथे काळा कोट घालून आला. जहाजाच्या तळापासून मुख्य माल ठेवायच्या जागेपर्यंत, काहीही खरेदी करण्यासाठी त्याच्याकडे पुरेसे

पैसे आहेत. पूर्ण ताफा त्याच्या ताब्यात आहे. तो त्यांना विकतदेखील घेऊ शकतो. हे त्याने ते इथे दाखल होण्यापूर्वीच पैसे चारून, त्यांच्याकडून कबूल करून घेतले आहे. त्यात दोन सुरक्षारक्षक आहेत व दोन कापडाचे व्यापारी आहेत. जर त्याची इच्छा असेल, तर तो कॅप्टन व त्याच्या सहकाऱ्यांना देखील विकत घेऊ शकतो.”

मी विचारले, “मग आपण काय करायचे?”

तो म्हणाला, “तुला काय वाटते? आपण या सुरक्षारक्षकांचे कोट शिंप्याने ज्या रंगाचे शिवले आहेत, त्यापेक्षा जास्त लाल करायचे.”

मी म्हणालो, “पण ते सशस्त्र आहेत.”

“अरे माझ्या मुला, आपणही तसे होऊ. इथे प्रत्येक माईच्या लालसाठी पिस्तुल आहे. जहाजाचा ताफा पाठीवर घेऊन, आपल्याला एवढेही करता येत नसेल, तर आपण एकाद्या पोरकट शिक्षिकेच्या शाळेत दाखल होण्याच्या लायकीचे आहोत. ते विश्वासू आहेत का, हे तू तुझ्या आजूबाजूच्या कैद्यांशी बोलून बघ.”

मी तसे केले आणि माझ्या शेजारीच मला एक माझ्यासारखाच अफरातफरीचा गुन्हा केलेला तरूण कैदी सापडला. त्याचे नाव इव्हान्स होते. पण नंतर त्याने ते माझ्यासारखेच बदलले. आता तो दक्षिण इंग्लंडमध्ये श्रीमंत व भरभराटीला आलेला माणूस आहे. तो या कटात सामील व्हायला तयार होता, कारण आमच्याकडे आम्हाला वाचवण्याचा तेवढाच मार्ग उरला होता. आम्ही खाडी ओलांडण्यापूर्वी, आमच्या कटात सामील नसलेले फक्त दोनच कैदी होते. त्यातील एकजण कमकुवत मनाचा होता आणि आम्ही त्याच्यावर विश्वास टाकायचे धाडस करू शकत नव्हतो. आणि दुसऱ्याला काविळीचा त्रास होता. त्याचा आम्हाला काही उपयोग नव्हता.

“पहिल्यापासूनच आम्हाला जहाज ताब्यात घेण्यासाठी काही अडथळा आला नाही. ताप्यामध्ये सर्वजण गुन्हेगारी स्वरूपाचे गुंडच होते. त्याना या कामासाठी खास आणण्यात आले होते. आम्हाला प्रोत्साहन देण्यासाठी धर्मगुरू धार्मिक कागदांनी भरलेली काळी पिशवी घेऊन, आमच्या येथे येत असे. तो इतका वारंवार येत असे, की तिसऱ्या दिवशी आमच्या पलंगाखाली, काही धारदार चाकू, पिस्तुल, त्यात भरायची स्फोटक दारू व वीस गोगलगाई असत. दोन सुरक्षारक्षक प्रेंडरगास्टचे दलाल होते. आणि कप्तानचा सहकारी, त्याचा उजवा हात असलेला माणूस होता.

कप्तान, त्याचे दोन सहकारी, दोन सुरक्षारक्षक, लेफ्टनंट मार्टिन, त्याचे अठरा शिपाई आणि डॉक्टर हे सर्वजण आमच्या विरुद्ध होते. तरी आम्ही सुरक्षित होतो. आम्ही काळजी घेतच होतो. आम्ही अचानक रात्री हल्ला करायचे ठरवले. आम्ही अपेक्षा करत होतो, त्यापेक्षा लवकर तो बेत अशा तऱ्हेने प्रत्यक्षात आला:

आम्ही निघाल्यापासून साधारण तिसऱ्या आठवड्यात, एका आजारी कैद्याला तपासण्यासाठी डॉक्टर आलेला होता. त्या कैद्याच्या अंथरुणाखाली हात घातल्यावर त्याला पिस्तुलाच्या आकारासारखे काहीतरी लागले. तो शांत राहिला असता, तर सर्व काही वाऱ्यावर विरून गेले असते. पण तो घाबरून इतका फिका पडला, की आश्चर्याने तो ओरडू लागला. त्या रुग्णाला क्षणार्धात समजले, की आता काय होणार व त्याने त्या डॉक्टरला पकडले. डॉक्टरने आरडाओरडा सुरु करण्यापूर्वीच त्याला पलंगाला बांधून टाकण्यात आले. त्याने डेककडे जाणारे दार उघडले. आम्ही सर्वांनी तिथे एकच गर्दी केली. दोन सैनिक व काय झाले ते बघायला धावत आले. एक सार्जंटच्या हाताखालील अधिकारी मारला गेला. दाराशी अजून दोन सैनिक होते. त्यांची बंदूक भरलेली नव्हती. कारण त्यांनी ती आमच्यावर कधीच चालवली नव्हती. त्यांनी बंदुकीला संगिनीचे पाते बसवण्यापूर्वीच त्यांना ठार करण्यात आले. मग आम्ही कप्तानाच्या खोलीत धावलो. आम्ही दार उघडताच आतून स्फोट झाला. टेबलावर पिनेने

टाचलेल्या अटलांटिकच्या नकाशावर त्याच्या मेंदूच्या चिंधड्या होऊन तो कोसळला. धर्मगुरू त्याच्या हाताच्या कोपऱ्यात धूर येणारे पिस्तुल घेऊन, उभा होता. ताप्याने कॅप्टनच्या दोघा सहकाऱ्यांना पकडले. सर्व काही सुरळीत पार पडल्यासारखे वाटले.

मुख्य खोली केबिननंतर होती. आम्ही तिथे घुसलो व जल्लोष करत, तेथील सामानाचा विध्वंस केला. आम्ही सगळे आता कैदी नसल्याच्या, सुटकेच्या आनंदाने वेडे आलो होतो. तिथे लॉकर्स होते. विल्सनने, धर्मगुरूने, एक लॉकर फोडला. तिथून आम्ही वार्डन ओढून काढली. आम्ही बाटल्यांची बुचे उकलली व ती मनसोक्तपणे पिऊ लागलो. तेव्हा क्षणार्धात आम्हाला बंदुकींच्या फैरींचा आवाज आला आणि तिथे धूरच धूर झाला. आम्हाला काही दिसेना. धूर नाहीसा झाल्यावर, तिथे वाट्टेल तसा पसारा पडलेला होता. विल्सन व इतर आठजण जमिनीवर एकमेकांच्या अंगावर बसले होते. टेबलावरील रक्त व वार्डनचा विचार मला अस्वस्थ करत होता. आम्ही सगळे ते दृष्य बघून घाबरलो. जर प्रेंडरगास्ट नसता, तर मी तो सर्व प्रकार सोडून दिला असता.

तो बैलासारखा फुरफुरला व तिथे जिवंत असलेल्या सर्वासकट दारातून पळून गेला. आम्ही बाहेर पळालो. तिथे जहाजाच्या डेकवर लेफ्टनंट व त्याचे दहा लोक उभे होते. आकाशात चांदण्या चमकत होत्या. त्यांनी आमच्यावर गोळ्यांचा वर्षाव करायला सुरवात केली. पण त्यांनी पुन्हा बंदुका भरायच्या आत आम्ही त्यांना टिपले. आमची संख्या जास्त होती. पाच मिनिटात खेळ संपला. बापरे! जहाज म्हणजे प्रेतागार झाले होते. प्रेंडरगास्ट रागाने धुमसत होता. त्याने सैनिकांना मुलांसारखे उचलून, जिवंत वा मेलेले, फेकायला सुरवात केली. एक सार्जंट फार जखमी झाला होता. पण त्याला कुणीतरी गोळी मारेपर्यंत, तो आश्चर्यकारक रीत्या खूप वेळ पोहत होता. जेव्हा तो खूनखराबा संपला, तेव्हा आमच्या शत्रूपैकी काही सैनिक, कप्तानाचे सहकारी व डॉक्टर सोडून कुणीही उरले नाही.

नंतर तिथे जोरात भांडण सुरु झाले. आमच्यापैकी बऱ्याच जणांना स्वातंत्र्य मिळाल्याचा आनंद होता. पण कुणाचे खून करायची इच्छा नव्हती. एक तर हातात बंदूक घेतलेल्या सैनिकांना ठार मारायचे किंवा मग त्यांच्याकडून मरण झेलायचे. आम्ही आठजण, पाच गुन्हेगार व तीन खलाशी, म्हणालो की त्यांना असे झालेले नको आहे. पण प्रेंडरगास्ट व त्याच्याबरोबरील लोक काही ऐकायला तयार नव्हते. त्यांच्या मते सुरक्षिततेची एकच संधी होती, ती म्हणजे विरुद्ध बाजूच्या सगळ्या लोकांचा खातमा करणे. त्यामुळे आमच्याविरुद्ध साक्ष द्यायला एकही जीभ शिल्लक राहिलीच नसती. आम्हा कैद्यांचे नशीब ठरायची वेळ आली. पण शेवटी प्रेंडरगास्ट म्हणाला, की ज्यांची इच्छा असेल, त्यांना बोट घेऊन जाऊदे. आम्ही रक्तपाताला कंटाळलो होतो म्हणून आम्ही उड्या मारू लागलो. रक्तपात करण्यापूर्वीच आम्हाला तो नकोसा वाटत होता. आम्हाला प्रत्येकाला खलाशाचे कपडे, एक पाण्याचे पिंप, दोन लाकडी खोकी आणि होकायंत्र देण्यात आले. एका खोक्यात काही फुटकळ वस्तू भरल्या होत्या तर दुसऱ्यामध्ये बिस्कीटे होती. प्रेंडरगास्टने आमच्याकडे एक माहितीचा कागद फेकला. त्याने सांगितले की कुणी विचारले तर असे सांगा की आम्ही १५ डिग्री अक्षांश व २५ डिग्री रेखांश येथे फुटलेल्या जहाजावरील खलाशी आहोत. मग छोट्या बोटीला बांधलेली दोरी सोडा व ती बोट जाऊ दे.

“माझ्या प्रिय मुला, आता मी माझ्या गोष्टीच्या सर्वात आश्चर्यकारक भागाकडे येतो. खलाशांनी भरतीच्या वेळी जहाजाचे पुढचे टोक जोर लावत थोडे मागे आणले. आम्ही ग्लोरिया स्कॉट जहाज सोडून बोटीत बसलो. तेव्हा उत्तरेकडून पूर्वेकडे हलका वारा वहात असल्यामुळे त्यांनी ते जहाज परत होते तसे केले. आमची बोट हळूहळू लांब जाऊ लागली. मोठ्या, शांत लाटांनी आमची बोट डुचमळत होती. तेथील लोकांपैकी सर्वात शिक्षित अशा मी व इव्हान्सने नकाशे उघडून कुठल्या किनाऱ्याला लागायचे ते ठरवले. केप डे व्हर्डेस साधारणपणे आमच्या पाचशे मैल उत्तरेला होते. आणि आफ्रिकन किनारा साधारणपणे आमच्या सातशे मैल पूर्वेला होता. वारा उत्तर दिशेला वहात होता. एकंदर परिस्थिती बघून आम्ही सिएरा लिओनोला जाणे

सर्वात चांगले असे ठरवले. बोट त्या दिशेला वळवली. तेव्हाच मोठा गलका आमच्या कानी पडला.

अचानक आम्ही ग्लोरिया स्कॉटकडे बघितले तर ते काळा धुराचा ढग तिच्यामधून उसळत होता. आकाशात तो एखाद्या राक्षसी झाडासारखा दिसत होता. काही सेकंदांनी, एक गडगडाटी गर्जना आमच्या कानी पडली. जसजसा धूर हवेत विरून गेला तसतसे आम्ही पहात गेलो. आणि ग्लोरिया स्कॉटचे नामोनिशाण उरले नव्हते. क्षणात आम्ही बोट सगळा जोर लावून परत त्या दिशेला वळवली. जिथे हे प्रलयकांड घडले. तिथे पाण्यावर अजून काही हलके तुकडे लहरत होते.

पूर्ण एक तासानंतर आम्ही तिथे पोचलो. आम्ही इतर कुणापेक्षाही यायला फार उशीर केला की काय, अशी आम्हाला पहिल्यांदा भीती वाटली. जहाजाचे धुव्वा उडालेले लहानमोठे तुकडे लाटांवर तरंगत होते. त्यावर माल नेणाऱ्या छोट्या बोटी तरंगत होत्या. त्यामुळे कुठे जहाजात पाणी भरून ते बुडाले, ते कळत होते. पण कोणी जिवंत असलेले दिसत नव्हते. आम्ही दुःखाने परत निघालो, तेव्हा आम्हाला मदतीसाठी ओरडणे ऐकू आले. एक माणूस लाकडाच्या ओंडक्यावर वहात चाललेला दिसला. तो हडसन नावाचा तरुण खलाशी होता. तो इतका भाजून निघाला होता व दमला होता की काय झाले हे सांगायला, दुसऱ्या दिवशीच्या सकाळपर्यंत त्याच्याकडे काही शक्ती नव्हती.

“असे समजले, की आम्ही तेथून निघाल्यावर, प्रेंडरगास्ट व त्याची टोळी पुढे उरलेल्या पाच कैद्यांना मरणाच्या दारी सोडायला निघाले. दोन सुरक्षारक्षकांना व कप्तानाच्या तिसऱ्या सहकाऱ्याला गोळ्या घालून पाण्यात फेकून दिले होते. प्रेंडरगास्ट नंतर जुळ्या डेकवर उतरला व सर्जनला गळा आवळून ठार केले. मग फक्त कप्तानाचा धीट व धडपड्या असा एक सहकारी राहिला. जेव्हा त्याला प्रेंडरगास्ट त्याच्या दिशेने रक्ताळलेली सुरी घेऊन येतांना दिसला, तेव्हा त्याने मुद्दाम सैल ठेवलेल्या दोऱ्या त्याच्यावर फासासारख्या फेकल्या. डेकवर

चपळाई करून उडी मारून फास अडकवला. त्याला शोधत आलेले, हातात पिस्तुल व काडेपेटी घेतलेले डझनभर गुन्हेगार त्याने पावडरच्या पिपाशेजारी बसलेले पाहिले. तशी शेकडो पिपे होती. पण हे बोर्डवर आणले गेले होते. जर त्याला काही इजा करायचा प्रयत्न झाला, तर तो सगळे पिपे रिकामे करणार होता. क्षणभराने, स्फोट झाला. हडसनला वाटले की एका कैद्याच्या चुकलेल्या गोळीमुळे हे झाले. कारण काही असो, त्यामुळे ग्लोरिया स्कॉटचा व त्यावरील अधिकार गाजवणाऱ्या लोकांचा अंत झाला.

“माझ्या प्रिय मुला, तर थोडक्या शब्दात, मी ज्यात होतो, अशी ही भयंकर प्रकारची कहाणी आहे. दुसऱ्या दिवशी ऑस्ट्रेलियाला जाणाऱ्या आम्हाला ब्रिगेडीअर हॉट्सपुरने सिडनीला पकडले. तिथे इव्हान्स व मी, आमची नावे बदलली आणि डीगिंगला निघालो. गर्दीमध्ये सगळ्या देशांमधील लोक होते. आम्हाला आमची आधीची ओळख घालवायला त्रास पडला नाही. बाकीचे आता सांगत बसायची गरज नाही. आम्ही प्रगती केली. प्रवास केला. आम्ही श्रीमंत ब्रिटीश वसाहतवादी म्हणून इंग्लंडला परत आलो. इथे जमीनजुमला विकत घेतला. वीस वर्षांहून अधिक काळ आम्ही शांततेत उपयोगी आयुष्य जगलो. आम्ही अशी आशा करत होतो, की आमचा भूतकाळ कायमचा पुसला गेला. जहाज फुटल्यावर वाचलेला माणूस आपल्याकडे आल्यावर मी त्याला झटक्यात ओळखले, तेव्हा माझी काय अवस्था झाली असेल, याची तू कल्पना करू शकतोस. त्यांने आम्हाला कसे कोण जाणे, पण शोधून काढले. आणि आम्हाला भीती घालत आमच्या डोक्यावर बसला. आता तुला समजेल, की मी कशा तऱ्हेने त्याच्याबरोबर शांतता प्रस्थापित करायचा प्रयत्न केला. मला जी भीती वाटत होती, त्याबद्दल तुला निदान काही अंशी तरी माझ्याबद्दल सहानुभूती वाटेल. आता तो माझ्याकडून त्याच्या दुसऱ्या बळीला धमक्या द्यायला गेला आहे.”

त्याखाली थरथरत्या हातांने जेमतेम वाचता येईल, असा मजकूर लिहिला आहे: ‘बेडोसने गुप्त भाषेत म ने सगळे सांगितल्याचे लिहिले आहे. देव दयाळू आहे. आमच्यावर कृपा कर.’

“त्या रात्री तरुण ट्रेव्हरला मी हे वाचून दाखवले. वॉटसन, मला वाटते, त्या परिस्थितीत ते नाटकी होते. त्यामुळे त्या चांगल्या मनुष्याचे हृदय मोडून पडले. तो तेराई चहाच्या लागवडीकडे गेला. तिथे त्याचे चांगले चालले असल्याचे मी ऐकले. तो खलाशी आणि बेडोस यांच्याबद्दल, त्या धमकीच्या पत्रानंतर काही कळले नाही. ते एकाएकी पूर्णतः नाहीसे झाले. पोलिसांकडे याबद्दल तक्रार केली गेली नाही. त्यामुळे बेडोसला धमकीचे पत्र लिहिल्याबद्दल, चुकून जबाबदार धरले गेले. हडसन लपूनछपून रहात असलेला आढळला. पोलिसांचा असा विश्वास होता, की त्याने बेडोसचा निकाल लावून पळ काढला. मी असे धरून चालतो, की सत्य हे बरोबर उलटे होते. मला वाटते, अशी सर्वात जास्त शक्यता आहे की बेडोसने दुःखाच्या अतिरेकाने व फसवले गेल्याच्या भावनेतून, हडसनवर सूड उगवला. हे करून तो नेता येईल तितका पैसा घेऊन, देशातून पळून गेला. डॉक्टर, अशा या केसच्या गोष्टी आहेत. त्या तुझ्या संग्रहासाठी काही उपयोगी असल्या, तर तू नक्कीच त्याची नोंद घेऊ शकतोस.”

The Stock-Broker's Clerk

शेअर दलालाचा कारकून

माझ्या लग्नानंतर लगेच मी पॅडींग्टन येथील माझा दवाखाना सुरु केला. मी ज्यांच्याकडून तो विकत घेतला, ते वयस्क मिस्टर फारक्यूहर, यांचा दवाखाना एके काळी खूप जोरात चालत असे. पण त्यांचे वय व सेंट व्हिटसच्या नाचामुळे त्यांना झालेला त्रास, यामुळे दवाखान्यातील गर्दी हळूहळू कमी होऊ लागली. जो दुसऱ्यांना बरे करतो, तो स्वतः नक्कीच सुदृढ असणार,

अशी लोकांची खोटी समजूत होती. पण लोकांना बरे करायची ताकद असलेले डॉ मिस्टर फारक्यूहर, तसे दिसत नसत. त्यांच्या नशील्या द्रव्यसेवनामुळे त्यांची केस हाताबाहेर गेली होती. मी ती जागा विकत घेईपर्यंत, त्यांच्या दवाखान्याची कमाई वर्षाला बाराशे पासून तीनशेपर्यंत घसरली होती. माझा माझ्या तारुण्यावर व काम करायच्या शक्तीवर विश्वास होता. माझी खात्री होती, की अगदी काही वर्षांतच माझा दवाखाना जोरात चालू लागेल.

दवाखाना सुरु करून तीन महिन्यांनंतर, माझे भरपूर काम चालू होते. तेव्हा मी माझा मित्र शेरलॉक होम्सला जास्त भेटत नव्हतो. होम्स त्याचे व्यावसायिक काम सोडून क्वचितच कुठे बाहेर जात असे. त्यामुळे जूनमधील एका सकाळी, मी जेव्हा न्याहारी करून, ब्रिटीश वैद्यकीय मासिक वाचत बसलो होतो, तेव्हा घंटी वाजली व पाठोपाठ माझ्या जुन्या मित्राचा उच्च व काहीसा कठोर आवाज ऐकला तेव्हा आश्चर्यचकित झालो.

तो खोलीत येत म्हणाला, "ओहो. माझ्या प्रिय वॉटसन, तुला बघून मला फार आनंद झाला. मला आशा आहे की मिसेस वॉटसन आपल्या 'चारची खूण' या साहस मोहिमेनंतरच्या उद्दीपित अवस्थेतून आता पूर्णपणे सावरली असेल."

मी त्याच्याशी प्रेमाने हातमिळवणी करत म्हणालो, "आम्ही दोघे उत्तम आहोत."

फिरणाऱ्या खुर्चीवर बसत, त्याने चालू ठेवले, "आणि मला आशा आहे, तू आपल्या लहानशा तर्कनिष्ठ समस्यांमध्ये घेतलेल्या रुचीमुळे, तुझ्या वैद्यकीय प्रॅक्टीसवर विपरीत परिणाम झाला नसावा."

मी उत्तरलो, "उलट, काल रात्रीच मी माझ्या जुन्या टिपणांच्या वहीकडे बघत होतो आणि आपल्या काही जुन्या केसेसचे वर्गीकरण करत होतो."

"मला आशा आहे, की तू तुझी ती वही, कायमची मिटवून ठेवलेली नाहीस."

"मुळीच नाही. मला अजून असले काही अनुभव घ्यायला आवडेल."

“मग, उदाहरणार्थ, आज?”

“हो. तू म्हणत असशील तर हो.”

“आणि बर्मिगहॅमसारख्या लांबच्या ठिकाणी?”

“हो, नक्की.”

“आणि तुझी प्रॅक्टीस?”

“माझा शेजारी डॉक्टर बाहेरगावी जातो, तेव्हा मी त्याचे काम करतो. त्यामुळे मी नसलो, तर तो माझा दवाखाना बघेल.”

त्याच्या खुर्चीत मागे रेलून बसत व त्याच्या अर्धमिटल्या डोळ्यांनी माझ्याकडे बघत होम्स बोलला, “ओहो! याहून छान काहीच नाही. अलीकडे तुला बरे नसल्याचे मला कळले. उन्हाळ्यात सर्दी नेहमीच त्रास देते.”

गेल्या आठवड्यात तीन दिवस मी थंडीतापाने घरी झोपून होतो.”

“म्हणजे मी ऐकलेले खरे होते तर! पण आता तू चांगला सशक्त दिसतो आहेस.”

“तुला हे कसे समजले?”

“माझ्या प्रिय मित्रा, तुला माझी पद्धत माहिती आहे.”

“तू तर्काने जाणलेस?”

“नक्कीच.”

“कुठला तर्क?”

“तुझ्या पायातील चपलांवरून.”

मी खाली वाकून माझ्या चामड्याच्या नवीन चपलांकडे पाहिले. कसे काय --- " पण मी प्रश्न विचारायच्या आतच होम्सने उत्तर दिले.

"तुझ्या चपला नवीन आहेत. त्या काही आठवड्यांपेक्षा जुन्या नाहीत. त्याचा तळव्याचा पृष्ठभाग उन्हामुळे थोडासा जळला आहे. मला वाटले की त्या ओल्या झाल्या असतील व वाळवतांना जळल्या असतील. पण त्यांच्या वरच्या पृष्ठभागामध्ये एक मध्ये एक बिस्कीटाचा गोलाकार पातळसर कागद आहे. त्यावर त्या दुकानदाराची चिन्हांकित खूणही आहे. ओलेपणामुळे ती खूण निघून गेली असेल. त्यामुळे तू तुझे पाय शेकोटीशेजारी ठेवून बसला असणार. पण जर माणूस पूर्णपणे सुदृढ असेल तर जूनसारख्या ओल्या महिन्यात देखील तो असे क्वचितच करेल"

होम्सच्या सगळ्या तर्कांप्रमाणे, स्पष्टीकरणानंतर, ही गोष्टदेखील साधी वाटली. त्याने माझा चेहरा वाचला. त्याच्या हसण्याला कडूपणाची झालर होती.

तो म्हणाला, "मला भीती वाटते, की मी जेव्हा स्पष्टीकरण देतो, तेव्हा खरे तर मी मला उघड करतो. कारणाशिवाय निष्कर्षावर पोचणे मोठे प्रभावी असते. तर मग तू बर्मिंगहॅमला येतो आहेस?"

"नक्की. पण केस कसली आहे?"

"ते सर्व काही मी तुला गाडीत सांगतो. माझा अशील टांग्यामध्ये बाहेर थांबलेला आहे. तू लगेच निघू शकतोस का?"

"हो. क्षणार्धात." मी माझ्या शेजाऱ्याला एक चिठ्ठी खरडली. वर जाऊन माझ्या बायकोला सर्व काही स्पष्ट केले आणि होम्सला दाराशी भेटलो.

त्याने मान वर करून, माझ्या शेजाऱ्याच्या ब्रासमधील पाटीकडे बघितले आणि म्हणाला, "तुझा शेजारी डॉक्टर आहे."

“हो. त्यानेही माझ्यासारखीच प्रॅक्टीस चालवली आहे.”

“तो जुना प्रथितयश आहे का?”

“माझ्यासारखाच आहे. इथे जागा घेतल्यापासून, दोघेही शेजारी आहेत.”

“ओहो! मग तुमचा दोघांचाही फायदा आहे.”

“मला वाटते हो. पण तुला कसे माहित?”

“माझ्या मित्रा, पायऱ्यांवरून. तुझ्या तीन इंच आत गेल्या आहेत. पण हा टांग्यात बसलेला सभ्य गृहस्थ माझा अशील आहे. मिस्टर हॉल पायक्रॉफ्ट. मला तुझी त्याच्याशी ओळख करून देऊ दे. चला टांगा जाऊदे. कारण आपल्या गाडीची वेळ होत आली आहे.”

माझ्यासमोर असलेला मनुष्य चांगला मजबूत व सुकुमार कांतीचा तरुण होता. त्याचा चेहरा मोकळा व प्रामाणिक होता व मिशा छोट्या, आकर्षक व पिवळसर होत्या. त्याचा शर्ट व टोपी खूप चकचकीत होती. सूट काळसर असून चांगल्यापैकी होता. यामुळे तो शहरातील कॉकनीज वंशाचा चलाख मनुष्य दिसत होता. ते या भागातील इतर कुणाहीपेक्षा ते उत्कृष्ट खेळाडू होते आणि निष्ठावंत सैनिक होते. त्याचा वाटोळा, लाल चेहरा आनंदी व आशावादी होता. पण त्याच्या ओठांचे कोपरे खाली वळलेले असल्याने अर्धविनोदीपणे काळजीयुक्त दिसत होते. आम्ही सगळे पहिल्या वर्गाच्या डब्यात आमचा प्रवास व्यवस्थित सुरु करेपर्यंत, मला हे समजत नव्हते की तो काय कारणाने शेरलॉक होम्सकडे आलेला आहे.

होम्स म्हणाला, “आपला प्रवास सलग सत्तर मिनिटांचा आहे. मिस्टर हॉल पायक्रॉफ्ट, तुम्ही मला जसा तुमचा अफलातून अनुभव सांगितलात, तसाच किंवा त्याहून अधिक खोलात जाऊन माझ्या मित्राला सांगावा. त्या घटनांचा क्रम माझ्या नीट लक्षात यायला त्याचा उपयोग होईल. वॉटसन, ज्यात काही दडलेले आहे अशी, किंवा ज्यात काहीच नाही, अशी ही केस

आहे. पण त्यात नेहमीपेक्षा वेगळे, धक्कादायक असे काही आहे. ते ऐकायला मला आवडले व तुलाही आवडेल. आता मिस्टर पायक्रॉफ्ट, मी मध्ये काही बोलणार नाही.”

आमच्या तरुण सहप्रवाश्याने त्याच्या डोळ्यात चमक घेऊन माझ्याकडे पाहिले.

तो बोलला, “गोष्टीचा सर्वात वाईट भाग म्हणजे, मी स्वतःला फारच मूर्ख शाबित केले आहे. अर्थात ते कदाचित योग्यही ठरू शकेल. आणि मला नाही वाटत, की मी यापेक्षा वेगळे काही करू शकलो असतो. पण जर माझे तेलही गेले, तूपही गेले आही हाती धुपाटणे राहिले, तर मात्र मला वाटेल की मी किती मूर्ख आहे. डॉ वॉटसन, मी गोष्ट सांगण्यात काही फार हुशार नाही. पण ती अशी आहे:

“ड्रापर बागेतील कोवझोन आणि वूडहाउस येथे मी नोकरी करत होतो. वसंत ऋतुच्या सुरवातीला ते व्हेनेझुएलन कर्जावर जागा भाड्याने देत असत. मी पाच वर्षे तिथे होतो. तुम्हाला नक्कीच आठवत असेल, जेव्हा भयानक संकट आले, तेव्हा कोवझोनने मला उत्तम अशी प्रमाणपत्रे दिली. पण आम्हा सगळ्या सत्तावीस कारकुनांना काढून टाकले. मी अनेक ठिकाणी नोकरी मिळवण्याचा प्रयत्न केला. पण तसा प्रयत्न करणारे खूपजण असल्यामुळे, मी बराच काळ बेकार होतो. मला कोवझोनकडे आठवड्याला तीन पौंड मिळत असत. त्यातील सत्तर मी बचत करून ठेवले होते. पण लवकरच ते खर्च होऊन, मी कफल्लक बनलो. मी इतका कंगाल झालो की नोकरीसाठीच्या अर्जावर लावायला, पोस्टाची तिकिटे घेणेही मला परवडेना. माझे बूट वणवण फिरून झिजत चालले होते आणि रहायच्या जागेचीही नेहमीप्रमाणे बोंब होऊ लागली होती.

शेवटी मला लॉंबार्ड रस्त्यावरील मॉसन आणि विलिअम्समध्ये जागा असल्याचे कळले. त्या जाहिरातीला उत्तर फक्त पत्रानेच द्यायचे होते. मी माझी प्रमाणपत्रे व अर्ज पाठवून दिला. मला ही नोकरी मिळायची जराही आशा नव्हती. पण मला अर्जाचे उत्तर आले. त्यात म्हटले होते, की मी जर पुढील सोमवारी आलो व माझी मुलाखत चांगली झाली, तर तर मला

ताबडतोब कामावर रुजू व्हावे लागेल. या गोष्टी कशा घडून येतात, ते कुणालाच कळत नाही. काही लोक म्हणतात, की व्यवस्थापकाने नुकताच अर्जाच्या ढिगाऱ्यात हात घातला आहे व पहिल्यांदा हाताला लागेल त्याला ते बोलावत आहेत. कसेही का होईना, पण माझा नंबर लागला होता. आणि मी फारच खूष होतो. आठवड्याला एका पौडाची वाढ मिळत होती आणि काम कोव्झोनमधल्यासारखेच होते.

आता मी माझ्या केसच्या मुख्य भागाकडे येतो आहे. मी १७, पॉटर्स टेरेस वरून हॅप स्टेड मार्गाने निघालो. मी त्या कामाला माझी स्वीकृती कळवल्यावर, सिगरेट ओढत बसलो होतो. तेव्हा माझी मालकीण एक कार्ड घेऊन आली. त्यावर आर्थर पिनर, आर्थिल दलाल असे छापलेले होते. मी हे नाव यापूर्वी कधीच ऐकले नव्हते. मला कळेना त्यांना माझ्याकडून काय हवे आहे. पण मी अर्थात तिला त्याला माझ्याकडे त्याला पाठवायला सांगितले. तो मध्यम चणीचा, काळ्याभोर केसांचा, काळ्या डोळ्यांचा, काळ्या दाढीचा मनुष्य आत आला. त्याचे नाक थोडे चकाकत होते. तो घाईत दिसत होता. तो वेळाची किंमत जाणणाऱ्या माणसासारखा नेमकेपणे बोलला."

"मला वाटते, आपण मिस्टर हॉल पायक्रॉफ्ट?"

मी त्याच्याकडे खुर्ची सरकवत बोललो, "हो, सर."

"तुम्ही अलीकडे आता कोव्झोन आणि वूडहाउसमध्ये होतात?"

"हो, सर."

"आणि आता मॉसनमध्ये आहात?"

"बरोबर."

तो म्हणाला, "ठीक आहे. त्याचे असे आहे, मी तुमच्या आर्थिक क्षमतेबद्दल काही असामान्य गोष्टी ऐकल्या. तुम्हाला पार्कर नावाचा कोकझोनचा व्यवस्थापक आठवतो? तो तुमची फारच स्तुती करत होता."

"हे ऐकून, मी अर्थातच खूष झालो. मी कार्यालयात नेहमीच माझ्या कामातील नेमकेपणाबद्दल प्रसिद्ध होतो. पण या शहरात मी अशा गुणाने ओळखला जातो, हे मला माहिती नव्हते.

तो म्हणाला, "तुझी स्मृती चांगली आहे?"

मी नम्रपणे म्हणालो, "हो. चांगल्यापैकी आहे."

त्याने विचारले, "तुम्ही तिथून निघाल्यापासून मार्केटशी संबंध ठेवून आहात का?"

"हो. मी शेअर बाजाराची यादी रोज सकाळी वाचतो."

तो ओरडला, "हा खरा अर्ज आहे. हा भरभराटीचा मार्ग आहे. मी तुमची मुलाखत घेतली, याचे तुम्हाला फार काही वाटले नसावे. मी बघतो. अयरशीरिस कसे आहे?"

"एकशे सहा

"आणि न्यूझीलंड जास्त चांगले आहे का?"

"एकशे चार."

"आणि ब्रिटीश ब्रोकन हिल्स?"

"सातला सात ---आणि --- सहा."

त्याचे हात वर करून तो ओरडला, "सुंदर! मी तुमच्याबद्दल ऐकले, ते सर्व खरे आहे. माझ्या मुला, माझ्या मुला, तू मॉसनसाठी अगदी योग्य कारकून आहेस."

या त्याच्या ओरडण्याने मी आश्चर्यचकित झालो. मी म्हणालो, "ठीक आहे. मिस्टर पिनर, तुम्हाला माझ्याबद्दल जसे वाटते, तसे इतर सगळ्यांना वाटत नाही. मला नोकरी शोधायला फार त्रास झाला. मला ही नोकरी मिळाल्याचा आनंद आहे."

बास, एवढेच! तू तर उडाले पाहिजेस. तू तुझ्या खऱ्याखऱ्या जगात नाहीस. आता मी तुला सांगतो, की मला काय वाटते आहे. तुझी क्षमता बघता, मी तुला जे देतो आहे, ते फार कमी आहे. मॉसनशी तुलना करता, हे अंधारातून उजेडात जाण्यासारखे आहे. मी बघतो. तू मॉसनमध्ये केव्हा जाणार आहेस?"

"सोमवारी."

हा, हा! मी तुला असे सांगतो, की तू तिथे जाऊ नकोस.

"मॉसनमध्ये जाऊ नको?"

"नको, सर. त्याच दिवशी तू फ्रँको-मिडलँड हार्डवेअर कंपनीचा व्यापार विभागाचा व्यवस्थापक असशील. या फ्रान्स शहरात व गावात त्याच्या चौतीस शाखा आहेत. अजून एक ब्रुसेल्स व एक सॅन रेमोला पण आहे."

मी तर एकदम अवाकच झालो व म्हणालो, "मी याबद्दल कधी ऐकले नाही."

"ऐकले नसायची शक्यता आहे. ते सर्व शांत ठेवले गेले. कारण त्याचे भांडवल खासगीपणे गोळा केलेले आहे. लोकाना यात सामील करण्यासाठी, ही फार चांगली कंपनी आहे. माझा भाऊ, हॅरी पिनर त्याचा संस्थापक आहे. आता बोर्डावर त्याची नियुक्ती व्यवस्थापकीय संचालक म्हणून झाली आहे. मी इथे येणार असल्याचे त्याला माहिती आहे. त्याने मला उत्तम माणसाची निवड करायला सांगितली आहे. तरूण, धडाडीचा व बरेच नाव असलेला, असा तो हवा. पार्करने मला तुझ्याविषयी सांगितले. त्यामुळे मी आज रात्री इथे आलो. आम्ही तुम्हाला सुरवातीला फक्त पाचशे इतकेच देऊ शकतो."

मी ओरडलो, "वर्षाला पाचशे?"

"ही सुरवातीची रक्कम आहे. पण तुमचे दलाल जेवढा व्यापार करतील, त्यावर तुम्हाला एक टक्का कमिशन मिळेल. मी तुम्हाला असा शब्द देतो, की हे तुमच्या पगाराव्यतिरिक्त तुम्हाला दिले जाईल."

"पण मला हार्डवेअरमधले काहीही माहिती नाही."

"अरे, माझ्या मुला, तुला आकडे तर कळतात ना?"

माझ्या डोक्यात काही एका आवाजाची गुणगुण सुरू झाली. मला खुर्चीत स्वस्थ बसवेना. अचानक मला एक संशय आला.

मी म्हणालो, "मी तुम्हाला मोकळेपणे विचारतो, "मॉसन मला फक्त दोनशे देते आहे पण ती सुरक्षित आहे. याउलट मला तुमच्या कंपनीबद्दल इतके कमी माहिती आहे की --- "

तो आनंदातिरेकाने ओरडला, "ओहो, तू चतुर आहेस! खूपच चतुर! तूच आमच्या कंपनीसाठी योग्य आहेस. तुझ्याशी बोलल्यावर तुला तसेच सोडून देणे ठीक नाही. ही घे शंभर पौंडाची नोट आणि तुला जर आमची कंपनी व्यापार करू शकते, असे वाटत असेल, तर ती तुझ्या पगाराची पूर्वरक्कम म्हणून तुझ्या खिशात ठेव."

मी म्हणालो, "हे फार छान झाले. मी माझे काम कधी सुरु करू?"

तो म्हणाला, "उद्या एक वाजेपर्यंत बर्मिंगहॅमला ये. माझ्या खिशात एक चिठ्ठी आहे. ती तू माझ्या भावाला दाखव. १२६, ब कॉर्पोरेशन रस्ता येथे कंपनीचे तात्पुरते कार्यालय आहे. तो तुझी नेमणूक पक्की करेल. पण आपल्या आपल्यात ती झालेलीच आहे."

मी बोललो, "मिस्टर पिनर, मला कळत नाही, की मी तुमचे आभार कसे मानू?"

“अरे, त्याचे काय एवढे! तुला तुझ्या कर्तृत्वानेच ते मिळाले आहे. तुला एकदोन लहानशा गोष्टी सांगतो --- फक्त नियम म्हणून --- ते मला तुला सांगायलाच हवेत. तिथे तुझ्याशेजारी एक कागद आहे. त्यावर कृपया असे लिही, ‘मी फ्रँको-मिडलँड हार्डवेअर कंपनीचा व्यापार व्यवस्थापक म्हणून वर्षाला कमीत कमी ५०० पौंडांवर काम करणे स्वीकारले आहे.’ मी त्याने सांगितल्याप्रमाणे लिहून दिले. त्याने तो कागद त्याच्या खिशात ठेवला.

तो म्हणाला, “अजून एक काम राहिले आहे. तू मॉसनचे काय ठरवले आहेस?”

मी बोललो, “मी आनंदाच्या भरात मॉसनबद्दल सर्व काही विसरलो होतो. मी त्यांना माझा राजीनामा लिहून पाठवतो.”

“हेच तुम्ही मला करायला नको आहे. मी मॉसनच्या व्यवस्थापकाशी बोललो आहे. मी त्याच्याकडे तुमच्याविषयी बोलायला गेलो होतो. तो फार चिडलेला होता. मी तुम्हाला पळवून नेत असल्याबद्दल, त्याने मला शिव्या घातल्या. शेवटी मी पण चिडलो व बोललो, “जर तुम्हाला चांगली माणसे हवी असतील, तर तुम्ही त्यांना पगारही चांगला दिला पाहिजे.”

तो म्हणाला, “तुमच्या जास्त पगारापेक्षा तो आमचा कमी पगार स्वीकारेल.”

“मी तुमच्याशी पाच पौंडांची पैज लावतो. मी त्याला आमच्या कंपनीसाठी विचारले, तर तो तुमच्याकडे मुळीच येणार नाही.”

तो अशा शब्दात म्हणाला, “ठीक आहे. आम्ही त्याला गटारात फेकू. इतक्या सहजपणे तो आम्हाला सोडून जाऊ शकत नाही.”

मी ओरडलो, “अविचारी भामटा! मी इतका अपमान अजून कोणाकडूनही ऐकून घेतलेला नाही. मी त्याची का म्हणून पर्वा करू? तुम्ही म्हणत असाल तर मी त्याला काहीच लिहित नाही.”

खुर्चीतून उठत तो बोलला, "छान! त्याला अशीच अद्दल घडवायला हवी. मला माझ्या भावासाठी इतका चांगला मनुष्य मिळाल्याबद्दल मी फार आनंदात आहे. ही तुमच्या पगाराची पूर्वरक्कम म्हणून, तुमच्या खिशात ठेवा आणि हे पत्र. पत्ता नीट लिहून घ्या, १२६, ब कॉर्पोरेशन रस्ता. उद्या दुपारी एकची वेळ लक्षात ठेवा. शुभ रात्र. तुमच्या योग्यतेप्रमाणे तुम्हाला सर्व काही मिळो."

असा आमच्यातील संवाद झाला. डॉ वॉटसन, तुम्ही कल्पना करू शकता, अशा सुदैवाने मी किती खूष झालो असेन. मी अर्धी रात्र यावर विचार करण्यातच घालवली. दुसऱ्या दिवशी मी एकच्या बराच आधीच पोचेन, अशा तऱ्हेने बर्मिंगहॅमसाठी निघालो. मी न्यू रस्त्यावरील हॉटेलात माझे सामान ठेवले व त्या दिलेल्या पत्त्यावर निघालो.

एक पूर्वी पाऊण तास आधी मी पोचलो. त्याने काही फार फरक पडेल, असे मला वाटले नाही. १२६ ब हा दोन मोठ्या दुकानांमधील पॅसेज होता. तो एका गोल दगडी जिऱ्याशी जात होता. तिथून वर गेल्यावर बऱ्याच सदनिका होत्या. त्या कंपनीच्या कार्यालयासाठी किंवा व्यवसायिक लोकांसाठी दिलेल्या होत्या. खालील भिंतीवर त्यांची नावे रंगवलेली होती. पण तिथे फ्रँको-मिडलँड हार्डवेअर कंपनीचे नाव नव्हते. मी थोडा वेळ हताश होऊन तिथे उभा राहिलो. ही शुद्ध फसवणूक होती. तेव्हाच एक मनुष्य मला शोधत वरती आला. मी आदल्या दिवशी पाहिलेल्या माणसासारखाच तो होता. तशीच ठेवण, तसाच आवाज होता. फक्त त्याने स्वच्छ दाढी केलेली होती आणि केस थोडे विरळ होते.

त्याने विचारले, "तुम्ही मिस्टर हॉल पायक्रॉफ्ट आहात का?"

मी म्हणालो, "हो."

"ओहो, मी तुमचीच वाट बघत होतो. पण तुम्ही तर वेळेपूर्वीच आला आहात. मला आज सकाळी माझ्या भावाकडून ही चिठ्ठी मिळाली. त्यात त्याने तुमचे गुणगान केले आहे."

“तुम्ही आलात, तेव्हा मी तुमचे कार्यालयच शोधत होतो.”

“आमचे नाव अजून खाली लागले नाही. कारण आम्ही गेल्या आठवड्यातच ही जागा तात्पुरती घेतली आहे. चला आपण वर जाऊन बोलू.”

मी त्याच्यामागोमाग अवघड जिना चढून गेलो. आणि तिथे खडकाखाली काही धुळकट रिकाम्या खोल्या होत्या. त्यातील एका गालिचा, पडदा वगैरे काही नसलेल्या खोलीत त्याने मला नेले. मला वाटले होते, चकचकीत टेबले असलेले, कारकुनांच्या ओळी असलेले, असे छान कार्यालय असेल. पण तिथे तर जेमतेम दोन खुर्चा व एक लहानसे टेबल होते. त्याकडे मी बघतच राहिलो. एक मोठी वही व कचऱ्याची टोपली एवढेच फर्निचर होते.

माझा उतरलेला चेहरा बघून, माझी नवीन ओळख झालेला तो मनुष्य बोलला, “मिस्टर पायक्रॉफ्ट, इतके निराश होऊ नला. रोम काही एका दिवसात बांधले गेले नाही. आमच्याकडे साठवलेला खूप पैसा आहे. तरी आम्ही तो जागेत घालवायचा धीर अजून केलेला नाही. आपण बसा. तुमच्याकडील पत्र मला पाहू.”

मी त्याला ते दिले. त्याने ते काळजीपूर्वक वाचले.

तो म्हणाला, “तुम्ही माझा भाऊ आर्थर याच्यावर, चांगलाच प्रभाव टाकलेला दिसतो आहे. तो चांगल्यापैकी पारख असलेला आहे. तुम्हाला माहिती आहे का, तो लंडनचा व मी बर्मिंघॅमचा आहे. पण यावेळेस मी त्याचा सल्ला मानतो. तुमची नेमणूक झाली आहे, असे धरून चाला.”

“माझे काम काय असेल?”

“तुम्ही पॅरीसमधील मोठा डेपो सांभाळाल. तिथे इंग्लिश काचसामानाचा खच पडलेला आहे. फ्रान्समध्ये एकशे चौतीस दलाल निरनिराळ्या दुकानांवर आहेत. एका आठवड्यात

खरेदी पार पडेल. आणि मध्यंतरीच्या काळात तुम्ही बर्मिगहॅमला रहाल आणि तुमची उपयुक्तता सिद्ध कराल."

"कशी?"

उत्तर देण्यासाठी त्याने एक मोठे लाल पुस्तक खणातून बाहेर काढले.

तो म्हणाला, "ही पॅरीसची डीरेक्टरी आहे, यात नावापुढे लोकांचे व्यवसाय दिलेले आहेत. मी तुम्हाला ही घरी घेऊन जायला सांगतो. त्यातून सर्व हार्डवेअर विकणाऱ्यांची पत्त्यासकट यादी तयार करायची आहे. त्याचा मला खूप उपयोग होईल."

मी सुचवले, "त्यात नक्की वर्गवारी केलेली सापडेल का?"

"तशी खात्रीपूर्वक सापडेल असे सांगता येत नाही. त्यांची पद्धत आपल्यापेक्षा वेगळी आहे. त्यासाठी कसून प्रयत्न करा आणि सोमवारी बाराला माझ्या हातात यादी आणून द्या. मिस्टर पायक्रॉफ्ट, शुभ दिवस. जर तुम्ही उत्साह आणि बुद्धिमत्ता दाखवली, तर तुम्हाला कंपनी चांगल्या मालकांची वाटेल."

मी ते जाड पुस्तक काखोटीला मारून, मोठ्या विरोधात्मक मनस्थितीत हॉटेलात परत गेलो. मला काम मिळाले होते व खिशात शंभर पौंड होते, याचा मला आनंद होता. परंतु कार्यालयाचे दृष्य, खालील पाटीवर नाव नसणे आणि इतर काही गोष्टींवरून, त्या व्यावसायिकाबद्दलचे माझे मत, चांगले झाले नाही. पण काही झाले तरी, मला पैसे मिळाले होते. त्यामुळे मी कामाला लागलो. पूर्ण रविवारभर मी खूप कष्ट केले.

तरी सोमवारपर्यंत माझे H या अक्षरापर्यंतचेच काम करून झाले. मी माझ्या मालकाकडे गेलो. मला तो त्याच अव्यवस्थित खोलीत सापडला. त्याला मी बुधवारपर्यंत थांबायची विनंती केली व परत आलो. बुधवारीदेखील ते काम पुरे झाले नाही. म्हणून मी

शुक्रवारपर्यंत ते संपवायचे ठरवले. म्हणजे कालपर्यंत. मग मी ते मिस्टर हॅरी पिनर यांच्याकडे आणले.

ते म्हणाले, "आभारी आहे. मला वाटते, मी हे काम फार सोपे समजलो. ही यादी मला फार उपयुक्त ठरेल."

मी म्हणालो, "ती बनवायला मला फार वेळ लागला."

तो म्हणाला, "आता, मी तुला फर्निचरच्या दुकानांची यादी करायला सांगतो. कारण ते सर्वजण काचसामानाची विक्री करतात."

"ठीक आहे."

"तुम्ही उद्या संध्याकाळी सातपर्यंत ती घेऊन येऊ शकता. मग तुम्हाला काम कसे काय वाटते आहे, याबद्दल बोलू. अती कष्टप्रद काम करू नका. अशा कामानंतर संध्याकाळी काही तास तुम्हाला संगीत हॉलमध्ये संगीताचा आनंद घेता येईल." बोलतांना तो हसला. नवल म्हणजे मला त्याचा डावीकडून दुसरा दात वाईट रीत्या सोन्यात भरलेला दिसला."

शेरलॉक होम्सने त्याचे हात आनंदाने एकमेकांवर चोळले. तो नवलपूर्ण रीतीने आमच्या अशीलाकडे बघू लागला.

तो म्हणाला, "डॉ वॉटसन, तुम्हाला नवल वाटेल, पण हे असे आहे. जेव्हा मी लंडनमधील दुसऱ्या माणसाशी बोलत होतो, तेव्हा तो मी मॉसनमध्ये न गेल्याबद्दल मला हसत होता. त्याचा दात देखील तशाच पद्धतीने सोन्यात भरलेला होता. सोन्याची चकाकी माझे लक्ष वेधून घेत होती. फक्त रेझर व केसांचा टोप सोडले तर मला दोघांचा आवाज आणि अंगलटदेखील सारखी असल्याचे लक्षात आले. माझी खात्री झाली की तो एकच मनुष्य होता. अर्थात तुम्ही दोन भाऊ सारखे असण्याची कल्पना करू शकता. पण त्यांचा सोन्यातील दात पण सारखा असावा, हे कसे काय? त्याने मला निरोप दिला व मी रस्त्यावर आलो. मी फार गोंधळून गेलो

होतो. परत मी माझ्या हॉटेलात गेलो व यावर विचार करत बसलो. त्याने मला लंडनहून बर्मिंघॅमला का पाठवले? मॉसनमध्ये तो माझ्याआधी का गेला? आणि त्याने स्वतःच स्वतःला पत्र का पाठवले? हे काहीतरी फारच अती होत होते. मला काही कळेनासे झाले. आणि मग अचानक माझ्या लक्षात आले, की मला जे कळत नाही आहे, ते कदाचित मिस्टर शेरलॉक होम्सला कळू शकेल. माझ्याकडे रात्रीच्या गाडीने लंडनला जाऊन, तुम्हाला सकाळी भेटून व माझ्याबरोबर बर्मिंघॅमला घेऊन येण्याइतकाच वेळ होता.”

त्या दलालाच्या कारकुनाने त्याचा आश्चर्यकारक अनुभव कथन केल्यावर, तिथे शांतता पसरली. नंतर होम्सने खुर्चीत मागे रेलून प्रफुल्लीत पण टीकात्मक चेहऱ्याने, वाईनचा पहिला घोट घेणाऱ्या एखाद्या निष्णात पारखी माणसासारखे माझ्याकडे बघून डोळे मिचकावले.

ती बोलला, “वॉटसन, फारच छान रहस्य आहे, नाही का? त्यातील काही गोष्टींमुळे मी आनंदित झालो. मला वाटते, तू माझ्याशी सहमत होशील, की फ्रँको-मिडलँड हार्डवेअर कंपनीच्या मिस्टर आर्थर हॅरी पिनरबरोबरची तात्पुरत्या कार्यालयातील मुलाखत ही आपल्या दोघांसाठी एक रुचीपूर्ण अनुभव ठरेल.”

पण आपण ते कसे करणार?”

हॉल पायक्रॉफ्ट आनंदाने म्हणाला, “ओहो, अगदी सहजपणे. तुम्ही नोकरीच्या शोधात असलेले माझे दोन मित्र आहात, आणि मी तुम्हाला दोघांना एकाच व्यवस्थापकीय संचालकाकडे आणले आहे, याहून अधिक नैसर्गिक काय असू शकेल?

होम्स बोलला, “ठीक आहे. मला त्या गृहस्थाला एकदा भेटू दे. मग मला त्याच्या या फसव्या कृत्याबद्दल काही करता येते का ते बघू. माझ्या मित्रा, तुमची नोकरी इतकी मूल्यवान बनवण्यासारखे कुठले गुण तुमच्यात आहेत? किंवा असे शक्य आहे का की --- ” तो त्याची नखे चावत निर्हेतुकपणे खिडकीबाहेर बघू लागला. आम्ही न्यू रस्त्यावर येईपर्यंत तो क्वचित एखादा शब्द बोलला असेल.

त्या संध्याकाळी आम्ही तिघे कॉर्पोरेशन रस्त्याने कंपनीच्या कार्यालयात चाललो होतो.

आमचा अशील म्हणाला, "तिथे वेळेपूर्वी जाऊन काही उपयोग नाही. तिथे तो फक्त मला भेटण्यासाठीच येतो. बाकी वेळ ती जागा रिकामीच असते."

होम्सने शेरा मारला, "हे सूचक आहे."

कारकून ओरडला, "देवा रे, मी तुम्हाला हे सांगितले होते. तो बघा आपल्यापुढे चालतो आहे.

त्याने एका छोट्याशा, चंगले कपडे केलेल्या, काळ्या माणसाकडे निर्देश केला. तो रस्त्याच्या दुसऱ्या बाजूने चालला होता. आम्ही त्याला बघितल्यावर त्याने संध्याकाळचे ताजे वर्तमानपत्र विकत, ओरडत, मोटारी व बसच्या गर्दीतून चाललेल्या मुलाकडे बघितले. त्याच्याकडून एक विकत घेतले. मग ते दुमडून हातात धरत, तो दारातून दिसेनासा झाला.

हॉल पायक्रॉफ्ट ओरडला, "तो बघा, चालला आहे. तो कंपनीच्या कार्यालयात चालला आहे. माझ्याबरोबर या. मी ते शक्यतोवर सहज रीतीने जमवतो."

त्याच्यामागोमाग आम्ही पाच मजले चढलो. मग आम्ही एका अर्धवट उघड्या दाराशी आलो. ते दार आमच्या अशीलाने वाजवले. आतला अनुमतीचा आवाज ऐकून, आम्ही आत गेलो. हॉल पायक्रॉफ्टने वर्णन केल्याप्रमाणे ती उजाड, फर्निचर नसलेली खोली होती. एका टेबलावर आम्ही रस्त्यात पाहिलेला माणूस बसला होता. त्याने त्याच्यासमोर वर्तमानपत्र उघडून धरले होते. त्याने वर पाहिले, तेव्हा मला वाटले, की इतका दुःखी किंवा त्याही पलीकडील चेहरा मी कधी यापूर्वी पाहिलेला नाही --- असे दुःख की जे फक्त काही माणसांच्याच वाट्याला येते. त्याच्या भुवया घामाने चमकत होत्या. त्याचे गाल माशाच्या पोटासारखे पांढरे, फिकट होते आणि डोळे रानटीपणे विस्फारलेले होते. तो त्याच्या कारकुनाकडे ओळख नसल्यासारखा

बघत होता. आमच्या अशीलाच्या तोंडावर असे आश्चर्याचे भाव दिसत होते, की त्याला ते त्याच्या मालकाचे नेहमीचे बाह्यरूप वाटत नव्हते.

तो ओरडला, "मिस्टर पिनर, तुम्ही आजारी दिसता आहात."

"तो मोठ्या कष्टाने कोरड्या ओठांवरून जीभ फिरवत उद्गारला, "हो, मला बरे नाही. हे तुमच्याबरोबर तुम्ही कोण लोक आणले आहेत?"

"कारकून खोटे बोलत म्हणाला, "एकजण बर्मोडसेचा मिस्टर हॅरीस आहे तर दुसरा याच गावातील मिस्टर प्रिस आहे. ते माझे मित्र असून, ते अनुभवी आहेत. पण ते काही काळ इथे नसल्याने, आता सध्या त्यांच्याकडे नोकरी नाही. त्यांना आशा आहे की कदाचित तुम्ही तुमच्या कंपनीत त्यांना नोकरी देऊ शकाल."

भीतीदायकपणे हसून, मिस्टर पिनर बोलले, ""शक्य आहे. बरीच शक्यता आहे. मी तुमच्यासाठी काही करू शकेन याबद्दल शंका नाही. मिस्टर हॅरीस, तुम्ही यापूर्वी कुठल्या प्रकारचे काम केले आहे?"

होम्स बोलला, "मी हिशेबनीस आहे."

"ओहो, आम्हाला असा कुणीतरी हवाच होता. आणि तुम्ही मिस्टर प्रिस?"

मी म्हणालो, "कारकून."

मला वाटते कंपनी तुम्हाला सामावून घेऊ शकेल. आमचे ठरले की मी तुम्हाला सांगतो. आणि आता मला वाटते, तुम्ही जाल. कृपया आता मला एकटे सोडा."

हे शेवटचे शब्द तो अशा तऱ्हेने बोलला, की जणू त्याचा डाव त्याच्यावर उलटून, तो अचानक फुटतो आहे. होम्सने व मी एकमेकांकडे पाहिले. हॉल पायक्रॉफ्टने टेबलाकडे एक पाऊल टाकले.

तो म्हणाला, "मिस्टर पिनर, तुम्ही हे विसरा, की मी तुमच्याकडून काही सूचना घेण्यासाठी वेळ ठरवून इथे आलो आहे.

मिस्टर पिनर संध स्वरात बोलला, "अर्थात मिस्टर पायक्रॉफ्ट. तुम्ही इथे क्षणभर थांबा. तुमचे मित्र थांबणार असले, तरी काही हरकत नाही. तुम्ही थोडा वेळ थांबलात, तर मी तीन मिनिटात परत येतो. तो मोठ्या अदबशीरपणे उठला आणि थोडे वाकून, दारातून बाहेर पडून खोलीच्या शेवटाशी गेला आणि त्याच्या मागे त्याने दार लावून घेतले.

होम्स कुजबुजला, "आता काय? तो आपल्याला गुंगारा देतो आहे की काय?"

पायक्रॉफ्ट बोलला, "अशक्य आहे."

"का?"

"ते दार आतील खोलीत उघडते."

"तिथून बाहेर पडायला वाट नाही?"

"नाही."

"त्यात फर्निचर आहे का?"

"काल तरी ती रिकामी होती."

"मग तो आत काय करतो आहे? हे त्याचे काय चालले आहे, मला समजत नाही. जर एखादा मनुष्य भीतीदायकपणे वेडा असेल, तर त्याचे नाव पिनर आहे. त्याला कशामुळे असे झाले असेल?"

मी म्हणालो, "त्याला आपण गुप्तहेर असल्याचा संशय आला असेल."

पायक्रॉफ्ट ओरडला, "बरोबर."

होम्सने मान हलवली व म्हणाला, "आपल्याशी बोलल्यामुळे तो काही फिका पडला नव्हता. आपण खोलीत शिरलो, तेव्हाच तो तसा दिसत होता. असे होणे शक्य आहे की --- "

आतल्या दाराच्या आवाजाने त्याचे बोलणे अर्धवट राहिले.

कारकून ओरडला, "तो स्वतःच्याच दारावर थापा का मारत आहे?"

परत अजून मोठ्या थापा ऐकू येऊ लागल्या. आम्ही सगळे बंद दाराकडे काही होण्याच्या अपेक्षेने बघू लागलो. मी होम्सकडे पाहिले, तर त्याचा चेहरा दगडासारखा झालेला मी पाहिला. तो फार ताण आल्यासारखा पुढे वाकला होता. नंतर अचानक हळूच खळखळून चुळा भरल्यासारखा व लाकडावर हळूच टिचक्या मारल्याचा आवाज आला. होम्स काळजी वाटून खोली ओलांडून गेला आणि दार ढकलले. ते आतून बंद होते. त्याचे बघून आम्हीदेखील दारावर धडका मारायला लागलो. एक बिजागरी तुटली व मग दुसरीही तुटून दार कोसळले. आम्ही दारावर पडलो. आता आम्ही आतल्या खोलीत होतो. ती रिकामी होती.

क्षणभर आम्ही चुकत होतो. एका कोपऱ्यात, आम्ही जिथून आलो, त्या बाहेरील खोलीजवळील कोपऱ्यात, एक दुसरे दार होते. होम्सने उडी मारून ते दार उघडले. जमिनीवर कोट पडलेला होता. आणि दारामागील हुकाला स्वतःच्या गळ्याला फास घेतलेला फ्रँको-मिडलँड हार्डवेअर कंपनीचा व्यवस्थापकीय संचालक लटकत होता. त्याचे गुडघे वर गेले होते. डोके भयानक पद्धतीने एका बाजूला कलले होते. त्याच्या टाचा दारावर आपटून, आमचे संभाषण तोडणारा आवाज आला होता. क्षणार्धात मी त्याच्या कंबरेला धरले. तर होम्स व पायक्रॉफ्टने त्याच्या मानेच्या कातडीच्या आक्रसलेल्या सुरकुत्यांमध्ये रुतून बसलेल्या पट्ट्याचे बंद तोडले. मग आम्ही त्याला दुसऱ्या खोलीत घेऊन गेलो. तिथे तो मातीच्या रंगाच्या चेहऱ्याने पडलेला राहिला. त्याचे जांभळे पडलेले ओठ प्रत्येक श्वासाबरोबर खालीवर होत होते. फक्त पाच मिनिटापूर्वी, आमच्यासमोर बसलेल्या जिवंत माणसाचे हे असे काय भयानक झाले?

होम्स म्हणाला, "वॉटसन, त्याचे काय करावे, असे तुला वाटते?"

मी त्याच्यावर वाकून त्याला तपासले. त्याची नाडी क्षीण व फक्त मधून मधून लागत होती. पण त्याचा श्वास परत चालू झाला. पापण्या थोड्या फडफडल्या व आतले बुबुळ थोडेसे दिसले.

मी म्हणालो, "त्याचा प्राण जातो येतो आहे. पण तो जिवंत आहे. खिडकी उघडा व पाणी आणा. मी त्याची कॉलर सैल केली. त्याच्या चेहऱ्यावर थंड पाणी मारले. त्याने नैसर्गिकपणे श्वास घेईपर्यंत मी त्याचे हात वरखाली केले. त्याच्यापासून लांब जात, मी म्हणालो, "आता फक्त काही वेळाचा प्रश्न आहे.

होम्स टेबलाशी उभा राहून खिशात हात घालत, हनुवटी छातीत रुतवून, बोलला, "मला वाटते पोलिसांना बोलवायला हवे. आणि ते आल्यावर, आपण ही केस पूर्णपणे त्यांच्या स्वाधीन करावी."

त्याचे डोके खाजवत पायक्रॉफ्ट ओरडला, "माझ्यासाठी हे वरदान असलेले गूढ आहे. त्यांनी मला कशासाठी येथपर्यंत आणले होते, आणि आता --- "

होम्स अधीरपणे म्हणाला, "छट्! आता सर्व स्पष्ट झाले आहे. ही शेवटची अकस्मात केलेली खेळी आहे."

"तुला बाकीचे सर्व काही कळले आहे?"

"मला वाटते, हे अगदी स्पष्ट आहे. तू काय म्हणतोस, वॉटसन?"

मी माझे खांदे उडवले. "मला तर काही कळत नाही."

"जर तू पहिल्यांदा सर्व घटनांचा विचार केलास, तर त्या एकच निष्कर्ष काढतात."

"तो काय आहे?"

“या सर्व केसचा डोलारा दोन गोष्टींवर उभारलेला आहे. पहिली म्हणजे पायक्रॉफ्टला या बोगस कंपनीमधील नोकरी स्वीकारल्याचे पत्र लिहायला लावायचे. ते किती ठळकपणे काही सुचवणारे आहे, हे तुम्हाला समजत नाही का?”

“मला वाटते, मला ते कळले नाही.”

“ठीक आहे. त्यांना ते कशासाठी लिहून हवे होते? एक व्यापारी सौदा म्हणून नव्हे तर साधारणपणे या गोष्टी तोंडी असतात. आणि त्यामागे असे काही ठाम कारण नव्हते. मग हे अपवाद म्हणून का केले जावे? माझ्या तरुण मित्रा, तुझ्या हे लक्षात कसे येत नाही, की त्यांना तुझ्या हस्ताक्षराचा नमुना हवा होता. आणि तो दुसऱ्या कुठल्याही प्रकारे मिळवला जाऊ शकत नव्हता.”

“आणि का?”

“ते असेच होते. का? याचे उत्तर मिळाले की आपण आपल्या लहानशा समस्येचे उत्तर शोधण्यात प्रगती करू. का? याचे एकच सुयोग्य उत्तर असू शकते. कोणाला तरी तुझ्या हस्ताक्षराची नक्कल करायची होती. त्यामुळे आधी ते मिळवणे क्रमप्राप्त होते. आणि आता जर आपण दुसऱ्या मुद्द्याकडे आलो, तर आपल्याला असे दिसते, तो पहिल्यावर प्रकाश टाकतो. तू तुझ्या मॉसनच्या नोकरीला नाही असे कळवू नकोस, पण ज्याला तू कधी बघितलेही नाहीस, त्या महत्वाच्या कंपनीच्या व्यवस्थापकाला मोठी आशा दाखवून ठेव की मिस्टर हॉल पायक्रॉफ्ट सोमवारी सकाळी कार्यालयात येणार आहेत, असे पिनरने सांगितल्याचा मुद्दा आहे.

आमचा अशील ओरडला, “अरे देवा, मी किती मूर्ख आहे!”

“आता तुम्ही हस्ताक्षराचा मुद्दा बघितला. जर तुमच्याऐवजी अजून कोणी वेगळ्या हस्ताक्षरात त्याच जागेसाठी अर्ज केला असता, तर त्यांचा खेळ संपला असता. पण मध्यंतरीच्या

काळात तो लबाड तुमच्या अक्षराची नक्कल करायला शिकला. त्यामुळे त्याची नोकरी सुरक्षित राहिली. कारण तुम्हाला बघून कोणीच ओळखत नव्हते."

हॉल पायक्रॉफ्ट पडलेल्या स्वरात बोलला, "कुणीच नाही."

"छान. अर्थात, तुम्हाला मॉसनच्या नोकरीच्या विचारापासून परावृत्त करायचे व कोणीही तुम्हाला हे सांगणार नाही, याची काळजी घ्यायची, की तुमचा तोतया बनून कुणीतरी मॉसनमध्ये कामावर रुजू झालेला आहे, एवढे त्यांनी केले. त्यामुळे त्यांनी तुम्हाला घसघशीत पूर्वक्कम म्हणून शंभर पौंड दिले. मिडलँडमध्ये तुम्हाला अडकवून ठेवले. तुम्हाला लंडनला जाता येणार नाही, इतके काम दिले. तुम्ही लंडनला गेला असतात, तर कदाचित त्याचे इंगित फुटले असते. हे अगदी सरळ आहे."

पण या माणसाने त्याचा भाऊ असल्याचे ढोंग का केले?"

"हं. ते पण मी जाणले आहे. यात नक्की ते दोघेजण आहेत. दुसरा तुम्हाला कार्यालयात फसवतो आहे. तो तुमचा मालक असल्याचे नाटक करतो आहे. मग त्याच्या लक्षात येते की कुणा तिसऱ्या माणसाला यात आणल्याशिवाय, त्याचे कारस्थान यशस्वी होणे शक्य नाही. ते तर त्याला करायचे नसते. तो शक्य तेवढे त्याचे बाह्यरूप बदलतो. त्याला असा विश्वास वाटतो की जो कळल्यावाचून रहाणार नाही असा सारखेपणा, एका कुटुंबातील दोघे असल्यामुळे आहे, असे समजले जाईल. पण सोन्याच्या दाताच्या शक्यतेमुळे तुम्हाला कदाचित कधी संशय, येणार नाही."

हॉल पायक्रॉफ्टने त्याचे हात हवेत उडवले. तो ओरडला, "अरे देवा! मला असे फसवले जात असतांना, हा दुसरा हॉल पायक्रॉफ्ट तिकडे मॉसनमध्ये काय करत होता? मिस्टर होम्स, आपण आता काय करायला हवे? मी काय करू ते सांगा."

"आपण मॉसनला तार करायला हवी."

“त्यांचे कार्यालय शनिवारी बारा वाजता बंद होते.”

“काळजी नको. तिथे कुणी दारवान किंवा सुरक्षारक्षक असेल --- ”

“हो. हो. ते एक कायमचा सुरक्षारक्षक ठेवतात. मी शहरात असे बोललेले ऐकले आहे.”

“फार छान, जर तिथे तुमच्या नावाने कुणी कारकून काम करत असेल, तर आपण त्यांना तार करून, सर्व काही सुरळीत होते का, ते बघू. एवढे स्पष्ट झाले पण आपल्याला बघून एका चोराने ताबडतोब आत जाऊन स्वतःला लटकवून का घ्यावे, हे समजत नाही.”

आमच्यामागून एक आवाज ओरडला, वर्तमानपत्र हवे आहे का?” एक भीतीदायक चेहऱ्याचा माणूस त्याच्या गळ्याभोवतीच्या लाल मफलरला हात चोळत एक गट्टा विकत बसला होता.

भावनातिरेकाने अचानक अंगात आल्यासारखा उत्तेजित होत, होम्स किंचाळला, “वर्तमानपत्र! अर्थात! एक द्या. मी किती मूर्ख होतो! मी आपल्या भेटीबद्दल इतका विचार केला की वर्तमानपत्राबद्दल क्षणभर माझ्या डोक्यात काहीच राहिले नाही. नक्की, तेच गुपित असले पाहिजे.”

त्याने तो उघडून टेबलावर ठेवले. आणि त्याच्या ओठातून विजयाची आरोळी ऐकू आली. तो ओरडला, “वॉटसन, हे बघ. हे लंडनचे संध्याकाळचे वर्तमानपत्र आहे. आपल्याला हवे ते इथे आहे. ठळक बातमी पहा. ‘शहरात गुन्हा. मॉसन आणि विलिअम्समध्ये खून. मोठ्या चोरीचा प्रयत्न. गुन्हेगाराला अटक.’ वॉटसन, आपण सगळे ही बातमी ऐकायला उत्सुक आहोत. कृपया ती बातमी मोठ्याने वाच.”

त्याची वर्तमानपत्राती जागा पहाता, ती शहरातील महत्वाची बातमी दिसत होती. त्याचा वृत्तांत असा होता:

‘शहरात आज दुपारी चोरीचा अयशस्वी प्रयत्न, त्याचे पर्यवसान एका माणसाच्या मृत्यूत, प्रसिद्ध आर्थिक कंपनी, मॉसन आणि विलिअम्समध्ये एक लाखाहून जास्त किमतीच्या स्टरलिंगच्या सुरक्षा ठेवी होत्या. तेथील जबाबदारी असलेला व्यवस्थापक इतका सावध होता, की त्याने मोठ्या काळजीने धातूचे आधुनिक पद्धतीचे लॉकर्स बनवून घेतले होते. रात्रंदिवस सुरक्षिततेसाठी शस्त्रसुसज्ज गुरखा नेमलेला होता. असे आढळले आहे की मागील आठवड्यात कंपनीने हॉल पायक्रॉफ्ट नावाच्या कारकुनाची नवीन नेमणूक केली होती. ही व्यक्ती म्हणजेच जबरी चोरी व लॉकर्स फोडणे, याबद्दल कुविख्यात असलेला बेडीगटन होता. पाच वर्षांची शिक्षेतून नुकताच सुटलेला त्याचा भाऊदेखील त्याला सामील होता. त्याने दुसऱ्या नावाने हे कृत्य करण्याचा प्रयत्न केल्याची शंका आहे. पण ते त्याने कसे साध्य केले ते अजून समजलेले नाही. त्या नावाने कंपनीत शिरून त्याने लॉकर्सच्या भक्कम खोलीच्या कुलुपांच्या किल्ल्यांची जागा माहिती करून घेतली.

शनिवारी कंपनीतील कारकून मंडळी दुपारी घरी जातात. एक वाजून वीस मिनिटांनी एक सभ्य गृहस्थ एका पिशवीसकट पायऱ्या उतरून खाली येतांना बघून, शहर पोलिसांमधील सार्जंट तुसन थोडा आश्चर्यचकित झाला. त्याला संशय आल्याने त्याने कॉन्स्टेबल पोर्लॉकबरोबर त्या माणसाचा पाठलाग केला. खूप टोकाच्या विरोधानंतर, ते त्याला अटक करण्यात यशस्वी झाले. हे लगेच कळले, की मोठा धाडसी डाका घालायचा प्रयत्न झालेला आहे. जवळजवळ एक लाख किमतीचे अमेरिकन रेल्वेचे बॉन्ड, माईन्स व इतर काही कंपन्यांचे मोठ्या किमतीचे रोखे पिशवीत सापडले. त्या ठिकाणी शोध घेतला असता, त्या दुर्दैवी सुरक्षारक्षकाचे प्रेत दुमडून, कोंबून मोठ्या लॉकरमध्ये ठेवलेले सापडले. सार्जंट तुसनने वेळीच हालचाल केली नसती, तर ते सोमवार सकाळपर्यंत शोधले गेले नसते. मागून प्रहार केलेल्या धातूच्या काठीने त्याच्या कवटीचे तुकडे तुकडे केले गेले होते. यात काही संशय नाही की बेडीगटनने असे ढोंग करून प्रवेश केला असावा, की तो त्याची काहीतरी वस्तू आत विसरला आहे. मग सुरक्षारक्षकाचा खून केल्यावर, भरभर एक मोठा लॉकर शोधून त्यात त्याचे प्रेत कोंबले. सहसा

त्याच्याबरोबर काम करणारा त्याचा भाऊ या कामात मदत करायला आला नाही, असे आता तरी वाटते आहे. पोलिसांचा शोध जारीने सुरु आहे.”

खिडकीतील निस्तेज आकृतीकडे नजर टाकत, होम्स बोलला, “आपण पोलिसांचा त्या दिशेकडील थोडा त्रास वाचवू शकतो. वॉटसन, माणसाचा स्वभाव हे विचित्र मिश्रण आहे. तुला दिसेल की खलनायक आणि खुनी यांच्यामध्येसुद्धा असे प्रेम उमलू शकते. जेव्हा त्याच्या भावाच्या हे लक्षात आले, की त्याचा गुन्हा उघडकीला येणार असून, त्याची मान फासावर लटकायची शक्यता आहे, तेव्हा तो आत्महत्या करायला प्रवृत्त झाला. परंतु आपण आता काय करावे, याचा आपल्याला काही पर्याय नाही आहे. डॉक्टर व मी इथे राखण करत बसतो. मिस्टर पायक्रॉफ्ट, तुम्ही बाहेर पडून पोलीसाला सर्व प्रकार सांगावा, ते बरे.

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे हे १२ वे वर्ष. डॉ. वृषाली जोशी यांचे हे चौदावे पुस्तक.

डॉ. वृषाली जोशी या मराठी व इंग्रजी या भाषांच्या विद्वान आहेत. त्यांनी काही काळ विदेशात राहून तेथल्या वाचन संस्कृतीचा अनुभव घेतला आहे. तशीच वाचन संस्कृती महाराष्ट्रातही निर्माण व्हावी असे त्यांना वाटते. डॉ. वृषालींसारखे ज्येष्ठ लेखक आपली सर्व पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील वाचकांना विनामूल्य देतात. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. अजरामर. म्हणून तर शंभू गणपुले (नऊ पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर (९ पुस्तके), डॉ. वसंत बागुल (तेरा पुस्तके), शुभांगी पासेबंद (सात पुस्तके), अविनाश नगरकर (चार पुस्तके), डॉ. स्मिता दामले (सात पुस्तके), डॉ. नितीन मोरे (२२ पुस्तके), अनील वाकणकर (६ पुस्तके), अनंत पावसकर(चार पुस्तके), मधू शिरगांवकर (३), अशोक कोठारे (८ हजार पानांचे महाभारत), श्री. विजय पांढरे (ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्रवणा (जागतिक कीर्तीचे वैज्ञानिक), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १४ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७ पुस्तके) उल्हास हरी जोशी(६), नंदिनी देशमुख (५), सुजाता चव्हाण (७), डॉ. वृषाली जोशी(१४) असे अनेक ज्येष्ठ व अनुभवी, कसलेले लेखक ई साहित्याच्या द्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत विनामूल्य पोहोचवतात.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपले नाव नेऊन ठेवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये । विशेषीं लोकीं 'इ'यें ।

दृष्टादृष्ट विजयें । होआवे जी ।

